

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

VII. évfolyam 7. szám, 2012. július

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Lauró Sándor diósjenei díszműkovács dobókockái

Tartalom:

3. o.: Őrhajóim: 5. szonett; (Ketykó István verse)
4.-5. o.: Vasárnapi járatok; (Pongrácz Ágnes verse)
6.-26. o.: Az újjáépítés és a fellendülés századai II. ; (dr. Koczó József írása)
28. o.: Hitvesem, kedvesem; Hitvesem, tettesem; (Szûk Balázs versei)
30.-48. o.: Bussa község szakrális emlékei; (Csáky Károly helytörténeti írása)
50.-53. o.: Kedves Kéremszépen; (Kovács T. István írása)
54.-55. o.: Csontváz; Felszállt a füst, agyfacsar; (Székács László versei)
56.-59. o.: Halál négy keréken (riport); (Kõ-Szabó Imre írása)
60. o.: Verses tanács öregeknek (Üldözési képzetek ellen); (H. Túri Klára verse)
62.-81. o.: Századokon át boráról volt híres: Penc; (Végh József képes helytörténeti írása)
82.-83. o.: Július végi töredékek; Kitántorgó; Amint a szó zokog; (Végh Tamás versei)
84. o.: Ambrose Hunt gondolatai; (Szájbely Zsolt írása)
86.-87. o.: Szabó Géza bácsi meséi: A cseresznye...; A mesterek mester
...; Mikor állott...; (Karaffa Gyula meséi)
88.-90. o. Különleges olvasmányaim: Odavan a virágos nyár; (Kovács T. István írása)
92. o.: A munka becsülete; (Hörömpõ Gergely verse)
93.-97. o.: Vasárnap kirándulunk; (Petrozsényi Nagy Pál írása)
98. o.: Óbora napfény; (B. Tóth Klára verse)
100.-101. o.: Péntek 13.; (Pribojszky Mátyás írása)
102.-103. o.: Korunk; Befalazva; Égetés; (Horváth Ödön versei)
104. o.: Szeretni kell; (Dobrosi Andrea verse)
106.-111. o.: Elveszett bárányok; (Barna Krisztina írása)
112. o.: A varázsló boltja; (Elbert Anita verse)
114.-116. o.: Hírek;
117.-123. o.: Könyvajánló;
124.-126. o.: Bemutatjuk: Lauró Sándor diósjenei díszmûkovács;
127.-128. o.: Programajánló;
129. o.: Impresszum;

E havi lapszámunkat a Diósjenõn élõ és alkotó Lauró Sándor díszmûkovács tárgyainak képeivel díszítettem. Az igen fiatal (20. éves) mesterembernek nagy sikereket és szép életet jósolok, mert aki ennyire komolyan, tisztességgel, tehetséggel és akarattal dolgozik, annak sikerülnie kell mindennek!!! Ehhez kívánok neki sok sikert, kitartást a pályáján, és azt, hogy amihez nyúl, minden akarata szerint formálódjon! Tárgyai után érdeklõdni email címén lehet: t2sanyi@freemail.hu A Szerk.

KETYKÓ ISTVÁN

Ő r h a j ó i m

Szonettek édesanyám emlékére

5.szonett

*Perelte volna bár nehéz sorsát,
kagylóba zárt drága testét már rég
kikezdték az évek fogai; még-
is szórt göröngyös útjára morzsát,*

*hogy visszataláljon mindig hozzánk;
elkóborolt vágyait megkösse,
tékozló álmait megbökdösse:
csituljanak végleg hullámhosszán*

*az időnek - tudta: visszalőnek
a túlsó partra átszökött rabok,
marják egymást megrontott farkasok*

*az enyészet nem kegyelmez kőnek,
vasnak sem - lecsapnak bőszen karvalyok,
széthullanak éjszakák, nappalok.*

PONGRÁCZ ÁGNES

Vasárnapi járatok

Rám mosolygott halkán az élet,
az alkonyi égre rózsaszín fodrot rakott,
és amíg a nyárfa-pihék tovaszálltak a szélben,
csak vártam...

(Mentem volna hozzád aranyos palástban,
aranyos palástban, gyémánt-kacagással)

Molnárfecske ült a fekete faágra,
amelyen üszkös halált járt a nádégetés,
odébb, a sarjadó zöld világban, gólyahír táncolt,
futott felém...

(Mentem volna hozzád, mint vulkánból láva,
arcomon tűzként hozva szenvedélyt,
mentem volna hozzád, mint szülőkhöz árva,
testemet takarja könnycsepp-kötény)

Vajon lesz-e elég erőm majd hazatérni,
ha az Isten nem küld elém
angyalt,
szerencse csillagot,
szakadt autót kedves kis családdal,
amikor stoppolok?

Látod, éppen ilyen csak az élet,
- az út mellett állok mindig - ha rám mosolyog,
kesernyés szájjal új-megváltást kérek,
és
kapok.

(Eljönnek majd értem, mint vulkánból láva,
és tűzként viszik el rólam az átkokat,
eljönnek majd értem aranyos palástban,
amikor angyalok húznak harangokat.)

Rózsaszín álmok úsznak a légben,
alkonyi fényben a lét menekül.
Végig az égetett nád kusza sarján
sárgán a gólyahír fut kegyesül,
míg zöldell a hajtás,
víz csobog szendén a kis patakon,
kakukk szól messze,

és a poszáták cserregő hangján
alszik az áldás
- szőke mennyország -
végtelen úton járnak a percek,
a Péter-hegy ormán ott a remény,
s előttem ekkor Isten kezéből
nyárfa-pihéket szór a szél.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

Az újjáépítés és a fellendülés századai II.

A XIX. század változásai

A terhek növekedése ellenére a XVIII. század második felére az Ipoly menti települések gazdasági fejlődésük csúcsára jutottak. Az ekkortájt készült országleíró munkák az Ipoly mentén virágzó településekről, fejlett mezőgazdaságról, bőven termő szántóföldekről és kiváló bort adó szőlőhegyekről számolnak be. Elterjedt a dohánytermesztés, sokféle ültettek gyümölcsösöket, a napos lejtőkön dinnyét és mind több kukoricát termeltek. Az erdőt makkoltatásra, és legeltetésre használták. Lehetőség volt vadászatra és a fa helyi feldolgozására is.

A későbbi évtizedekben egyre inkább jelentkeztek a problémák. A művelés alá fogott földek kimerültek, a trágyázás nehéz volt, a megnövekedett népesség számára a falvak határa szűknek bizonyult.

A XIX. század első felében kialakult állapotokról Tölgyes község példáján alkothatunk képet. Az adózó családok száma 71, ebből 45 jobbágy, 24 zsellér, 2 házatlan zsellér. A lakosság növekedése elszegényedéssel, a zsellérek súlyának növekedésével járt együtt. A szántóterület 1769-hez képest jelentősen, 1/8-ára csökkent, a réteké majdnem felére, a szőlőterület viszont másfélszeresére növekedett. A község határában mindössze 89 hold szántón termeltek, 112 kaszás rétet használtak és 55,75 pozsonyi mérő vagyis 334,5 kapás szőlőt műveltek. Úgy tűnik, hogy a szőlőtermelés jövedelmezőbbnek bizonyult a szántóföldek művelésénél, és a nehezen szántható domboldalakon szőlőtermeléssel próbálkoztak. A szántóként nem hasznosítható földek nem váltak teljesen szőlőterületté. A gyengébb minőségűeket legelőként használták. A faluban az összeírók az alábbi állományt mutatták ki: ökör 80 db, tehén 37 db, borjú 27 db, ló 44 db, sertés 29 db.

E korból maradt fenn, és a szarvasmarha-tenyésztés községbeli fontos szerepére is utal Szent Vendelnek jelenleg az országút mellett található szobra. A hagyomány szerint azért állították, mert a falu összes állata marhavészben elpusztult. Mivel az elhullás a közös legelőn történt, állataik védelmében fogadalmat tettek, hogy a határban *Vendelénus* tiszteletére szobrot állítanak. Megfogadták továbbá, hogy minden év október 20-án, Vendel napján templomba mennek, bűnbánatot tartanak, s a határban nem végeznek fizikai munkát.

A hálaadó, fogadalmi szobrot közel 200 éve, 1814. július 24-én állították, emlékeztetve az utókor jámbor szemlélőjét, hogy a földművelő, állattenyésztő emberrel egyik napról a másikra milyen baj történhet.

Fényes Elek a XIX. század közepén ekként jellemezte Hont vármegyét és szűkebb környékünket:

Földterülete 46,142 □ mföld. Használható földje 512 533 hold, ebből 176 122 h szántóföld; 45 218 h rét; 16 884 h szőlő; 9 841 h kert; 63 102 h legelő; 201

366 h erdő. Természeti szépségét, termékenységét, javait tekintve Hontot hazánk legszebb és legáldottabb megyéi közé sorolja. Az Ipoly-völgynek tágasságát és termékenységét, talajaként a homokot említi, mely búzát, rozsot, dohányt, kukoricát, kendert és dinnyét bőven terem. A magas hegyeket leszámítva éghajlata szelíd és meleg, mind borra, mind gyümölcsre kedvező. Mezőgazdasági termékei közül első helyen a búzát említi, melyből legtöbb és legszebb a Szikince és az Ipoly völgyében terem. A rozs ugyancsak kedveli az Ipoly-vidéki fekete homokos talajt, s szintén szép termést ad. Árpát megyeszerte vetnek, zabot kevesebbet, leginkább az északi hegyekben és az Ipoly táji magyar falvakban. Sertést nagy számban tartanak a megyében, ezért a kukorica nagyon kedves növény a melegebb völgyekben. Hajdinát és kölest viszont csak néhány helyen termesztnek. A burgonya fontos népelelmezési cikké vált. A „kereskedési” növények között első hely a dohányt illeti, mely kellemes íze és illata miatt igen kapós. A füstölni valók közül legjobbnak a pereszlényit tartják, a kóspallagi már erősebb. A palánki név alatt ismeretes évi dohánytermést 16 000 mázsára becsülik, mely az Ipoly-vidéki lakosok szorgalmát dicséri. Kenderből a házi szükségletet megtermelik, lenből már keveset. A hüvelyes veteményeket az egész megyében termesztik.

Gyümölcsstermesztést leginkább a kertekben és a szőlőkben folytatnak, de nem iparszerűen. Cseresznye, őszi barack, szilva, alma, körte a jellemző, az Ipoly-melléki homokos földeken görög- és sárgadinnyét termesztnek. A gyümölcsstermesztéshez jó termőhelyi adottságokkal Zebegény, Szob és a Börzsöny tájéka rendelkezik. A gyümölccsel kereskednek is, a bányavárosok jó felvevőhelyek. Az alacsony hegyek és a dombok a borstermesztésre alkalmasak. A megyében asztali minőségű fehér borok előállítása terjedt el, vöröset csupán Kemence, Peröcsény és Kövesd szőlőhegyei adnak. A zebegényi bort jósága miatt dicsérik, Börzsöny város roppant szőlőhegyén a legtöbb bort termesztik, csakhogy minősége közönséges. A megye éves összes bortermése a 16 884 holdról mintegy 300 000 akó.

A Borovszky-féle megyemonográfia is bemutatja vidékünk szőlő- és gyümölcsstermesztésének XIX. század eleji állapotát. Fényes Elekkel összhangban állítja, hogy a század első felében főleg Kemencén, Peröcsényben és /Garam-/Kövesden virágzott a szőlőművelés. A jó bort előállító helységek között említi Nagymarost, Zebegényt és Börzsönyt. A megye évi bortermését az 1820-30-as években mintegy 277 000 akóra teszi. A fontosabb gyümölcsstermelő települések környékünkről szinte azonosak a szőlőművelő helyekkel: Nagymaros, Zebegény, Szob és Börzsöny.

Fényes szerint az állattenyésztésben nem jeleskedik a megye. A lovak aprók, de tüzesek; a szarvasmarha is jóval kisebb az alföldinél. Viszont az Ipoly alsó vidékén, Szakálloson, Pásztón, Vámosmikolán és Szalkán sokat és szépeket nevelnek, s több száz darabot adnak el a híres lévai és báti állatvásárokon. A juhtenyésztést az elegendő legelők előmozdítják, a nagyobb birtokokon szép és nemesített nyájakkal találkozhatunk. Sertésből bőven jut eladásra is, hiszen a

makk és a kukorica bősége sok tenyésztőt eltart. Leginkább a mangalica tartását kedvelik, a hosszú derekú vörös magyar sertés ritkább.

Borovszkynál viszont azt olvashatjuk, hogy a XIX. század elején a megye gazdálkodásának súlypontja az állattenyésztés volt, s ennek emelésére törekedtek. Négy ménlovat tartottak, s különösen a Garam és az Ipoly mentén a lótenyésztés elég jó eredményt hozott. A szarvasmarha-tenyésztés nem volt ilyen kedvező helyzetben, a községek közül Fényesnél is említett Szakállos, Vámosmikola, Ipolypásztó és Ipolyszalka eredményeit emeli ki. A magánbirtokosoknak nem volt ez időtájt jelentősebb gulyája. Nagy lendületet vett a juhtenyésztés, virágzott a méhtenyésztés, sőt 1848 előtt a selyemhernyó-tenyésztés meghonosítására is tettek kísérletet.

Vidékünk gazdálkodása a XIX. század közepére átalakult. A földek egyre kevesebb termést biztosítottak, ezért alapvető követelménnyé vált a trágyázás. A szőlőtermelés a korábnál nagyobb szerepet kapott. Az erózióknak kitett, domboldalakon levő szántóföldek, használhatatlanná vált rétek csekély jövedelméért csak a jó minőségű borok és helyenként a legelők nyújtottak kárpótlást. A községek mezőgazdasági ártermelése leszűkült. A piacra termelt cikkek mennyisége csökkent, ezzel csak a közeli /ipoly-/sági piacot látogatták.

Mivel a földek nem biztosítottak kellő jövedelmet, a települések lakói új lehetőségek után néztek: idegenben végzett munkát vállaltak vagy helyben próbálkoztak iparúzással. A kovács és molnár mesterség mellett fakereskedéssel, és -feldolgozással, gyapjú- és bőrmegmunkálással próbálkoztak. A nyersanyag rendelkezésre állt, azonban a komolyabb ipari tevékenység kialakulásának a tőkeszegénység, a piactól való távolság útját állta. A terület a XIX. század első felében egyre jobban elzárkózott a külvilágtól. A nagyvárosok viszonylag távol estek, fontosabb utak a területen ekkor már nem haladtak keresztül. A hegyekkel körülvett vidéken az elzártság, a falvak egymásrautaltsága, a külső tényezőktől mind kevésbé érintett belső gazdasági fejlődés sajátos népi kultúra kialakulását és konzerválódását tette lehetővé.

Határrendezés - tagosítás

A XVIII. század második felében, a Mária Terézia-féle úrbérrendezéssel kezdődött a telekviszonyok, valamint a falvak határának rendezési folyamata, amely a reformkori politikai küzdelmek eredményeként a XIX. század második felében végrehajtott határtagosításhoz és az úrbéri megváltáshoz vezetett. Tulajdonképpen az 1770-es rendelkezés az úrbéri viszonyokat rendezte, stabilizálta. Az 1830-as években megkezdődött átalakulási folyamat viszont – lényegében és alapvetően – a birtokviszonyok, illetve a határhasználat rendezését valósította meg, pontosabban az úrbéresek és a földesúr birtokainak elkülönítését, és rendezett állapotban való kimérését.

A határrendezés a reformkori országgyűléseken elért szolid eredmények következményeként indult meg. Mária Terézia urbáriumát alapul véve, először megkísérelték a barátságos egyezkedést, amely azonban többnyire (az erdő

körül vita miatt) nem valósult meg. Az 1848. évi – az úrbéri viszonyok megszüntetését kimondó – IX. törvénycikk a szabadságharc elbukása miatt számottevő eredményt nem hozott, azonban jelentős mértékben befolyásolta a fejlődés irányát. Következésképpen tudható be az 1853. évi úrbéri pátens, amely a földesúr–jobbágy közötti egyezséget, s a szőlőmegváltást volt hivatva létrehozni.

A XIX. század közepén jelent meg Palugyay Imre akadémiai levelező tag tollából a Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása hivatalosan nyert adatokból sorozat IV. kötetében Hont vármegye leírása. Szükségesnek tartom, hogy a megye növénytermesztésére, szőlő és erdőgazdálkodására, valamint állattenyésztésére a XIX. század közepén vonatkozó megállapításait idézzem, hiszen szerzőnk sorra veszi, hogy az egyes kultúrák jellemző termő- és tenyészhelyei a megye mely régióiban, mikrokörzeteiben találhatók.

A) Növény országból. A megyének északi hegyes vidékei a szántás vetésre nem éppen alkalmasok, de a megye egyéb részeiben – noha itt is csak gyakori trágyázás mellett – a gabonavetések szépen díszleni s gyümölcsözni szoktak. Búza legtöbb s legszebb a folyóvizek termékeny völgyeiben terem; a mindenféle termesztett rozsból a hegyesebb tájak keveset hoznak; Sz.-Antal vidékén az őszi gabona helyett inkább tavaszi termesztetik; árpa általában sok – zab pedig leginkább a hegyek között; tengeri a nagyobb völgyekben buján s a burgonya is általában.

Kereskedési növények közül ezelőtt főleg a dohánytermesztés kedvencz foglalkozása vala az ebből olly szépen jövedelmezett lakosoknak. Hogy az összes évi termelésnek a kereskedésben palánki név alatt ismert dohány mennyisége 16–20 ezer mázsára számított. A füstölni legjobbnak tartott pereszlyeni után a kóspallagi és füzes gyarmati amannál valamivel erősebb, de szinte kedves ízű kitűnő dohányfajtakul ismertettek. A szorgalom ez ágában legtöbb részt vettek az Ipoly vidéki lakosok.

A len és kenderre azonban minél csekélyebb gond fordított, és csupán csak Selmecz és Bozók körül.

Gyümölcsfák úgy a gyümölcsös kertekben, mint a szőlőkben mindenütt nagy számban tartatnak, csak hogy a nemesítésükre szükségelt kellő szorgalom éppen mellőztetik. Cseresnye, alma, körte N.-Maros, Börzsöny, Szabekleb s Sz.-Antal vidékén terem legtöbb, de nevezetesebbek ezeknél a nagy-marosi pompás gesztenyes erdők. A legfelsőbb északi rész kivételével általánossá lett, s felette egészséges asztali italt szolgáltató bortermesztés sok kezet foglaltat, mint mellyet a szelid éghajlat, a sok alacsony hegy s domb vajmi elősegít. Vörös csupán Kemencze, Peröcsény s Kövesd hegyein termesztetik. Az évi bortermelés mennyiségét már Fényes 1843-ban 13 800 hold kerekcsámmal 277 000, 1847-ben pedig 16 884 hold után 300 000 pos. akóra számította. Ebből legtöbbet termeszt Börzsöny városa. Csakhogy itt is, mint a jó budaiak, inkább a mennyiség, mint a minőségben helyezik a bortermelésnek Schwatner által

méltán megrótt érdemét. Legjobb bort e megyében az össödi, szudi, kissói, tótbakai, vinári, nádasi, szelényi, nagymarosi és zebegényi hegyek adnak...

B) Állatok országából. Takarmány hiánya miatt nem igen dicsekedhet e megye marhatenyésztéssel. Szarvasmarhából az Ipoly völgy déli részén láthatni legtöbb- s szebbet; s innen a lévai s báthi híres marhavásárokon több száz darab marha adatik el. De az északi vidéken alacsony a marha, s a hegyes vidékek lakója több tehenet, mint ökröt tart, tej, vaj kedvéért. A lovak általában aprók, habár elég tüzesek. Sertésből a csak itt-ott látható, hosszú derekú vörös magyar sertés helyett a mangalica faj inkább tenyésztését a makk s kukorica bőség is elősegíti. A juhtenyésztés két fő irányban folytatottatik. A birtokosok jeles nemesített birkanyájakat tartanak. Legszebb nyájak herceg Coburg, gróf Eszterházy, herceg Esterházy és herceg Pálffy uradalmaikban láthatók. A másik irányt a hegyvidékek lakosai képviselik, mint akik igen nagy számmal tartanak juhot, de nem gyapja, mely általában durva, hanem teje s túrója miatt. A méhtenyésztést a kisebb gazdák, főleg falusi lelkészek szép sikerrel üzik. Ellenben a selyembogár-tenyésztés egészen mellőzve, daczára Matuska Gáspár rakonczi evang. lelkész minden annak előmozdítására tett fáradozásainak...

Számmennyiségét az e megyebeli barmoknak az 1851-ik országos összeírás ekként mutatja fel: 1469 egyéves, 624 kétéves és 202 hároméves csikó; 245 mén, 4886 anya, 6846 herélt, összesen 14 272 ló. 1168 öszvér szamár, 15 587 ökör bika, 15 205 tehen, 154 717 juh.

A vidék településeinek gazdálkodási adatai

A XIX. század közepén a legnépesebb település Börzsöny mezőváros, a vármegye székhelye, Ipolyság mezőváros csak a második helyet mondhatja magáénak, míg a harmadik helyen Szalka mezőváros áll. Két község: Kemence és Peröcsény lakossága lépi még túl az ezres határt. Szob a XIX. század közepén népességét tekintve még csak a közepes méretű falvak sorába tartozott, agrártermelésének jövedelmezősége pedig az átlagot sem éri el. Nyilvánvaló, hogy később bekövetkező dinamikus fejlődését földrajzi fekvésének, a megépülő vasútnak és kibontakozó iparának köszönheti.

Településeink határában említett puszták:

Ipolysági járás

Hont – Csitárpusztá

Ipolyság – Szurdokpusztá

Tesmag – Olvárpusztá, Lipóczpusztá

Visk – Kis-várospusztá, Órhegypusztá

Vámosmikolai járás

Börzsöny – Ganádpusztá, Bányapusztá

Peröcsény – Királyháza-pusztá, Harasztpusztá

Szalka – Szekerespusztá

	népes- ség	földbir- tokos	szántóföld		rét és kert		szőlő		legelő		erdő	
			ter.	jöv.	ter.	jöv.	ter.	jöv.	ter.	jöv.	ter.	jöv.
Bajta	346	169	699	1707	98	520	82	397	77	65	732	1707
Baráti	325	64	449	1648	46	230	35	44	77	37	306	429
Bél	398	78	863	2460	290	1945	65	142	461	1001	19	22
Bernece	856	185	996	3360	164	425	82	94	203	91	3502	4524
Börzsöny mezőváros	1495	330	1380	2945	310	1327	396	3616	314	69	5397	9905
I.-Damásd	406	95	452	936	161	856	112	435	33	15	1130	2278
Drégely-Palánk	830/ 476	334	1420	3384	425	3008	94	467	135	419	694	907
Gyerk	417	74	623	3081	228	1762	63	184	236	838	153	201
Helemba	567	213	554	1760	68	243	63	139	29	15	1154	2225
Hídvég	855	243	984	4063	469	3912	105	849	96	209	582	676
Hont	637	206	804	1804	343	2048	65	145	169	102	1003	1427
Kemence	1035	220	1493	5556	168	482	89	126	118	39	399	355
Kiskeszi	361	81	672	3065	229	1501	43	136	355	486	663	298
Kóspallag	386	143	533	457	152	365	28	52	54	51	1402	2153
Leléd	382	167	477	1304	146	663	99	314	91	226	569	1233
Letkés	684	274	1082	2720	542	4076	119	276	473	189	1508	3314
Lontó	624	88	1045	3015	225	1345	70	109	119	76	1055	1063
Vámos-Mikola	921	234	1709	6417	387	2960	142	1437	313	396	868	1350
Mária-Nosztra	614	157	908	1117	99	267	73	119	410	120	1470	2327
Ipoly-Pásztó	715	156	1501	5582	628	4888	104	225	515	902	207	327
Pereszlény	508	96	1229	5126	240	1855	–	–	208	411	51	153
Perőcsény	1006	230	1785	4592	168	660	88	176	292	487	3921	5924
Ipoly-Ság mezőváros	1463	349	1526	7118	584	4282	88	501	161	377	1192	2068
I.-Szakállos	845	209	1268	6345	884	7144	92	185	396	1143	525	743
Szalka mezőváros	1144	244	2038	8483	80	354	197	875	444	870	567	1228
Százd	492	92	1532	2918	267	1734	70	96	205	169	928	1005
Szete	560	162	1340	3317	369	2810	59	149	214	520	306	274
Szob	818	184	1170	2261	131	449	142	435	66	16	1030	2460
Tésa	166	30	406	923	71	595	13	63	4	3	169	160
Tesmag	646	187	888	3057	221	1444	89	427	382	680	1231	1408
Tölgyes	424	132	522	1327	257	1230	53	185	209	463	1141	2760
Visk	730	137	1602	5671	701	7534	61	111	94	226	267	397
Zebegény	510	128	259	284	44	176	72	243	47	8	33	66

Részletes adatok településeinkről

A táblázat adatainak elemzése

A szántóföldi növénytermesztés jövedelmezősége: Ipolyszakálloson 1 kat. holdra 5 Ft tiszta jövedelem, Gyerken 4 Ft 95 kr, Ipolyságon 4 Ft 66 kr. jut, míg Kóspallagon csak 86 kr-t, Zebegényben 1 Ft 10 kr, Márianosztrán 1 Ft 23 kr tiszta jövedelmet hozott egy katasztrális hold szántó.

Intenzív kert- és rétgazdálkodás folyt Visken, ahol 1 holdra 10 Ft 75 kr tiszta jövedelem jutott, a kicsi Tésán 8 Ft 38 kr és Hídvégen 8 Ft 34 kr. A rétek, kertek legkevésbé Kóspallagon (2 Ft 40 kr), Bernecén (2 Ft 59 kr) és Nosztrán, Kemencén (2 Ft 70 kr) hoztak jövedelmet.

Legnagyobb szőlőterülettel továbbra is Börzsöny mezővárosa büszkélkedhetett (396 hold), majd Szalka mezőváros következett (197 hold), a harmadik helyen Szob és Vámosmikola osztozott (142 h). A falvak közül egyedül Pereszlény nem rendelkezett szőlőterülettel. A szőlő- és bortermelés jövedelmezőségében is Börzsöny vezette a rangsort: 9 Ft 13 kr tiszta hozadéka volt egy holdnak, míg Hídvégen 8 Ft 9 kr, Ipolyságon 5 Ft 69 kr jövedelmet könyvelhettek el a szőlősgazdák. A szőlőtermeléshez nem volt jó adottsága Bernecének (1 Ft 15 kr), Barátinak (1 Ft 26 kr), Százdának (1 Ft 37 kr) és Kemencének (1 Ft 42 kr) sem.

A legelőkből legnagyobb haszonra Gyerken (3 Ft 55 kr), Drégelypalánkon (3 Ft 10 kr) és Ipolyszakálloson 2 Ft 89 kr) tettek szert, míg ez a művelési ág legkevésbé Börzsönyben (22 kr), Márianosztrán (29 kr) és Kemencén (33 kr) jövedelmezett.

A települések közül Börzsöny határában volt a legnagyobb erdőterület (5397 hold), majd Peröcsény (3921 hold) és Bernece (3502 h) következett. Alig volt erdeje Bélnék (19 hold), Zebegénynek (33 hold) és Pereszlénynek (51 hold). Ha az erdők hasznát elemezzük, érdekes, hogy a kis erdőterülettel rendelkező Pereszlény vezeti a rangsort: holdanként kerekén 3 Ft tiszta jövedelmet hozott, míg Tölgyesen 2 Ft 42 kr-t, Szobon 2 Ft 39 kr-t, Letkésen 2 Ft 20 kr-t. Legkisebb hasznot Kiskeszi (45 kr), Kemence (89 kr) és Szete (90 kr) erdei hozták.

A települések határterületét Palugyay több településünkénél községi (hatósági) bemondás és kataszteri nyilvántartás alapján közli, s a két adatsor között sok helyen eltérés található.

Jelentősebb eltérések:

	Községi bemondás	Kataszteri kimutató
Tésa	900 hold	711 hold
Szalka	5957 hold	3494 hold
Baráti	1389 hold	954 hold
Bél	2441 hold	1761 hold
Bernece	6530 hold	5032 hold

Ipoly-Damásd	2624 hold	1968 hold
Helemba	2797 hold	2164 hold
Kemence	7356 hold	6370 hold
Kiskeszi	2053 hold	1585 hold
Kóspallag	2125 hold	2408 hold
Letkés	5010 hold	3825 hold
Lontó	3413 hold	2593 hold
Márianosztra	460 hold	3213 hold
Ipolyszakállos	4405 hold	3298 hold
Szob	4105 hold	2674 hold
Tölgyes	3092 hold	2272 hold
Zebegény	701 hold	490 hold

Környékünk falvai közül Tölgyesen kezdődött meg *elsőként* a birtokrendezés. Az 1837. június 19-én, Szobon tartott úriszéken „felvétellett” perrel kezdődött, s gyakorlatilag még a szabadságharc előtt megszületett a határrendezés, az úrbéri egyezséget azonban csak az 1861. május 10-én felvett jegyzőkönyv alapján 1865-ben kötötték meg.

A tagosítással rendeződött a legelő és erdő használatának rendszere is. Az egyes telki állománynak megfelelően határozták meg az illetékesek haszonvételeit, illetve jogait. Az elkülönözött legelő a tagosítás idején Tölgyesen közös használatban maradt. 1865-ben már befejeződött a határ tagosítása, azonban 1871-ig a legelőt közösen használták a volt úrbéresek és zsellérek. Hogy ekkor elkezdődött a legelő felosztása, annak legfőbb oka az volt, hogy : az „*¼ telkesek és Zsellér fertálosok a legelőt túlterhelve sokkal több szarvas marhát és lovat tartottak – sem mint legeltetési joguk lett volna melly körülményeknél fogva a köz legelő főképp nyári időszakban hamar megfogyott. – a lúd tenyésztés is nagy mennyiségben szaporítottak, mellyek seregképp lepik el a drága legelőt 's azt végképpen tönkre teszik úgy annyira: – hogy nem marad tér melylyen a' Tehén – ökörcsorda – és hámos lovak és az öszves igavonó Marhák legelhessenek. Illy körülményekben gyakoriak az éjtszakai kártételek és a' magánjog bitorlások...*” A legelő végleges felosztása a volt úrbéresek között elhúzódott 1891-ig. Az új tagba beleestek a volt úrbéres zsellérek káposztás- és kenderesföldjei, amelyeket a Kenderes dűlőben kaptak meg. Az egykori jobbágyok legelőjüket a káposztás- és kenderesföld-illetményükkel együtt három osztályban, illetve dűlőben kapták ki, s a zselléreket pedig a volt jobbágyokétól elkülönítve, a kertaljai legelőből, valamint Kiskeszi határa és az országút közötti területből mérték ki.

A határrendezés, illetve birtoktagosítás az úrbéresek és a földbirtokosok erdőrészeinek elkülönítését és külön tagban való kimérését eredményezte. Az úrbéres erdők ügyét az 1871. évi törvényerejű rendelet szabályozta, s az úgynevezett „úrbéres testület” gondoskodott arról, hogy a törvények és a szokásjog alapján gazdálkodhassanak az erdőben.

Határhasználatra, művelési ágakra vonatkozó helynevek XIX. századból

Bajta: Gyertyános-völgy, Bükkös-árok, erdeje van; Szöllőkalja, Újszöllők, Káposztások, Kenderes, Kukoriczások – szántó, Papkútja – rét, Borsó földek, Vásárút – régen Esztergomba vivő út; a helynevek szinte kizárólag magyar eredetűek, kivéve: Dóna.

Baráti: Paphegy – a hagyomány szerint klostrom állt itt, Káposztások, Nagy útra járók – egykori országút, Kender földek, Szántó földek, Szöllők föle.

Bernece: Papföldre, Varga irtványok, Érsek földe, Kocsis földek, Viskiutak, Tölgyoszlás, Szántó hegy, Veres fűzek, Nádas rét, Irtási rét, Mészdombok – mészbánya helye.

Börzsöny: Felső kenderes, Középső kenderes, Hátsó szőlők, Káposztás, Irtások – 1840 körül még erdő volt; jelenleg primási uradalmi major, 2 *erdősz* lakása és uradalmi táblák – szántó, Cseresnyebérc, Szénahegy – erdő, Rózsabánya (4 bánya + egy kútforrás); Ganádi pusztá: Körtvélyes.

A helynevek mintegy fele német eredetű.

Gyerk: Silva rétek, Irtási rétek, Mocsár dűlő.

Helemba: Barátszöllő erdő, Körtvélyes (tóhely körtefákkal), Sáncz irtás földek (A sánc Helemba és Leléd között az Ipoly folyótól kezdve, talán még túl is húzódik; a néphit honfoglalás-korinak tartja), Rétkertek, Körtvélyes – földek és rét, Kenderesek, Méhtanya, Barátszöllő, Sáncz irtvány, Nagy diós völgy, Fenyvesek, Újszöllők; egy-két szlovák eredetű helynév.

Hont: Totth irtási rétek, Tölgyfái dűlő, Szilfai dűlő, Körtelyesi dűlő, Irtványkai szőlők.

Ipolypásztó: (a falu északi végén védsáncot említenek!) Irtásrét, Papberk, Magyalos, Zalabaiút föld.

Ipolyság: Répaföld, Vadalmás, Kölesföld, Kis és Nagy Dinnyés, Szénégető, Nagyszilvás, Borsós hegy, Szilvások.

Ipolytölgyes: Szilvások, Dinnye-földek.

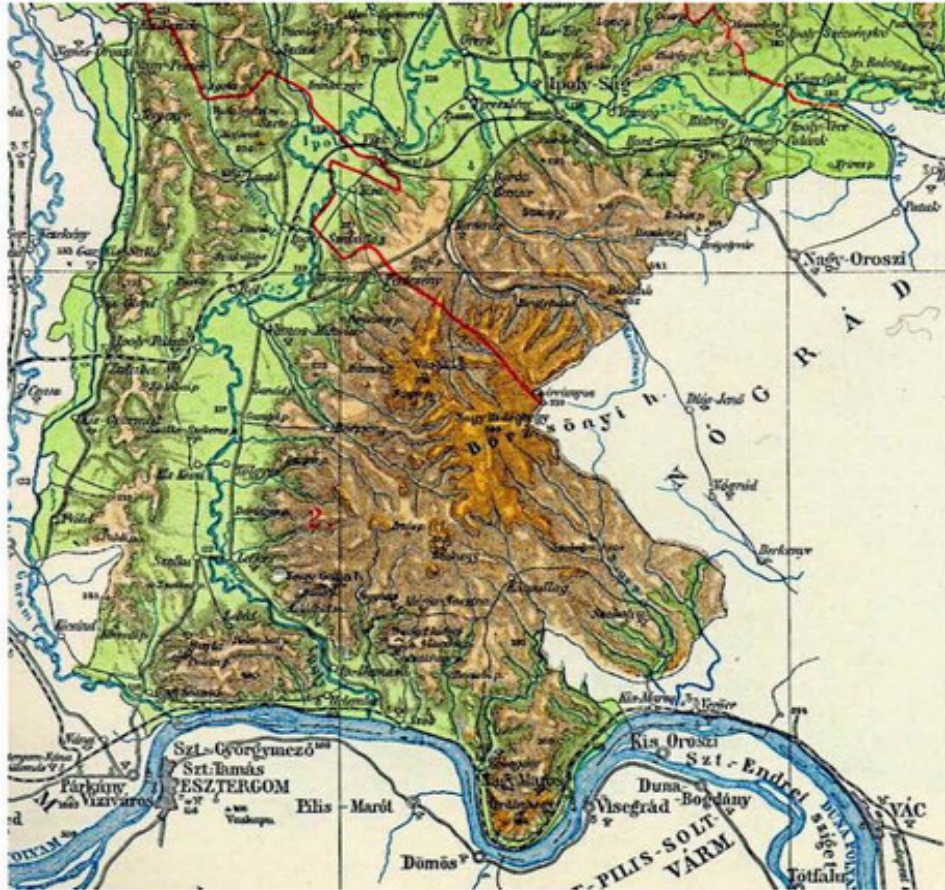
Kemence: Gyakorgyó, Viski és Szetei út – szántóföldek, Borsó osztás, Mána – erdő: itt hajdan hárs- és jávorfa nedvéből cukrot készítettek, Cseresnyés patak, Öreg és Új szöllő, Kenderföldek, Káposztások.

Kóspallag: Káposztás, Újszöllők.

Leléd: Kenderes földek, Zselléri földek, Herczeg Primás tagja, Sanczi dűlő (azaz: sánc!), Irtvány földek. Akadnak szlovák helynevek.

Lontó: Papföldek, Sáncz megett (itt is sánc!), Szetei útra dűlő, Dudás irtvány, Kender szerek, Vadalmás – szántó, Úrerdeje – régen erdő, később szántó, Egeres – rét, hajdan egerfaerdő, Dutkási irtás – erdő, később szántó, Kender völgy – föld és erdő, Nagy hársas – erdő, Kis hársas.

Perőcsény: Körtéles, Nyáras, Lukás irtvány; Német eredetű helynevek: Tasnár, Kólingrále, Grindel, Hogrond; szlovák: Szegyinka, Dréno.

Dél-Hont domborzata Gönczy Pál Hont vármegyei térképén 1886-ból

Szalka: Vásárút – szántó, Érsek-tó, Babhely, Bárány-rét.

Százd: Borsó hegy, Kántori erdő.

Szete: Káposztás, Új szőlők, Bárány rétek, Szilvások, Kenderesek, Nád völgy, Dinnyés föld.

Szob: Papláb dűlő, - a dűlőnevek jelentős aránya szlovák.

Vámosmikola: - a német ajkú községet az első vámosmikolai plébános magyarosította meg.

Visk: Kender földek, Gyümölcstös – szántó, később major épült helyén, Szőlők, Rét köz, Irtás – rét.

Zebegény: Kenderes, Cser vagy Szélfák; a helynevek többsége német eredetű.

A környék szőlő- és borgazdaságát a XIX. század végén pusztító filoxérajárvány tette tönkre.

A mezőgazdasági áruterelés a korábbihoz képest nagy szerepet kapott. A legfőbb piac Bát volt, de eljutottak az esztergomi, szobi és váci piacokra is az Ipoly mente őstermelői.

A megye mezőgazdasága és a közeli uradalmak a századfordulón

Természeti adottságok és gazdálkodási rendszer

A XX. század elején jelent meg Magyarország Vármegyéi és Városai – Magyarország Monográfiája sorozat részeként dr. Borovszky Samu akadémikus szerkesztésében Hont vármegye és Selmeczbánya sz. kir. város című megyemonográfia. A comitatus mezőgazdaságáról, állattenyésztéséről Toldy Zsigmond deméndi földbirtokos és dr. Heller Farkas földművelésügyi miniszteri fogalmazó adott áttekintést.

A szerzők szerint, környékünk a vármegye délkeleti részében a Börzsöny hegységhez tartozóan részben a bazalt és trachyt-tufa összetételű, másrészt a völgyekben az Ipoly mentén található lösz, a Garam és Ipoly között elterülő nyugati részben agyagos talajokon gazdálkodhat. Ez utóbbi területek termékenyek, az ország bármely jó minőségű talajával kiállják az összehasonlítást.

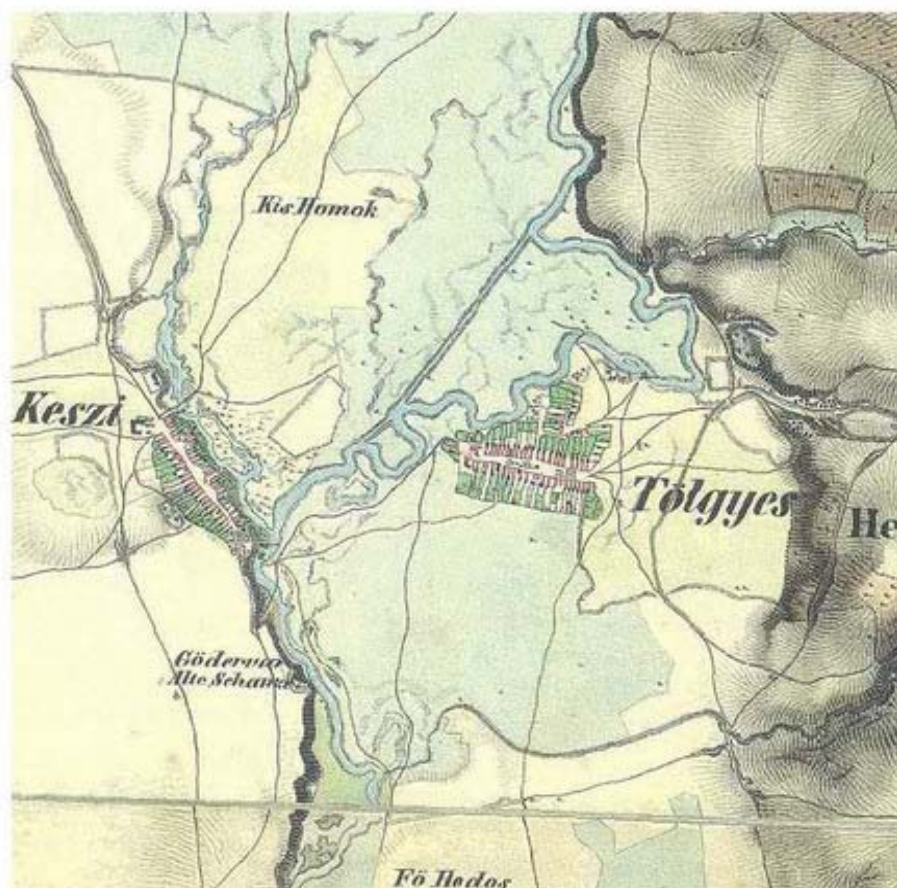
Vizekben a vármegye elég gazdag. Déli határán a Duna folyik végig. A megye belsejében a legnagyobb folyó az Ipoly, mely átszeli vidékünket. Nem hajózható, vízállása rendszeren alacsony, száraz időben és nyáron megapad. Ugyanakkor nagy esőzések után áradásával a völgyében fekvő földeken gyakran jelentős károkat okoz. A termények értékesítését nehezíti, hogy a megye belsejében hajózható vizek nincsenek.

Az ember alkalmazkodott a természet adottságaihoz: a települések egy része árterületen kívül, magaslatokon épült, más részüket azonban az árvizek rendszeresen sújtották. Az első komolyabb beavatkozást emberi tevékenységek indokolták. Az Ipoly mentén ugyanis egyre-másra szaporodtak a vízimalmok. Egyes források szerint a XIX. században 17 őrlő vagy ványoló malom működött az Ipolyon. Folyamatos működtetésükhöz a gyorsan lerohanó vizeket fel kellett tartóztatni. A rőzséből font malomgátak viszont útjában voltak a víznek, melyek a meder feliszapolódását, elmocsarasodását okozták. Tetézte a gondokat, hogy a növekvő erdőirtások miatt a vizek hamarabb jutottak le a hegyoldalakon, a sebes áradásokat pedig a meder egyre nehezebben tudta elvezetni. A malomtulajdonosok ellenállása miatt azonban szóba sem kerülhetett a folyószabályozás. A gyakran ismétlődő áradások miatt a panaszok eljutottak a Helytartótanács elé. Vay Miklós 1842-ben bízta meg Beszédes Józsefet a torkolattól Ipolyviskig terjedő szakasz szabályozási terveinek elkészítésével. Ez a terv elsősorban a malomgátak megszüntetését ajánlotta, mint az árvizek fő okozóját, illetve javaslatot tett néhány kanyarulat levágására is Ipolypásztónál és Tölgyesnél. A Beszédes-féle tervekben javasolt egyenes vonalú mederátmetzéseket és más korszerű folyószabályozási módszert viszont csak központi forrásból lehetett volna megvalósítani. Tovább hátráltatta a munkákat a malomtulajdonosok már előbb említette ellenállása.

A XIX. században az Ipoly néhány szakaszán mégis mederátvágásokkal igyekeztek az árvízveszélyt csökkenteni. Az 1843. évi Ipolyszabályozásról

Dobrovolni Antal krónikájában találunk feljegyzést. Leírása szerint a szakállosi határban az Ipoly folyását az akkori révtől, a Sarkantyúk alsó részétől csatornával a Kövecsig egyenesbe vették, így a régi Ipoly-ág állóvíz maradt. A Lontói-patak, mely a meder Szélesi-kanyarulatán át a Kövecsnél folyik az Ipolyba, szabályozás előtt a falun folyt végig, és az egykori révház, a későbbi kanászház fölött ömlött be a folyóba. (Megjegyezzük, hogy az Egeres/Lontói-patak jelenleg is átszeli a község újonnan épült részét. K. J.)

A II. katonai felmérés térképén már látható a tölgyesi új meder

Tölgyes határának a folyószabályozás előtti állapotát feltüntető, 1839-ből származó kataszteri térképén jól látható, hogy az Ipoly mekkora kanyarulatot írt le a község fölött: a mostani Szob–Ipolytölgyes–Vámosmikola út kétszer keresztezné szinte a jelenlegi temetőig húzódó folyót. A XIX. század közepén elvégzett mederáthelyezést már feltünteti a II. katonai felmérés térképe. A szabályozás során szűnhetett meg a falu középkori eredetű Ipoly-malma is.

Pintér Tamás foglalkozott az Ipoly 1939-1944 közötti szabályozási tervével, melynek kapcsán áttekintette a folyó természetrajzi sajátosságait – elsősorban Borovszky monográfiája alapján – és a korábbi időszak törekvéseit a folyó megzabolására. Megállapítása szerint a rendelkezésre álló forrásokból úgy tűnik, hogy az Ipoly szabályozását célzó komolyabb elhatározásról csak az 1885 utáni időszaktól, a vízjogi törvény megszületését követő időtől kezdve beszélhetünk.

Az 1885. évi XXIII. törvénycikk 40. paragrafusa kimondja, hogy „*A meder és a partok jó karban tartása a meder-, illetve a parti birtokosnak a kötelessége.*” Minden bizonnyal a törvény megszületésében – az árvizek okozta rendszeres károk mellett – fontos szerepe volt annak, hogy 1897-ben Hont vármegye is napirendre tűzte az Ipoly szabályozásának ügyét. A terven túl komolyabb intézkedésre nem kerülhetett sor – állapítja meg Pintér Tamás –, mert 1912-ben az illetékes hatóságok ismét szükségét látták egy érdekeltségi tárgyalás összehívásának, ahol a végrehajtandó szabályozás költségeinek megosztásáról kellett volna megegyezniük az érdekelteknek. A part menti települések és hatóságok képviselői azonban nem tudtak egyezsége jutni, ugyanis az érdekeltek ellenállásán megtört a kérdés rendezésének lehetősége.

1889 és 1902 között a komáromi és a besztercebányai Kultúrmérnöki Hivatal további terveket készített a folyó más szakaszainak szabályozására. A szabályozások között szerepeltek ugyan kisebb kanyarulat-átmetszések, de a tervezett munkák inkább csak a korábbi beavatkozások folytatására, esetleg kiigazítására vonatkoztak. Ekkor került sor többek között az Ipoly mellékvizeinek szabályozására is. Sokat lendített a munkák menetén az a körülmény, hogy a vízimalmok nagy része tönkre ment, így megtartásukhoz már nem fűződött annyi érdek.

Ha az egyes kultúrmérnöki hivatalok nem is, az Országos Vízépítési Igazgatóság komolyan foglalkozott a gondolattal, hogy hajózhatóvá tegye az Ipoly Szob és Balassagyarmat közötti szakaszát. A nagyra törő elképzelés szerint 89 átvágás, egy duzzasztómű és hajózsilip építésével, valamint hidak, vontatóutak és egyéb műtárgyak építésével csatornává alakult volna a folyó. A szabályozás által érintett 135,5 kilométeres szakasz 90 km-re rövidült volna. A tervet végül elvetették, mert kiderült, hogy a beruházás csak akkor térült volna meg, ha az éves hajóforgalom elérte volna a 870 ezer tonnát.

A megye szárazföldi útjainak állapotáról a megyemonográfia azt tartja, hogy azok karban vannak. Az állami utak hossza Hont vármegyében 99,9 km, valamennyi kőalapú; a törvényhatósági utak hossza 301,6 km, a községieké pedig 415, 5 km. A műben található *Hont vármegye térképe* az Ipolyon a következő közúti átkelőket tünteti fel:

Hidvég – Drégelypalánk között megyei út; Tesmag – Hont között községi út; Ipolyság – Homok, Szurdok között állami út; Gyerk – Pereszlény között községi út; Visk – Tésa között vicinális vagyis helyiérdekű út; Ipolyszakállos – Vámosmikola felé megyei út; Bél – Vámosmikola között községi út; Ipolypásztó – Vámosmikola között helyiérdekű út; Kiskeszi – Tölgyes között községi út; Szalka – Letkés között állami út; Leléd – Lelédhíd-major között helyiérdekű út; Helemba – Ipolydamásd között megyei út. Vasúti pálya ekkor két helyen keresztezte az Ipolyt: a Csata – Ipolyság vonal Ipolyszakállos és Visk állomások közötti, a Budapest – Pozsony fővonal pedig Szob és Helemba állomások közötti vasúti hídon vezetett át.

A tagosítás alkalmával vármegyeszerte – az erdő, szőlő, rét, legelő és kenderföldeken kívül – a területet három vetőre osztották, így a községekben gazdálkodási rendszerként a hármass forgó terjedt el. A korábbi ugart vörös lóherével, kukoricával és répával szokták beültetni. A nagyobb uradalmak a talaj viszonyainak és a gazdaság körülményeinek leginkább megfelelő gazdálkodási rendszert követik. Leginkább a norfolki rendszer ötös, hatos és tizenkettes forgója fordul elő. Több helyen találni szabad gazdálkodást is.

A korszerű agrotechnikai eljárásokkal – talaj jobb művelése, jobb ekék és boronák használata, őszi szántások – igyekeznek a föld termőképességét növelni. A tápanyag-utánpótlás, trágyázás még hiányos. Ugyanakkor a nagyobb birtokokon már megjelent a műtrágya is, és jó eredménnyel alkalmazzák különösen a búza-, rozs- és cukorrépa-termesztésben.

A földművelés belterjessé válását a mezőgazdasági gépek terjedése is erősíti. A 100 holdon felüli birtokosok kezén 75 lokomobil, 145 cséplőgép, 175 járgány, 286 vetőgép, 345 rosta és 297 szecs-kavágó-gép található, de a kisgazdánál is sok a járgányos cséplőgép, rosta, vetőgép és szecs-kavágó. 1906-ban a megyében gőzeke-szövetkezet alakult.

A gazdálkodásban a tagosítás ellenére problémát okoz a birtokaprózódás. Ez a környéken kialakult azon örökösödési szokásnak tudható, miszerint az örökösök az ingatlan vagyont egymás között természetben felosztják. Így előfordul, hogy a kisgazdának a 10-15 holdas birtoka 30-40 parcellában szóródik szét.

Hont vármegye birtokmegoszlása

A birtokméret szerinti részesedés

- Törpebirtok az összterületből: 4,9 %
a gazdaságok számából: 58,5 %
- Kisbirtok az összterületből: 42,5 %
a gazdaságok számából: 44,4 %
- Középbirtok az összterületből: 17,9 %
a gazdaságok számából: 0,9 %
- Nagybirtok az összterületből: 34,7 %
a gazdaságok számából: 20 %

Szerzőink a területből való részesedés kimutatásában pontosan számoltak, a gazdaságok számának arányaiban azonban pontatlanok. Ez már az első két kategória esetében nyilvánvaló, hiszen 100 % feletti lenne részesedésük.

Ha az egyes kategóriákhoz, a földbirtok nagyságához területet kívánunk hozzárendelni, Kovács Teréznél azt találjuk, hogy a törpegazdaság 1-5. kat. hold közötti, a kisgazdaság 5-100 kat. holdas, a középgazdaság 100-1000 kat. hold közötti, míg a nagygazdaság 1000 kat. hold feletti földterülettel rendelkezik.

A vármegye mezőgazdasági területe: 360 082 kat. hold.

Művelési ág	Terület (kat. hold)	Részarány (%)
szántóföld	178 685	49,6

erdő	93 608	26
rét	37 268	10,5
legelő	28 436	7,9
kert	6 264	1,7
szőlő	5 421	1,5
nádas	54	0,01
nem termő	9 956	2,8

Művelési ágak szerinti megoszlás

A birtokokból 167 539 kat. holdat (38 %) tett ki a korlátolt forgalmú birtokok területe. Ebből legtekintélyesebb területtel a katolikus egyház rendelkezett, 51 435 kat. holddal, mintegy harmadrésszel. Az egyházi birtok jelentősebb hányada a káptalanok és a papnevelő intézetek kezén van, összesen 25 790 kat. hold területtel, majdnem 20 000 hold jut az érseki és püspöki birtokra, míg a többi a lelkészi birtokok közé tartozik. Az egyházi birtokok után a községi, városi és törvényhatósági, valamint a közbirtokossági birtokok és a volt úrbéresek birtokai következnek.

A hitbizományok területe összesen 31 683 kat. hold. Kincstári birtok a vármegye területén kevés van, mindössze 11 791 hold.

A haszonélvezeti gazdaságok részesedése az egész területből 7,5 %, míg a bér gazdaságoké 8,7 %.

Növénytermesztés, szőlő- és gyümölcskultúrák

A megye és különösen környékünk legfontosabb terménye a búza, melyet a szántóföldi terület egyharmadán, 1903-ban 29 086 hektáron termeltek. Átlagtermése 11,36 q/ha, hektolitersúlya 80 kg körüli. Ez ugyan elmarad az országos átlagtól, ami annak tudható, hogy a megye északi völgyeiben a kevésbé termékeny területek lenyomják az átlagot. Leginkább a megye déli vidékei és völgyei, vagyis az Ipoly vidéke alkalmas a búzatermelésre.

Rozs a megye területén csak kisebb mennyiségben terem, a bevetett terület 9 576 hektár. Nagyobb területen többek közt Vámosmikola vidékén termelik, a homokosabb talajokon. Átlagos hektolitersúlya 73 kg.

A tavaszi vetemények közül kedvelt termény az árpa, 15 984 hektáron terem. A honti árpa mindenütt első osztályú sörárpaként kerül forgalomba, ami annak köszönhető, hogy a talaj és az éghajlat alkalmas e növény termesztésére. Átlagtermése 12,01 q/ha, hektolitersúlya 67 kg.

A kalászosok közül nagyobb területen, 7 572 hektáron az igénytelenebb, rosszabb minőségű földeken is megélő zabot termelik még a megyében. A talaj és az éghajlat kedvező hatásának köszönhető, hogy jó termést ad, átlagos hozama 10,14 q/ha.

Az északi területek kivételével termelik a szemes tengerit/kukoricát is, összesen 3 537 hektáron. A gazdák saját szükségletükre, az uradalmak pedig nagyban termelik, és jó hozamokat érnek el. Átlagtermése 12,01 q/ha.

A gumós növények közül a burgonya általánosan elterjedt és termelt növény a megyében, melyet közvetlen emberi fogyasztásra, állati takarmány céljára és a szeszgyárak részére egyaránt nagy mennyiségben termelnek. A talaj és az éghajlat e kultúrának is kedvez, a vecei homokon kitűnő asztali burgonya terem. A megye átlagtermése 85,37 q/ha, mely az országos hozamot is meghaladja.

Növekvőben van a répatermelés is a megyében. Cukorrépával 1 597 hektárt vetettek be. A kisebb gazdák a cukorgyárak részéről megszabott alacsony beváltási ár (1 korona 70 fillér/q és 40 % répaszelet) miatt még idegenkednek termelésétől, a nagyobb birtokok túlnyomó része viszont foglalkozik ezzel, és 100-200 métermázsát is termelnek kat. holdanként. Takarmányrépát 1 544 hektáron termelnek, a legtöbb gazda ebből fedezi téli takarmányszükségletének nagy részét. Jó talajon 200 q/ha átlaghozam is elérhető.

Takarmánynövények közül vörös lóherét 5 948 hektáron 25q/ha átlaghozammal, lucernát 1 539 hektáron termelnek. A pillangósok közül termelik még a bükkönyt, kisebb területen a baltacimet és a takarmánytengerit vagy másként csalamádét.

A hüvelyesek közül a bab foglalja el a legnagyobb területet, 274 hektárt. Általában mellékterményként fordul elő, a kukorica között szokták termelni. Borsót 151, lencsét pedig 124 hektáron termeltek, s terjedőben van a saját szükségletre termelt mák is.

A kereskedelmi növények közül a kender 410, a repce 92, a len mindössze 16 hektárt foglal el. Dohánytermelés 109 hektáron folyik, nagyüzemi termelést vidékünkön már csak a pereszlenyi gazdaságból említenek.

A rétek az Ipoly völgyében kitűnő szénát adnak, máshol azonban rosszabb minőségű a termés. A rétek gondozása és trágyázása még alacsony fokon áll. Elhanyagolt állapotban vannak nagyrészt a legelőterületek is, a marhának általában csak szűkös megélhetést biztosítanak. Felújításuk az állattenyésztés fejlesztése miatt igen fontos volna.

A monográfia szerzői a gyümölcsstermelést Hont megye fontos termelési ágának tekintik. Egyes vidékeken a legjövedelmezőbb gazdasági ágak közé tartozik, és némelyik településnek országos hírnévű gyümölcs-különlegessége akad. Közeli környékünkön Nagymaros és Szokolya szelídgesztenye kísérletezését említik. Közelebről meg nem nevezett helyek nélkül jó minőségű alma és körte előállítás is található a megyében. A honti gazdasági egyesület a gyümölcsfatenyésztést a községi faiskolák elterjesztésével szorgalmazza. 1905-ben többek között a gyerki faiskola kezelője részesült az egyesület jutalmában.

A szőlészetnek és a borászatnak a megyében nagy jelentősége van, mivel a délebbi hegyek lejtői, így környékünk is szőlőművelésre igen alkalmas. A filoxéra pusztítása Hont vármegyében is éreztette hatását, melynek következtében a bortermelésre igen alkalmas enyhe hegyoldalak, dombságok az 1890-es évekre kopárrá váltak. A pusztítás hatását a monográfia elkészültéig sem heverték ki teljesen, de a szorgalmas kezek munkája ismét szép szőlővé

változtatja a kipusztult szőlők területét. Az új telepítés, pótlás főképpen amerikai alanyon nevelt oltványokkal történik.

1904-ben a megye területén 1 596 hektár az összes szőlőterület, ebből 1 129 termő. A betegségek, peronoszpóra ellen szénkénegezéssel és permetezéssel védekeznek.

Az 1904. évi szüret eredménye: 13 622 hl must, illetve 12 261 hl termelt bor. Az átlagtermés 7,67 hl/ha, ami az országos átlaghoz (13,99 hl/ha) viszonyítva, elég alacsony. Ennek az az oka annak, hogy tekintélyes mennyiségű csemegeszőlő kerül víziúton a budapesti és a bécsi piacra a megye déli részéből, vagyis a Dunakanyarból. 1904-ben 20 044 q szőlő került értékesítésre, mellyel Hont országosan harmadik helyen áll. A szerzők a jó bort termelő települések között vidékünkéről Szobot és Börzsönyt említik.

Állattenyésztés

A megyének legfontosabb állattenyésztési ága a szarvasmarha-tenyésztés, melyben országosan is előkelő helyre került. A kis- és nagybirtokosok szarvasmarhái szinte kivétel nélkül szépek és jól tápláltak. Korábban vármegyeszerte a legelő tekintetében jóval igénytelenebb juhtenyésztés állott előtérben, mely magas gyapjúárak mellett jó jövedelmet biztosított. A szarvasmarhánál főképpen a magyar fajú tehén és ennek rossz keresztezései adták az állományt, melynek tejelési képessége és testnagysága egyaránt másodrendű volt. az 1870-es években a gazdák felismerték, hogy a tervszerűtlen tenyésztés nem hoz hasznot. Kénytelenek voltak belátni azt is, hogy a magyar fajú szarvasmarha, igénytelenségénél fogva talán a régebbi viszonyok között megfeleltethetett a követelményeknek, a modern gazdaságban azonban nagyobb tejelőképességű, gyorsabb növesű és hizlalásra, alkalmasabb állatokra van szükség. Így fordult aztán a megye tenyésztőinek figyelme a nyugati szarvasmarha felé.

Az 1882-ben alakult vármegyei gazdasági egyesület felkarolta a szarvasmarha-tenyésztést is, és elhatározta, hogy a megyei állományt svájci fajták behozatalával nemesíti. A törekvés gyökeres változást eredményezett Hont vármegye marhaállományában. A magyar fajú szarvasmarha lényegesen háttérbe szorult. Ma az egész állománynak alig egyharmadát teszi ki, és főképpen csak igásökörként fordul elő. Magyar fajú tenyészet pedig a megye területén nincsen. A vármegye szarvasmarha-tenyésztésének fejlettségét és gondosságát leginkább az jelzi, hogy a piros-tarka marhának céltudatos neveléséből különleges tájfaj alakult ki, melyet *ipolyvölgyi tájfajtának* neveznek. Oláh Dezső állattenyésztési felügyelő meghatározása szerint: *„Ipolyvölgyi tájfajtába sorolhatók azon állatok, melyek a berni és szimentáli keresztezésből származnak, színük rendszeren piros-tarka, és pedig inkább a sötét-piros felé hajló, a fej fehér és helyes arányú, nagy barátságos szemekkel; a tehenek szarvai kis csákók, a bikáé lapított és oldaltálló, csutak alakúak, a szutyak hamvas-fehér, a tehén nyaka lebbenyes, a test hosszú, öblös, a mar és*

hát széles, a kötés többnyire helyes, a tar egyenes, elvéve tornyos, a lábak zömök, erősek, a széles test alatt egymástól távol állanak. A szarv és köröm halványsárga. Gyors fejlődésű állatok, s úgy tejelési, mint igavonásra és hizlalási célokra igen alkalmasak.”

A vármegye szarvasmarha-állománya 35 144 darab, melyből mintegy 25 000 darab nyugati fajta, míg magyar fajta csak 10 000 darab van. Aggályos jelenség, hogy az ipolyvölgyi tájfajta kereslete erősen megnőtt, ami a vármegye tenyészanyagát csökkenéssel fenyegeti, amely viszont megakadályozandó.

A megye lótenyésztése nagy legelőterületek hiánya miatt kisebb jelentőségű, mint a szarvasmarha-tenyésztés. Az állományt főképpen a gazdaságban igáslovaként szolgáló tenyészkanok ivadékai adják. Fedezettési állomás a közelben Ipolyságon és Ipolypásztón található.

A vármegye lóállománya általános faji jelleget nem mutat. Az Ipoly völgyében levő kisbirtokosok igen értékes lóanyaggal rendelkeznek. Az össz mennyiség 1904-ben 11 953 darab, melynek döntő része a szobi, ipolysági és báti járásokra jutott.

A juhtenyésztés a tagosítatlan határok jó legelőin szépen virágzott és a magas gyapjú árák mellett igen jövedelmező volt. A gyapjúárak csökkenése, a legelők tagosítása következtében az ágazat háttérbe szorult. A megye déli részén a merinó keresztezését tartják különféle angol fajtákkal, s inkább a gyapjú- és hústermelést tekintik elsődlegesnek. A juhállomány 57-58 000 darabra tehető a megyében, legtöbb az ipolysági járásban található. A kecskeállomány valamivel több 300 darabnál. Néhány kiscgazda és béres gazdaságában van csupán jelentősége.

A sertésenyésztés virágzó ágazat a megyében, noha meg kell küzdenie a sertésvészellel és a tenyészállatok (kanok) hiányával. A megye sertésállománya 24 539 darab, ezek nagy része a sertésekben gazdag szobi járásban van. Jelentős még az ipolysági és báti járásban tartott állatok mennyisége.

A baromfitenyésztés eléggé ingadozó és gyakran megbízhatatlan adatokkal rendelkező ágazat, melyben 48 917 tyúk, 15 91 lúd, 3 275 kacska, 678 pulyka és 2 776 galamb tartásáról van tudomásunk. A nemesebb baromfitenyésztés iránt hiányzik az érdeklődés, csak elvéve kísérleteznek fajbaromfi meghonosításával.

A kisebb termelési ágak közül a méhészet érdemel még említést, mely eléggé kedvezően fejlődik a sok akácos és réti virág következtében. 1903-ban 1260 méhész volt a megyében, akik 1 497 keretes kaptárban és 4 200 köpüben levő méhcsaláddal méhészkedtek. A termelt méz mennyisége 266,7 métermázsa, a viasztermelés 1 078 kg.

A hidasól a sertések tartására szolgált, de a tyúkok is elfértek benne

A selyemhernyó-tenyésztés alig számbavehető. Egyes helyeken kísérleteznek szederfák ültetésével és selyemhernyó-tenyésztéssel, de lényeges eredményeket e téren nem értek el.

A környék gazdáinak hiteligényeit az Ipolysági Takarékpénztár, a Mikolai Takarékpénztár, a Nagymarosi Takarékpénztár és az Ipolysági Népbank elégítik ki. Hitelszövetkezetek is alakultak, többek között Drégelypalánkon, Ipolyságon, Kemencén és Szalkán.

A megyében a szövetkezeti mozgalom is terjed. Ennek leginkább megjelenő formája a fogyasztási szövetkezet, mely Drégelypalánkon, Kemencén, Letkésen, és Viskén alakult. Kemencén 1902-ben tejszövetkezet is létre jött, 1905-ben már 49 taggal és száztíz üzletrésszel működött.

A Hont vármegyei Gazdasági Egyesületnek 1905 végén 262 tagja volt. Gazdakör Viskén működik.

Mezőgazdasággal és kertészettel foglalkozók a megye lakosságának 72,6 %-át, egyéb őstermeléssel foglalkozók 1,2 %-át, míg a napszámosok 2-3 %-át teszik ki. A vármegye lakosságának kereken 76 %-a él őstermelésből, mezőgazdaságból.

A mezőgazdasági munkások anyagi helyzete Hont megyében nem mondható minden tekintetben kielégítőnek. Az évszaki napszámbérek általában alatta maradnak a Duna bal partján szokásos napszámbéreknek. Az egyes járások közül a bátiban található a legalacsonyabb bérek. A megélhetés nehézségeit jelzi, hogy az amerikai kivándorlás elérte Hont megyét is. 1904-ben 90 fő hagyta el kivándorlási szándékkal a megyét.

Az Alsó-Ipoly-völgy uradalmi

1. Drégelypalánki uradalom: az esztergomi érsekség tulajdona. Javadalmas: Magyarország hercegprímása. Hozzá tartozó települések: Bajta,

Bernece, Börzsöny, Drégelypalánk. Fűzesgyarmat, Garamkövesd, Hidvég, Hont, Kemence, Kisölvéd, Leléd, Szalka, Szalkaszekeresd és Szete. Az uradalom 20 463 kat. hold kiterjedésű. Hetes vetésforgó szerint kezelt belterjes gazdaság. Fő terményét a gabonaneműek képezik, emellett takarmányféléket és kapásnövényeket termel. Nagyobb területet foglal el a cukorrépa-termelés és Kemencén a dohánytermelés. A lóállomány muraközi fajta, a szarvasmarha-állomány magyar. Található nagyobb Rambouillet-juhtenyésztés is. A nagyobb kiterjedésű erdőségek 80 éves fordá szerint kezeltek, a sarjerdő 40 éves fordá szerint. Az erdőállomány főképpen tölgy, bükk és cser, kisebb mennyiségben előfordul a gyertyán és az akác is. Átlagos napszámber férfiaknál 2 korona, nőknél 1.20 korona.

2. Ipolykeszi gazdaság: Kondor József tulajdona. Területe 700 magyar hold. Ötös vetésforgó szerint művelik, és búzán, árpán valamint takarmányféléken kívül nagyobb mennyiségben mákot termelnek, amit külföldön értékesítenek. Szarvasmarha-tenyésztésben a nyugati fajta mellett magyar ígás ökröket nevelnek. A lótenyésztésben a félvérfajta dívik. Nagyobb méretű baromfitenyésztéssel is rendelkeznek. A gazdaság mezőgazdasági gépekkel is rendelkezik. Munkaerőt nagyrészt a megye északi részéről biztosítják. Átlagos napszámber férfiaknál 1 – 2 korona 40 fillér, nőknél 70 fillér – 1 korona 60 fillér. Átlagos földhaszonbér: 20 – 24 korona.

3. Kemencei gazdaság: Aczél József tulajdona. Hozzá tartozik Kemence és Peröcsény 600 hold területtel. Négyes forgó szerint kezelt gazdaság, mely főként gabonaneműeket: búzát, sörárpát és zabot, emellett cukorrépat is termel. Lótenyésztése amerikai fajta, szarvasmarha-tenyésztése szimentáli. A gazdaságban kisebb yorkshire-i sertés tenyésztés található. Az erdőállomány főképp tölgy- és bükkfát szolgáltat. A kertészetre a gazdaságban nagy gondot fordítanak, nagy mennyiségben diót, ezen kívül almát és körtét is termelnek. A mezőgazdasági ipart egy háromjáratú gőzüzemű hengermalom képviseli. Átlagos napszámber: férfiaknál 1 – 2 korona, nőknél 70 fillér – 1 korona 60 fillér.

4. Lontói uradalom: Thék Endre tulajdonában, 1300 magyar hold. Leginkább szemtermeléssel foglalkoznak, valamint jelentékeny ló- és szarvasmarha-állománnyal rendelkeznek. A sertés tenyésztésben részben magyar, részben angol fajták találhatók. A borászat főképp asztali borok előállítására irányul. Gyümölcsstermesztéssel is foglalkoznak, nagyobb mennyiségben jó minőségű almát termelnek. A munkaerőt a környékről szerzi az uradalom. Átlagos napszámber: férfiaknál 1 korona 60 fillér – 2 korona 50 fillér, nőknél 1 korona – 2 korona. Átlagos földhaszonbér: 30 korona.

5. Tésai gazdaság: ifj. Jankovich Béla és testvéreinek osztatlan jószágá Tésa, Szete és Kemence községek határában. Területe 730 hold. Többnyire norfolki négyes gazdálkodási rendszerrel kezelik. A szántó föld területe 550 hold, kert és beltelek 30 hold, erdő, legelő 70 hold, szőlő 8 hold. A rendes gabonaneműeken kívül lóherét és nyúlzapukát (mintegy 50 – 100 holdon)

termesztenek. Szarvasmarha-állomány 160 darab, jobbára ipolyvölgyi, vöröstarka fajta. Lóállomány: 14 darab félvérű. Kisebb volumenű yorkshire-i sertéstenyésztés. A napi tejtermelés mintegy 200 liter, amit a kemencei tejszövetkezethél értékesítenek. Szőlőfajták: chasselas és muskotály. Gazdasági gép: egy négy és fél lóerős gőzcseplő. Munkaerőt a szomszédos községekből szerzik be. Napszámberék: férfiaknál 1 – 2 korona, nőknél 70 fillértől 1 korona 80 fillérig. Az átlagos haszonbér 20 korona.

6. Vámosmikolai uradalom: Huszár Tibor hitbizományi birtoka. Hozzá tartozik: Vámosmikola, Perócsény és Ipolyszakállos 10 000 magyar hold területtel. Váltógazdaság, fő terményei a gabonafélék. Nagyobb mennyiségben termel az uradalom cukorrépát. Lótenyésztésben az angol félvér, szarvasmarhatenyésztésben a szimentáli és részben az ipolyvölgyi tájfajta a jellemző, míg igásökrökből a magyar fajta tartása. Ezen kívül az állattenyésztésben tartanak angol húsjuhokat. A napi tejtermelés 800 liter, mely Budapesten kerül értékesítésre. Az uradalom cselédsége selyemhernyó-tenyésztéssel is foglalkozik. Az erdőt 30 éves fordá szerint kezelik. Az uradalom mezőgazdasági gépekkel jól felszerelt, tagja a Hont megyei gőzeke-szövetkezetnek. A munkaerőt Korpona vidékéről szerzik be. Átlagos napszámberék: férfiaknál 80 fillér – 1 korona 60 fillér, nőknél 70 fillér – 1 korona 20 fillér. Az átlagos földhaszonbér 20 korona.

Kosfejes dugóhúzó

SZŰK BALÁZS

Hitvesem, kedvesem

Türül-töröl
Hitvesem, kedvesem.
„Tiszta már az!
Hitvesem, kedvesem.”

’Tiszta volna?
Hitvesem, kedvesem,
Tompaléptű, cinkelétű
Szerelem, szerelem!’

Hitvesem, tettesem

Tör-öl, tör-öl
Hitvesem, tettesem,
„Vége van már,
Hitvesem, tettesem.”

’Vége volna?
Hitvesem, tettesem,
Harang-gyászú,
Szerelem, gyötrelem!’

Ragadozómadár

CSÁKY KÁROLY

Bussa község szakrális emlékei

Kis falutörténet

Bussát, az *Ipolymenti-katlanban* fekvő nagyobb települést a Nógrádot sűrűn átszövő kacskaringós utakon több irányból is megközelíthetjük. Például Losonctól a 71-es főúton, de jöhetünk Alsósztrégova vagy Nagykürtös irányából; esetleg nyugatról, Zsélyen át is eljutunk ide. A falut keletről az Ipoly határolja vizenyős árterületeivel és homokteraszaival, nyugaton és északon pedig kisebb dombvidék húzódik. A kutatók errefelé őskőkorszaki emlékeket is találtak, de előkerültek itt sok ezer éves egyéb leletek is, mint például a *lengyeli kultúra* maradványai. A község első írásos említésének 760. évfordulójára megjelentetett helyi kiadványban (Bussa 1248-2005) furcsa mód azt írják, hogy már *1239-ben* felbukkan a dokumentumokban ilyen alakban a falu neve; más források viszont *1248-at* jegyzik az első írásos előfordulás dátumaként. A török időben Bussa híres volt az itt megépült „*tornyos és kőfallal békerített oltalom helyéről*“. Kapitányának, *Szalmatercsy Mihálynak* és a bussaiaknak hősiessége még az ellenséget is bámulatba ejtette, tettüket *Tinódi Lantos Sebestyén* is megénekelte, *Faragó Zoltán* pedig regényt írt az eseményről. Nem csoda hát, ha a bussaiak *1552-es* példája ma is él az emlékezetben. Hisz a hitüket is védő magyarokat még *Szent Mihály* is oltalmába vette, ennek emlékére épült a jelenleg is meglévő kicsi kápolna. (Csáky, 1992:218-219)

A bussai egyházhely és annak temploma

A Nógrád megyei Bussáról azt írják a *Magyar Katolikus Lexikonban*, hogy az plébániaközség az esztergomi egyházmegye kékkői esperesi kerületében. Templomát *1332* előtt építették, s *Szent Demeter* tiszteletére szentelték. Lakói a XVI. században reformátusok lettek, s valószínűleg régi templomuk is elpusztult. A plébániát aztán *1787-ben* alapították újra (Diós, 1993:121), a *plébániaépületet* pedig *1795-ben* emelték barokk stílusban.

A török uralom után Bussa is újjáéled, *1683-ból* a templom javításáról adnak hírt; az *Esztergomi Főegyházmegye* című kiadvány pedig a *Balassa* és a *Zichy családokat* jegyzi az itteni egyház patrónusaként, amely *1787-ig Nógrádszakáll* filiája volt, s újabb temploma *1797-ben* épült. Az egyházközség tagjai egykor valamennyien magyarok voltak. (Hegedűs-Tóth, 2000:143)

A nemrég kiadott nagyszombati *Schematizmus* is *1797-et* jegyzi a templomépítés dátumaként (Trnava, 1995:190), egy regionális kiadványban viszont ismét *1789* a *barokk templom* építésének éve. (Michalová-Michal, 1980:224)

A *Bussai Községi Hivatal* kiadványában a következőket olvashatjuk a fentiekkel kapcsolatban: „*1789-ben a fatemplom helyett falazottat építenek barokk stílusban, és Szent Demeterről nevezik el. 1792. május 26-án a tűzvész megrongálja a templomot is, melyet le kellett bontani. Az új templomot 1797-ben 14 kőműves 171 nap alatt építette fel. Nagy érdeme volt ebben Horváth Péter plébánosnak, aki a templomépítésre áldozta örökségét és személyi bevételeit.*“ (Bussa, 2005:6) Isten házának újraszentelésére azonban csak *1799-ben* kerülhetett sor. Erre utal a templom homlokzatán később elhelyezett fekete márvány emléktábla, melyen ez olvasható: „*Venite adoremus 1799 – 2003*“. S erre emlékeztet a templomhajó déli falán látható tábla is, amit az itt szolgáló papok emlékére állítottak a felszentelés 200. évfordulóján, 1999-ben.

Mocsáry Antal is ír az 1826-ban kiadott, *Nemes Nógrád Vármegyéről* készült monográfiájában Bussáról, megemlítve, hogy itt a római katolikusoknak „*tornyos és ékes anya-templomjok van, melybe néhány esztendőök előtt a villám bé-ütött, és a hol aranyozást talált, azt kék színre változtatta, azután pedig eltiúnt a falon keresztül (ezt magunk is láttuk). 1787. eszt. lett anya-templommá*“.

A példásan vezetett *Historia Domus*ban is találunk adatokat témánkkal kapcsolatban. Megtudhatjuk többek közt, hogy a bussai plébánost 1787. november 24-én iktatták be Horváth Antal szakállai és Nagy Gábor zellői plébános jelenlétében. Mivel ekkor még nem volt megfelelő plébániaépület, Demus Imre házában lakott. 1789-ben már bérmálást tartott Batthány bíboros Bussán. A templomot 1790. március 24-én érte nagyobb tűzvész, s az alapítók hozzájárultak az ereklyék felújításához. 1792. júl. 13-án szentségi körmenetet tartottak a faluban. (Sztyahula László fordításai)

Az egykori nagy tűzvészekről mai adatközlőm is említést tett. *Véghné Vámos Anna* (1926) elmondta, hogy háromszor égett le Bussa, kétszer a templom is. Az egyik templomégés napját, *Szent Ivánt* ezért fogadott ünneppé tették, s ilyenkor még „*később se dolgoztak a szövetkezésben*“.

Bussa mai egyhajós **barokk temploma**, melynek **klasszicista** elemei is vannak, a környék monumentális egyházi építményei, legszebb szakrális műemlékei közé tartozik. A nagyméretű hajóhoz konkáv (homorú) formában kapcsolódik az ugyancsak tekintélyes kiterjedésű szentély (Harminc, 1968:237), amit belülről oszlopfővel ellátott pilaszterek tagolnak. A keletelt templom nyugati háromszintes **előtornyát** osztópárkányok és függőleges sarokpillérek díszítik. Az ugyancsak díszes barokk toronysisak alatt a felső szint kökeretes, enyhén félköríves, párkánnyal ellátott hangvető nyílásai felett egy-egy toronyóra látható. A második szinten köralakú ablaknyílások vannak. A kökeretes, félköríves nyugati **főkapu** felett fekete márvány emléktábla látható, efelett, az első szinten ugyancsak kökeretes, mérsékelt félköríves végződésű, párkánydíszes abalak van. A torony alsó szintjét közrefogó nyugati és déli homlokzatrészen két-két ökörszemablak kapott helyet. A **hajó** déli kapuja is kökeretes és félköríves. Két-két festett üvegdíszes ablakát falsávok tagolják.

A **szentély** félköríves, egy-egy déli és északi, illetve két keleti festett üveglablakkal. Ezeken **Jézus** életének egy-egy jelenete, illetve **Szent Mihály arkangyal** és **Szent István király** látszik. A mennyezetet a **Szentháromság**ot ábrázoló freskó díszíti. Az Atyaisten bal kezében jogar, jobb kezét felemelve tarja, feje mögött aranyozott háromszögszimbólum van. Jobbján Krisztus látható piros palástban a kereszttel, feje körül aranyozott glóriával. Felettük a Szentlelket ábrázoló galamb s egy-egy angyalpár van. A freskót a négy evangélista képe fogja közre. Az oltárszekrény mögött, a két keleti ablak közt függ a nagyméretű, a templomépítés idejéből származó, **Szent Demetert** ábrázoló **oltárkép**. A mártírhalt védőszentet a sötét tónusú kép a mennyben, angyalok körében jeleníti meg. Demetert, aki Szaloniki városában nyugszik, a keleti egyház a pásztorok és a harcosok védőszentjeként tiszteli, s az ikonográfiában általában karddal és pajzsral ábrázolják. Tisztelete Magyarországon elsősorban a keleti részekben elterjedt, s alakja a Szentkoronán is látható. A napjához fűződő pásztorbúcsú Bussán már nem ismert, de a falu búcsúnapján a helybeli plébános azt a díszes palástot ölti magára, melyen a szent életének egy-egy jelenetét örökítették meg.

A templom barokkos oltárszekrényén egy-egy térdeplő **szárnyas angyalt** is láthatunk, tetejét pedig a **Szűzanya képe** díszíti. Adatközlőm szerint „*a kép már nagyon régi, valami uraság adta. A Szűzanya koronája igazgyöngyből van, de már kettő elveszett róla*“.
(Véghné Vámos Anna) A díszes keleti ablakok alatt **Szent Péter** és **Szent Pál freskója** látható. A szentély északi falán egy nagyméretű **feszület** függ, melyen Krisztus arcát az ég felé fordítja. Ugyancsak ezen a falon látható az a régi festmény, amely az **angyali jelenést** ábrázolja. Mária, aki kék palástban van, leborul a sárga ruhás, szárnyas angyal előtt, aki kezében liliomot tart. Fentről az Atyaisten tekint le rá. A szentélyben áll a korabeli **márvány keresztelőmedence** is.

A diadalív északi és déli oldalán áll a **Jézus Szíve-**, illetve a **Lourdes-i mellékoltár**. A két szobor az ismert megjelenítési formában figyelhető meg. A **templomhajó** déli falánál újabb, a **Fájdalmas mellékoltárt** láthatjuk. Az oltárszekrény közepén kapott helyett a szép **Pietá-szobor**. Mária bordó ruhában, kék palástban látható, szívében törrel, ölében a halott Jézussal. Bal kezével fia fejét, jobbal a kezét fogja. Krisztuson hosszú fehér lepel van. A szobor mögötti falon egy lepellel ellátott fakereszt függ. A hajó egyik északi ablakánál kapott helyet a **Szent Anna-mellékoltár**. Az oltárszekrény ovális

bemélyedésében elhelyezett sötét tónusú képen Szent Anna sötétkék ruhában látható, fején fátyollal, jobb kezében nyitott imakönyvvel, a balt felfelé tartva. Mellette bordó ruhában a kis Mária, feje körül glóriával.

A hajó további szobrai közül megemlíthetjük még a kórus alatti *Szent Antal-szobrot*. A fehér kordával átkötött, barna szerzetesi ruhában álló Antal jobb kezében liliomot tart, bal karján egy evangéliumos könyvön pedig a fehér ruhás gyermek Jézus ül. *Szent József* bordó ruhában, barnás palástban áll előttünk, feje körül glóriával; bal kezében nagyméretű liliommal, jobb karján a Kisjézussal. A fehér ruhás gyermek bal kezében egy kék országalma van.

A boltíves, középen kigömbölyödő *karzatot* négy oszlop tartja díszes főekkel. A templom *orgonája* még a régi időkől való. A kórus alatt, a Szent Antal szobor mögött a falon *Szent Ferenc* XVIII. századi olajképe látható. Ferenc mezítláb, fehér kordával és olvasóval átkötött barna szerzetesi ruhában áll előttünk. A háttérben szép tájat, Ferenc előtt egy állványon pedig emberi koponyát látni. A kép alján ez a szöveg olvasható: „*Lengyel Ferencz csináltatta 1734. esztendőbe.*“ A templom *stációképei* is régebbi keletűek, díszes keretbe foglalt színes nyomatok.

Bussai szabadtéri szakrális kisémlékek

Az Ipoly mentén közepes nagyságú településnek számító Bussán több szabadtéri szakrális kisémléket is találunk. Nagyrésztük a falu belterületén látható, de akad néhány a külterületen is. A kisémlékek legtöbbször kereszt, illetve feszület, melyek anyaga kő és vas. A nagyobb szakrális tereken (templomon, temetőn) kívül áll egy-egy kereszt a faluban lévő házak, épületek előtt, vagy azok közelében, a községbe vezető utak mentén s a határban is. A faluban látható három szabadtéri szobor mind egy-egy kápolnácskában kapott helyet.

Keresztek, feszületek

A Bussáról szóló helyi kiadványban olvassuk, hogy „*a néhány kereszt mind a 20. század első feléből*“ való. (2005:15) Ez így nem pontos megállapítás, mert a településen nyolc említésre méltó feszület található, s közülük nyilván akad egynéhány korábbi keletű is, hisz a keresztállításnak Bussán is volt már XX. század előtti hagyománya. A település közel volt például az olyan városhoz, mint Losonc, ahol korán megtelepedtek az iparosok, kovácsok stb. S már a plébánia Histori Domusában is olvashatunk XVIII. századi keresztállításokról. Egyhelyütt például azt írják, hogy *1792. március 30-án* a község plébánosa *vaskeresztet* szentelt. Egy másik helyen meg arról írnak, hogy *1793. március 13-án Kovács Kálmán József* állított vaskeresztet a *Divényiek* részére. S bizonyára állítottak feszületet az 1789-ben épült templom elé is.

A templom bejárata előtt ma két feszület áll Bussán. A *régebbi templomkerti kereszt* egy szürkés kőoszlop kétlépcsős főjén látható. A legömbölyített szárvégű INRI-feliratos díszes vaskereszt korpusza ezüstözött vas. Krisztus arca az ég felé tekint, lábai egymás mellett vannak, alattuk egy gömbölyű ezüstözött vastábla áll, dedikációja nem olvasható. A kereszt tövében a Szűzanya sérült alakja látszik, amint Mária egy angyalok által közrefogott földgolyón áll, a szíve felett keresztbe tett kézzel. A keresztől készült felvételen a kerítésrács közelsége miatt az állítás évének második száma nem olvasható, csupán ez látszik: 1...86. A keresztet tehát vagy 1786-ban, vagy 1886-ban állították. Az oszlop sérült dedikációja egyébként így hangzik: „*/.../ Isten dicsőségére állít/ják Ifj. Tóth/ Andrásné/ és Lőrincz Andrásné/ Bussai lakosok*“. Az *újabb templomkerti kereszt* a bejárat másik oldalán látható, anyaga kő. A többlépcsős oszlopfőn áll a legömbölyített szárvégű, INRI-feliratos korpuszos feszület. Krisztus alakja ezüstözött vas, feje jobbra fordulva, lábszárai egymás mellé helyezve. Az oszlop márványlapján ez a dedikáció olvasható: „*Mottó: Jézusom mennyit és mennyit szenvedtél/ Midőn a kereszten /.../ függöttél?!/ Mária Magdolna/ Isten nagyobb dicsőségére és a hívek/ épülésére állíttatták/ Nagy János és Varga András/ Bussai lakosok/ 1922*“.

A **temetőben** áll *Josephus Balogh*, azaz **Balogh József plébános keresztje**. Az 1857-ben emelt, négylépcsős díszes oszlopfőn elhelyezett, INRI-feliratos, egyenes szárvégű gránitkereszt egy központi feszület benyomását kelti. Ezüstözött vaskorpuzán Krisztus feje jobbra hajtva az ég felé fordul, lábszárjai egymás mellett vannak. Az oszlopon latin nyelvű dedikáció olvasható. A temető régi **központi keresztje** egy egylépcsős talapzatra helyezett, sárgára festett, téglalap alakú, kiszélesedő főben végződő kőoszlopon áll. Dedikációja nincs; az INRI-feliratos díszített szárvégű öntöttvas keresztnek korpuzsa is vas.

A falu főutcáján, egy tekintélyes polgárház benyomását keltő épület előtt áll a **Gyuro-kereszt**. Adatközlőm (Véghné Vámos Anna, 1926) szerint „*onnan kapta a nevit, hogy a házba Gyuroék laktak*“. Hogy pontosan mikor állították a keresztet, nem tudjuk. A ház homlokzatán az 1930-as évszám olvasható, de a keresztén nincs dedikáció. Talán korábbi emlék lehet ez. Az öntöttvaskereszt magas, téglalap alakú, sárgára festett kőoszlopon áll. Szárvégei díszítettek (levelesek?), az INRI-felirat alatti ezüstözött vaskorpuz lábszárjai egymás mellett vannak, arca az égre tekint. A kereszt tövénél egy alakzat (Krisztus?) látszik: bal kezében egy kelyhet emel a magasba, jobb vállánál egy kereszt magasodik. Az oszlop egy kovácsoltvas kerítéssel körülvett beton alapzaton áll.

A falu központjától nyugatra, ma már beépített helyen, az alapiskola közelében, két terbélyes fa előtt találjuk a **zellői úti keresztet**. A kétlépcsős talapzat felfelé keskenyülő oszlopfőjén áll az INRI-feliratos, rétegzett szárvégű korpuzos öntöttvas kereszt. A feltételezhetően homokkőből készült oszlopot sárgára festették. Az ezüstözött vaskorpuz alatt dedikáció nélküli vastábla látható. Krisztus jobbra fordított feje körül fényugarak, lábszárjai egymás mellett vannak. A kereszt szár virágmintákkal díszített.

A falutól keletre, a *Mulyad* felé vezető főút közelében áll a **Bombor Berci keresztjük**. A szakrális emlék tulajdonképpen Bombor Bertalan *Mákhegyi földjében* található, innen a neve is. A kékeszürkés, legömbölyített szárvégű kőkereszt egy beton alapzatra helyezett, kétlépcsős oszlop felfelé keskenyülő fedelén áll. Dedikációja nem olvasható. Ezüstözött vaskorpuzán Krisztus feje jobbra fordított, lábszárjai egymás mellett vannak.

A községtől délre található a **Csevice melletti kereszt**. Mint adatközlőnk elmondta: „*Valamikor ez abba' az ódalba' vót, de az zsidóbirtok vót. Azért azt onnan át kellett tenni a Gyuroék földjébe*“. (Véghné Vámos Anna) A magas, kékeszürkés kőoszlopra helyezett, leveles szárvégű, INRI-feliratos öntöttvas keresztén Krisztus feje előre néz, lábszárjai egymás mellett vannak. A korpuz alatt ezüstözött, dedikáció nélküli vastábla, a kereszt tövénél egy bal kezében kelyhet, a jobban keresztet tartó, valószínűleg Krisztust ábrázoló alakzat látható

Kápolnák, szoborfülkés képoszlopok

Bussa község kiadványában írják, hogy a falu „*érdekessége a 3 kápolna*“. (2005:15) Néhány sorral odébb azonban már csak egyről tesznek említést, így: „*Szent Nepomuk-kápolna // és szobor (a temetőnél)*“. (2005:26) A palócföldi szóhasználat szerint a három szoborfülkés képoszlopot valóban kápolnának nevezik erre felé. Az itteni regionális havilap egyik számban olvashatunk a **Szent Mihály-kápolnáról**. A szerző *Vámos László* Remény-beli cikkét (2000/29) idézve elmondja, hogy a kápolna hajdan a bussai vár területén épült, s a harcok szüneteiben a várvédők buzgó imával kérték védőszentjüket, hogy mentse meg őket a végső pusztulástól. Mint tudjuk, a törökök meg is kegyelmeztek a helybelieknek, annak ellenére, hogy az őrhelyet elfoglalták. Ma a képoszlop a temetőbe vezető út mentén látható, s az az évszázadok során többször újjáépült, a bussaiak pedig itt emlékeztek a csodatevő Szent Mihályra. Arról is olvashatunk az említett írásban, hogy a kápolnában „*egy szoborcsoport látható: Szent Mihály főangyallal, amint a bussaiakat védi*“. (Kürtös, 2008/7:13) Szent Mihály arkangyal, a mennyei seregek fejedelme az égben harcot indított a sárkánnyal. Az ikonográfiában gyakran ábrázolják őt szárnyas angyalként, kezében egyenes karddal, amint legyőzi a gonoszt, letaszítja a mennyből Lucifert. A mai bussai „*káponkában*“ látható angyalnak nincs rekvizituma. Mellén egy keresztet látunk, s széttárt karjait egy lányon és egy fiúcskán tartja. Inkább egy őrzőangyalnak látszik ő. Mint tudjuk, az őrzőangyalok megoltalmaznak minket a veszedelemektől, melyekben gyakran forgunk; megvigasztalnak minket nyomorúságaikban, stb. Kultuszuk a XVI-XVII. században vált általánossá, ünnepüket pedig X. Pius

pápa Mihály arkangyal nyolcadába helyezte. Egyébként adatközlőm is *Őrangyalok kápolnájának* nevezte ezt a szakrális emléket; elmondva, hogy az „*a törökök idejében épült, s arra lett építve, hogy a törökök szabad elvonulást adtak a bussaiaknak*“. (Véghné Vámos Anna) A téglalap alakú képoszlophoz egy kis lépcsősor vezet. Középen látható a szoborfülke, előtte egy csúcsívben végződő, üveges faablakkal. Homlokzata háromszögsúcsban végződik, rajta egy kis nyeregtetővel, azon keskeny tornyocskával.

A *Nepomuki Szent János-kápolna* hasonló kiképzésű mint ez előbbi; a nyeregtetőn azonban nincs torony, az enyhén domborúan végződő szoborfülke pedig jóval nagyobb, mint az Őrangyalok kápolnájáé, s nincs neki ajtaja sem. Ez az építmény „*lent van a kaszárnyánál, de valamikor a kaszárnya helin állt. Ott, az Ipóhoz közel kántorfődek vótak régen. Mielőtt a kaszárnya megépült, a kápolnát áttették a temető hátsó feljára*“. (Véghné Vámos Anna) Szent János homokkő szobra feltételezhetően XVIII. századi alkotás. Mára színezése lekopott. János reverendában, karingben, és palástban áll előttünk. Nyakában stóla, fején birétum van. Jobb kezét a száján tartja, bal kezében korpuszus köfeszület, karingén nyolcágú csillag van.

A falu központjában, egy magas kőalapzaton, kovácsoltvas-kerítéssel körülvett tér közepén áll a sárgára festett, téglalap alakú terméskőből épült *Mária-kápolna*. Szoborfülkéjét kékre festették. A félkörévesen végződő, rácsolt és üvegezett fülkéjében áll Mária szobra. A Szűzanya kék övvel átkötött fehér ruhában és sárgás-fehéres palástban van. Nyakában rózsafüzér, fején csillagkorona látható, kezét imára kulcsolva tartja. Az építmény manzárdteteje zöldre festett bádogból készült, rajta az 1936-os évszámmal. A tető csúcsívén egy gömbön kereszt áll. Adatközlőnk szerint régebben minden májusban itt szokták a rózsafüzért mondani, s tartottak itt litániát is.

Irodalom, forrásmunkák

BÁLINT SÁNDOR

É.n. Ünnepi kalendárium II. Internetes változat. <http://mek.oszk.hu>

BODZSÁR GYULA

2008 Bussai barangolások. Kürtös, VI. évf. 7. sz. (2008.július)13.p.

BOROVSKY SAMU, szerk.

é.n.(1911) Magyarország vármegyéi és városai. Nógárád vármegye története.

Budapest

CSÁKY KÁROLY

1992 Nógrádi tájakon. Pozsony

DIÓS István, főszerk.

1993-2005 Magyar Katolikus Lexikon. Budapest

DRUGDOVÁ, MÁRIA, összeáll.

2003 Bussa 1245 – 2005. Modrý Kameò

FARAGÓ ZOLTÁN

É.n. Öregtorony. Salgótarján

FARNOST Bratislavosko-trnavskej arcidiecezy. www.mariasoft.szm.sk

HARMINC, IVAN a kol.

1968-69 Súpis pamiatok na Slovensku I-III.

HEGEDÛS ANDRÁS – TÓTH KRISZTINA, összeáll.

2000 Esztergomi Főegyházmege I-II. Esztergom

ROPILÁK, MIROSLAV, hlavný red.

1877-78 Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I-III. Bratislava

LENGYEL ÁGNES – LIMBACHER GÁBOR

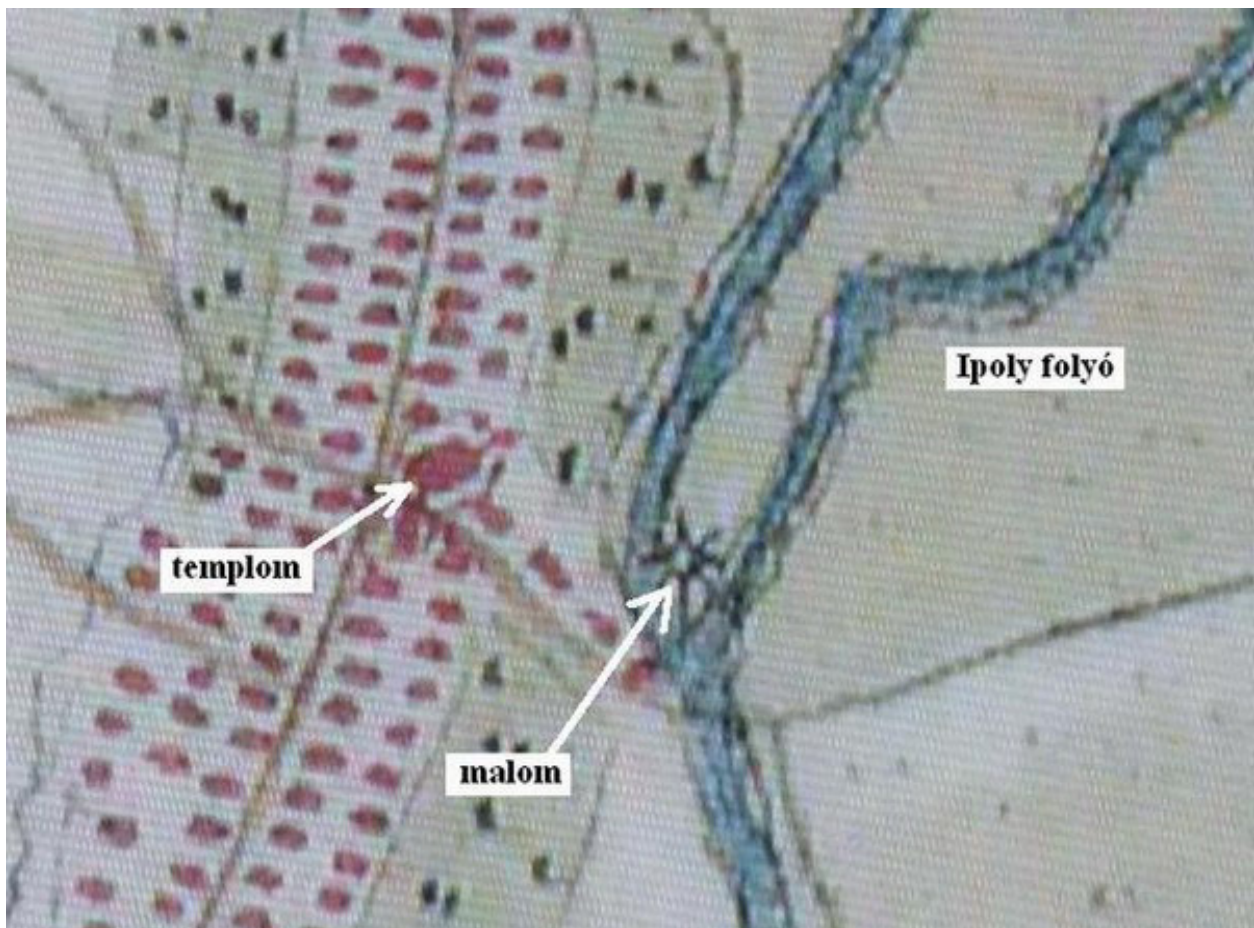
1997 Népi vallásosság a Palócföldön. Balassagyarmat

- LIMBACHER GÁBOR
 2005 Szent Anna tisztelete. Palóc búcsú. Balassagyarmat
- MEMORABILIA
 1799-től Parochialis Ecclesiae et Domus, Possessionis Bussensis in Archidiocesi Strig. Comit. Neograd. Ex Mandato Superioris. Bussae (Bussai Historia Domus)
- MICHALOVÁ, JAROSLAVA – MICHAL, PAVEL
 1980 Geográfia okresu Veľký Krtíš. Martin
- MOCSÁRY ANTAL
 1826 Nemes Nógrád vármegyének historiai, geographiai és statisztikai esmértetése. Pest
 Lukanénye
- POTZNER FERENC, összeáll.
 2004 Medgyaszay István. Budapest
- REŠKO SÁNDOR – ŠTUTIKA GYULA – LÁSZLÓ HENRIETTA
 2000 Deménd. Látnivalók. Komárom
- SZÁNTÓ KONRÁD O.F.M.
 1985 A katolikus egyház története I. Budapest
- ŠÁŠKY, LADISLAV
 1989 Umenie Slovenska, Bratislava
- SCHEMATIZMUS
 1995 Schematizmus Bratislavsko-trnavskej arcidiecezy. Trnava.
 2001
- TINÓDI SEBESTYÉN
 1984 Krónika. Sajtó alá rendezte Sugár István. Budapest
- VÁLYI ANDRÁS
 1796 Magyar Országnek Leírása. Buda
- VÁMOS LÁSZLÓ
 2000 A bussai őrtorony és Szent Mihály-kápolna története. Remény
- WEISBENDER, JOSEPH
 1998 A szentek élete II. Budapest

Internetes honlapok

Bussa – Szent Dömötör – <http://webcache.googleusercontent.com/search>

A bussai templom egy régi katonai bemérés-térképen

A templom déli oldala (Csáky Károly felvétele)

A bussai templom egy régi képeslapon

A római katolikus templom (világháló)

A torony barokk sisakja (Csáky Károly felvétele)

A szentély (Csáky Károly felvétele)

Az angyali jelenés képe (Csáky Károly felvétele)

Szent József a gyermek Jézussal (Csáky Károly felvétele)

Szent Ferenc az 1734-es olajképen (Csáky Károly felvétele)

A Szent Antal szobor (Csáky Károly felvétele)

A bussai Mária kápolnácska (Csáky Károly felvétele)

Az őrzőangyalok (Sezent Mihály) kápolnája (Csáky Károly felvétele)

Nepomuki Szent János szobra (Csáky Károly felvétele)

A zellői úti kereszt (Csáky Károly felvétele)

Lauró Sándor portékája a drégelypalánki Várnapon

KOVÁCS T. ISTVÁN

Kedves Kéremszépen

Kátai Dezső épp a pesti Lenin körúton ballagott, amikor vele szemben érkezett régi szaktársa, Rác Ernő.

-Ez így van rendjén.-kiáltott felé nevetve.

-Nekünk tízévenként egyszer kell találkozoznunk. Ezen a környéken, és mindig véletlenül. A sors különös játéka ez Komám, amit velünk művel. Szinte percre pontosan játssza velünk -ismételte, és kedélyesen megveregette fiatalkori szaktársa vállát, amikor testközelbe értek egymással.

-Valahogy így-nevetett Rác is -dehát örülök. Hogy vagy?

-Megvolnék. Csak amint látod, őszül a vén betyár.

-Annyi baj legyen. Csak még szeressük a lányokat-mondta sajátos, majdnem nőies baritonján Rác.

Lassan, választékosan beszélt. Aki nem ismerte, régebbi idők mesteremberének gondolta volna, pedig ő is csak az ötvenes évek másféléves szakmunkásképző iskolájába járt, mint Kátai.

Pesti cigánygyerek volt. Okos, és a brigádban is tekintélyt élvező. Kulturált modora talán természetes adottsága volt. Így vélték a többiek. Számítottak is rá. Mindjárt őt tolták előtérbe, ha a vezetőséggel valamilyen vitájuk támadt.

-Menjél Ernő, beszélj meg velük.

Ernőnek volt egy kedvelt szójárása. Ha valamit nyomatékosan akart közölni, így kezdte: -Kedves Kéremszépen!

Volt ebben a megszólításban némi irónia is, de ettől függetlenül a legtöbbször sikerült elrendeznie a dolgokat. Ezért őt, akár brigádvezetőnek is megválasztották volna a többiek, de ezt mindig elhárította magától.-Ott van Szalai. Érti a szakmáját. Hallgassatok rá-tanácsolta. Ám, ha Szalai olykor nem boldogult a teljesítmény elszámolásával, Ernő segített kiszámítani azoknak az építményeknek a köb, vagy négyzetmétereit, amelyek nem egyszerű négyzet, vagy téglalap alakúak voltak.

-Na, itt írd alá és vidd a normsáknak-közölte a számítás végén és Szalai nyugodtan mehetett. Ernő számításain egyetlen irodista sem vitakozott.

-Hanem, hát mit szoktunk csinálni, ha tíz évenként összetalálkozunk? -kérdezte Kátai az újabb, véletlen találkozás alkalmával.

-Na mit is?

-Hát, bemegyünk a nekünk való Kőműves étterembe, és egy nagyfröccs mellett kicsit elbeszélgetünk.

-Ahogy mondod, Szakikám.

Kőművesek voltak mind a ketten. Otthagyták a kezük nyomát több olyan pesti épületen, mint például Rákospalotán a Czabán Samu-téri iskola, a Baross utcai villamosremíz külső homlokzata, az Üllői-úti lakótelep házain, a Vág-utcai, meg a Tallér utcai lakótelepen. Ezeket minden találkozáskor sorra vették, felidéztek az emlékeket. Azt is, hogy melyik művezető volt jóindulatú, s melyik basáskodó. Kikérdezték egymást az életük utolsó tíz esztendéjéről. Rác most három unokáról számolt be, Kátai meg arról, hogy férjhez ment a lánya.

-Most én vagyok a soros. Vendégem vagy. Úgy emlékszem, hogy hetvennyolcban te fizetél.-mondta Kátai, mikor a fehér abrosszal terített asztalhoz ültek. Ezen is jót mosolyogtak, mert emlékeztek arra, hogy a hideg téli napokon délelőtt is, délután is abbahagyták egy szűk félórára a falazást, és elmentek valamelyik közeli kocsmába, egy kis lélekmelegítőt inni. Minden nap más volt a soros fizető, aki meghívta a többieket egy körre. Tilos volt ugyan otthagyni a munkahelyet, főleg szeszes italt fogyasztani, de a meleg irodában dolgozó főnökség szemet hunyt fölötte. Mert tisztában voltak vele, hogy attól a vacak lötytyől, amit naponta kétszer-háromszor, mint teát visznek ki nekik a konyhalányok, nem lehet tartósan felmelegedni.

-Ott vagy még a vállalatnál?- kérdezte Ernőtől Kátai.

-Dehogy. Maszek vagyok. Öreg épületek sebeit gyógyítgatom itt a kerületben. Az egyik helyen lepotyogott a régi vakolat, máshol még ott vannak a világháborús, vagy az ötvenhatos golyóütötte sérülések. Ha úgy adódik, egy-egy jobbmódúnak felépítem a hétvégi házát.

-Jobban jársz így, mintha a vállalnál maradtál volna?

-Szabad vagyok. A magam gazdája, a gondokkal együtt, amit a kockázat, az adófizetés, az alkalmi segítők napi bére és az sztk. terhe jelent. Ez sem könnyű. Nade, látod. Most nyugodtan beülhetek veled ide és nem szólhat rám senki, hogy még nem járt le a munkaidőm. Te viszont jól eltűntél. Hol voltál az utóbbi tíz évben-folytatta érdeklődve.

-Haza mentem a faluba, mert leszázalékoltak. Idősebb is vagyok nálad. Az ötvenes években sok jeges téglát kellett megmarkolásznom, amikor az iparág nem számított idényjellegűnek. A reuma-mutatta a görcsös újjait Kátai. -A bokám, az ízületeim. Időnként viszont feljövök Pestre. Tudod, egy kis nosztalgia. Délelőtt megérkezem, sétálok egyet a körúton. Nézegetem a kirakatokat. Eszem valamit egy önkiszolgálóban. A délutáni vonattal meg hazamegyek.

-Akkor viszont mégis én vagyok a soros. Nem lehetsz vastag, pénz dolgából.

-Ne sérts meg Ernő.-tiltakozott Kátai.- Nagyon örülök, hogy megint találkoztunk. Azért megvagyunk mi odahaza. A kiskertben megteremnek a zöldségek. Van malac, kapirgálnak a tyúkok.

-Tudod, hogy van ez falun.

-Akkor az egészségünkre!-emelte fel elsőként a poharat Ernő.

-Proszit!- kedélyeskedett Kátai. Kár, hogy vénülünk. A csoda vigye el.

-A világ is változik velünk együtt-tette hozzá Rácz. Node, te még mindig csak jó napot köszönsz a nőknek? -kérdte váratlanul.

-Kátai elnevette magát. Már régen nem. Azóta falun is a kezécsókolom járja.-

-Emlékszel, hogy haragudott rád Bakos mérnök úr a filmgyárban, amikor te csak mérnök szaktársnak szólítottad? El is tanácsolt onnan.

-Hát, persze. Tudod, otthon a faluszéli környezetben senkit sem uraztak. Nagyapám, a kálvinista presbiter meg egyenesen azt vallotta: -Csak egyetlen úr van a világon, az Isten. Mindenki más öcsém, bátyám, szomszéd, barátom, vagy ilyesmi, de nem úr. Az urakból különben is elege volt. A gróf úrból, intéző úrból, főhadnagy úrból, a korabeli világ tekintetes, nemzeti uraiból. Ezért a munkahelyen nekem is mindenki csak szaktárs volt, vagy szaki.

Rácz elmosolyodott.- Mi itt Pesten korán megszoktuk az urazást is.

-Könnyen mondtad a mérnök urat is. Na persze úgy, hogy Kedves Kéremszépen, Mérnök Úr!-nevetett Kátai.

-Azóta te is ki tudod mondani, hogy úr?

-Természetesen. Az idegeneket uramnak, asszonyomnak szólítom.

Na és a hölgyeknek hogy köszönsz?

-Hát, mostmár a kezét csókolom járja, ha nem közvetlen ismerős a hölgy -mosolyodott el Kátai, s egy kicsit mintha most is belepirult volna, ahogy egy epizódot kezdett elmesélni.

-Jó barátságba kerültem a szállásgondnokkal, aki meghívott egyszer hozzájuk, vasárnapi ebédre. A feleségének nem vittem virágot. -Jónapot kívánok-mondtam és aztán bemutatkoztam.

A férje döbbenet állt mellettem.

-Te, miért nem köszönt kezécsókolomot a feleségemnek? -kérdte másnap este, mikor ismét csak ketten voltunk.

-Mifelénk ez nem járta. Úri szokásnak tartottuk-mondtam, mire hallgatásba burkolózott. Neki volt türelme ahhoz, hogy kivárja, míg lassanként hozzá szokom a városi etikethez.

-Fejlődött-nevetett nagyot Ernő, gondolatban maga előtt látva a régi, vonalas kis fiatalembert.

-Te!- szólalt meg aztán. Nincs rendjén, hogy minden találkozáskor csak egy- egy fröccsöt iszunk. Hadd rendeljek én másodjára-kérlelte a kollégáját.

-Na jó. Nem bánom-egyezett bele Kátai.

-De most legyen inkább két deci tisztán.

-Nem bánom. Legfeljebb elvezetsz a pályaudvarig.

Ittak. Aztán egy kicsit hallgattak. Egymást méregették, hogy melyikük mennyit változott az elmúlt tíz év óta.

-Pedig jó világ volt ránk, csak nem tartott sokáig, ott a filmgyárban- szólalt meg kis idő múltán Ernő, arra emlékezve, hogy egy időben úgynevezett átmeneti segítőként küldte őket oda a vállalatuk, s addig a gyár fizette őket. Ennek nagyon örültek a fiúk, mert nem szorongatta őket a szigorú normateljesítés kényszere. Ott órabérben dolgoztak, a minőséggel is törődhetek.

A kis Kontra Jani meg folyton azt ajánlotta a társainak; -Lassan dolgozzunk, hogy tovább tartson ez a jó munka. Minden érdekelte őket, ami ebben a számukra különleges világban történik.

Ahol nap mint nap rácsodálkozhattak a filmkészítés apró trükkjeire is.

Két épület között kifeszített dróton, néhány játék kisrepülőgép himbálózott. Arról készült a város fölött szálló bombázók felvétele. Aztán a moziban megnézték a bemutatót, ahol mindez valóságként látszott. Két homokdomb közt egy méternyi hosszúságú makett imitálta az ágyútűz alá vett tiszai hidat. A becsapódásokat a homokba telepített gyutacsok robbanásával szimulálták.

A fiúk egyszer meglesték azt az öregurat, aki egy ideig határozatlanul toporgott a műterem ajtaja előtt. Odabent mélyen dekoltált blúzban várakozó, dúskeblű hölgy üldögélt, talán filmezésre várva. Az öregúr végül nem tudva magát türtöztetni, lassú léptekkel besétált a hölgy elé. Udvariasan meghajolt, és azt mondta: -Pardon!- Aztán közelebb lépve, begörbített mutató ujjával benyúlt a nő blúzába és bekukkantott a mellei közé.- Köszönöm-mondta, újabb mély meghajlással és a nő elnéző mosolya kíséretében kiment a műteremből.

-Ha-ha- ha-nyugtázta az Ernő által felidézett történetet Kátai. Hát, hogy ne emlékeznek! Ott lestük mi is és majd leesett az állunk, hogy ilyen is lehet. Még akkor is ott voltam, mikor a Latabár bejött egy felvétel miatt és a szereplésén kívül is éppen úgy hülyéskedett, mint a szerepeiben. Dőlt, borult körülötte a nevetéstől mindenki.

Csodavilág volt az nekik, a faluról Pestre került fiataloknak. Szerettek ott dolgozni.

Mindegyikük lefényképeztette magát egy lomtárba dobott, utcai lámpaoszlopot imitáló kellékkal. A megfelelő helyre kellett bedugni a fejüket, és úgy látszott, mintha ittasak volnának és csak az oszlopnak támaszkodva tudnak megállni a lábukon.

A filmgyári szakmunkások is mindig hecceltek egymást. A nagy nyári melegben vízicsatákat rendeztek, gumislaggal locsolták egymást az udvaron. Egyiküknek a háta mögé lopakodva, észrevétlenül róka farkat kötöttek a derekára, aztán küldték, hogy menjen az irodába, mert hívhatja a gyártásvezető.

Ez a játékoskedv a kölcsönmunkásokra is átragadt.

-Emlékszel? -kérdezte Rác.- A kis Kontra mindig megharagudott, mert nem értette a tréfát. Márpedig, tudod, hogy van az. Aki megsértődik, azzal szemben mindig több és vaskosabb tréfát űznek. Erőszzakkal begyömöszöltük őt egy ládába, aminek a tetejét leszögeltük. Az öltöző falára nagy plakátot ragasztottunk. Öles betűkkel írtuk rá, hogy;

„A Neue Züricher Zeitung jelenti: Rejtélyes körülmények közt eltűnt Magyarországon Kontra János szakmunkás. A nyomozás egyelőre eredménytelen.”

-Akkor még ott voltam. Nevetett Kátai.-Ebből lett aztán a baj. Jani válogatott káromkodásokkal fűszerezve rúgdosta a leszegezett láda tetejét és igyekezett kiszabadulni.

-Engedjete ki! Engedjete ki!!-ordította és az anyánkat szidta. Én meg épp akkor indultam röhögve a szekercével, hogy végre kihúzzam a szögeket és kiengedjem azt a kis marhát, mikor épp jött a mérnök.

-Hát, maga meg mi a fenét csinál itt?-kérdezte.

-Hát, csak ezt az izét ni. Ezt a ládát akarom-dadogtam a meglepetéstől.

-Ki van benne? Hogy került az oda?

-Nem válaszoltam, mert nem akartam a többieket bemártani, csak bontani kezdtem a láda tetejét.

-Na! Erre a hülyeségre is csak maga képes! Holnap jelentkezzen a vállalatánál.-közölte Bakos mérnök a fejem fölött.-Maga nélkül is elegendő lesznek már itt.

-Kortyolgatták a bort, és egymás után idézték fel ifjú koruk vidám történeteit. Legtöbbet a filmgyári időkből. Ott történt velük a legtöbb vidám dolog.

Még két-két decit rendeltek.

Ernő közben mintha elálmosodott volna, kis idő múltán fátyolos hangon szólalt meg.

-Te! Mit akar most ez a foltosfejű?

-Milyen foltosfejű?

-Hát, ez az orosz. Tudod, aki most ezt a Glasznosztot, vagy mit mondogatja. Meg a Reagenéknél énekelték együtt a Moszkva-parti estéket.

-Hát, pajtás! Én azt hiszem, hogy azok ketten holnapra megforgatják a világot.

-Ez megyezik az impikkel?

-Nincs más választása.

-Akkor most mi lesz? Jobb lesz, mint eddig volt?

-Azt ígérik.

-Ja, hogy ígérik! Mindig ezzel kezdik. Dehát, mondjál már nekem egy változást, amitől nekünk valaha is jobb lett.

-Hátha most bejön.

-Szerinted bejön?

-Legfeljebb akkor, ha kimennek.

-Na igen-hagyta helyben tûnődve Ernő. Csak tudod, amennyire én ismerem a történelmet, mindig úgy volt az a világ legtöbb részén, hogy először jöttek a mézesszájúak. Felhergelték a jónépet, aztán következett a felfordulás, ami után megváltoztak a díszletek, de az újaknak is a pórnép kaparta ki a gesztenyét. Az új vezér meg császár lett, vagy valami efféle.

Vagyis, Kedves Kérlekszépen! Mindig ellopták a forradalmat -nevette el magát Kátai, a barátja szójárását utánozva, éppen olyan kántáló hangon, ahogy Ernő szokta, ha valakit irónikusan akart megszólítani.

-Meglátjuk mi lesz tíz év múlva.

-Akkor már a gyerekeink látják meg- legyintett Ernő.-Még egy kört?-biccentette meg a poharát.

-Dehogy!-ellenkezett Kátai. Inkább fizessünk. Te meg segíts felállni. Elszoktam már az italtól. Kísérj ki a Nyugati pályaudvarra.

-Hát, akkor tíz év múlva- mondta Kátai Dezső, mikor a peronon elköszöntek egymástól és nevetett.

-Bízzuk megint a véletlenre-mondta Rác Ernő.

Újabb tíz év telt el, miközben Kátai többször is járt Budapesten. A nevezetes évfordulón is sétálgatott valameddig a körúton, és Ernőre gondolt. Hátha van abban valami sorsszerű, hogy pont most, újra találkoznak. A járása lassúbb volt, mint azelőtt, hisz tíz évet öregedett már azóta. Különös figyelmet fordított a málló vakolatú épületekre is. Hátha dolgoznak ott kőművesek, de ilyet nem látott. Elment az Andrási útig, de Ernő akkor sem jött vele szemben. A kedvelt éttermüket sem találta már meg. A csupa angol feliratú üzletportálok előtt idegennek érezte magát, abban a városban, melynek tégláit maga is oly sok helyen rakta le. Tíz év alatt elidegenedett tőle a város, és ezt Ernővel sem tudta megbeszélni. Csalódottan tért haza. Többé nem is utazott fel Budapestre.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

versei

Csontváz

Valójában ki fogja le a szemem,
minden éjfél után, nem látom.
Abban a pillanatban,
amikor csak bámulok,
a földben mennyi csont marad,
és még sincs váza a világnak.

Mint régi függőkertek szélorgonái,
csontjaink egymásba fehérednek.
Értéktelenek. Ma.
Véletlen szólamuk örök csend.

Kezdem sötétnek érezni az eget,
vetületünk sűrűsödik.
Várakozást játszunk, feltámadást,
fohászok önmagukért.
Nincs és így nem lesz soha
váza a világnak.

Nem mi születünk fényként.
Ha mégis, akkor elfecséreljük.
Arcunk már nem Isten arca.

Valójában ki fogja le a szemem.
Csak bámulok, élet, nem látok.
Embertelenedett csontvilágok.

Felszállt a füst, agyfacsar

Kiszögezték. Betû. Ítélet.

/... Vagdald konkáv és konvex gondoltakká
az orgonák és hárfák zöldjeit./

Ítélet:

Virágaikra ne írj vallomást. Lábukra ne vess.
Hervadjanak.

/... Életcsend.

Gombolyag pofozza a macskát./

Cseperedjen az aláfutás kéklila
sárgasággá, majd türelmes alvadt barnává.

/... Tiplibe hajtott fa csavarja bûzét
az orrunk alá, kénység tojássárgává bomlását,
újra pázását a hidrogénnel. Illat szaga. Üt./

/... Hang áll néma lesben. Lány vagy õzike?
Trillák csapkodnak fültöveket./

Szondázásról többé nem álmodsz. Éled.
Monoklis szemed mered.
Vadkender illatozik. Szabad.

/... Fülednek nincs szerepe. Így sokk./

Holnap is lesznek háromfejû izmusok.
Vurstliban ugráltatod, szüzek sikongatnak.
/...Bepisilnek majd. Óvodások./

Tét a tartás.

/... Karóba csúszó hajlamok melegednek,
geometrikus artok mázolnak
kordákat arcokból./

Vegyérték?

Kontúrtales világvágás.
Mindenhol.

Így. Úgy. Pontozni kell.

/... A követ./

Határrá, mint leszúró csavar
hegye az időt.

KŐ-SZABÓ IMRE

Halál négy keréken (riport)

Ma Magyarország útjain közel három és félmillió személygépkocsi, és többszázezer teherautó rója kilométereit, szinte naponta. Az úthálózatot tekintve a harmincegyezer kilométerre jutó gépjármű, ha „eloszlásában” azt a fajta optimumot akarnánk elérni, hogy minden kilométerre jusson autó, akkor egy kilométeres szakaszra százötven autó jutna. Ha mozgásukban tartanák ezt az optimális elosztást, szinte nem is jönne létre baleset. Azonban a valós tény ezzel szemben azt mutatja, egy adott pillanatban az országos úthálózat egyes szakaszain – szinte „méterenként” – gurul egy gépkocsi, nem csoda, ha időnként figyelmetlenségéből, vagy erőszakból – összefutnak.

*

Újsághír:

„Az országos rendőrkapitányság vasárnapi jelentése szerint az elmúlt 24 órában összesen 77 közlekedési baleset történt az országban. A szerencsétlenül járt személyek közül 17-en veszítették életüket. Egy személy életveszélyes, 31 pedig súlyos sérülést szenvedett.”

B. Edina most töltötte be tizenkilencedik életévét, szép arcú, kreolos bőrű kislány, a férfiak szeme megakad nyúlánk alakján.

- Nem is akarok visszagondolni azokra a percekre. Borzalmas volt. Szinte hihetetlen. Most itt ülök veled ebben a presszóban, és azt kérdezed, mik azok a forradások az arcomon? Ettől aztán felmegy a pumpám, dühös vagyok rád. Milyen jogon kérdezed ezt tőlem? Persze látom, hogy csak nézel, és rajtad kívül az elmúlt két hétben, mióta kijöttem a kórházból, mások is megkérdezték ezt. A történet egyszerű. Két hónappal ezelőtt barátnőmmel, akit Zsuzsának hívnak, lementünk a Balatonra. Volt egy kis pénzünk, meg szabadidőnk, hát miért ne élvezzük a „magyar tenger” szépségeit? Nem is volt semmi gond, a dolgok úgymond tíz napig rendben is mentek. Én még maradtam volna, de Zsuzsa egyik reggel elém állt, és azt mondta: - Edina, én hazamegyek! Elegem volt az egészségtől, a pénzem is elfogyott. Géza megígérte, hogy utánunk jön, de elfelejtette, egy nagy sz..alak, vége! Ha jössz, jössz, ha nem, én megyek! Nem volt mit tenni, együtt jöttünk, így hát együtt is megyünk. Az utazásra az ajánlat autóstopp volt. Másnap reggel annak rendje és módja szerint felcuccoltunk, és kiálltunk a zamárdi elágazáshoz. Integgettünk, vártunk, eredménytelenül. Én már eléggé elfáradtam, mert az elsuhanó autósok szinte ügyet sem vettek ránk. Úgy látszik, ezen a napon a férfiak nem voltak harapós kedvükben. Zsuzsa találta ki, hogy más rucit vesz magára, hátha hatásosabb lesz. Nem is tévedett, pár perc dekkolás után fékezett egy olasz rendszámú kocsival, és invitált bennünket a srác. Döntöttünk: megyünk! Zsuzsa előre ült Antónió mellé, nevét már a baleset óta tudom. Először minden ment simán, olyan szimpla beszélgetés volt. Zsuzsa kezdte: - Milyen jó kocsival, mennyit lehet vele menni? Antónió nem volt félnék fiú, utólag derült ki, ivott pár pohárral. Rálépett a gázra és „uzsgyi neki” megkezdődött a száguldás. Én csak a rohanást észleltem, meg egyszer-egyszer – szerencsére – előre is pillantottam, de ez a pillanat csak arra volt jó, hogy ösztönösen lebukjak a hátsó ülés mellé. Előttünk egy nagy teherautó, nyitott platóval. A többit már csak az elbeszélésemből tudom. Antónió figyelmetlenül és gyorsan vezetett, Zsuzsával volt elfoglalva és a platós kocsival alá futottunk. Zsuzsa a helyszínen meghalt, fejét lemetszette a teherautó. Én összezúzódtam, a tűzoltók vágtak ki a kocsiból, öt napig eszméletlenül feküdtem a siófoki kórházban. Antónió megúsza az ügyet simán. Most perlem, mert nem tudom mozgatni a karomat, meg a lábam is fáj...

*

Újsághír:

„... az említett úrszakaszon egymástól különböző távolságra, körülbelül száz jármű ütközött össze, több száz pedig a helyszínen „ragadt”. A mentők tizennégy sérültet láttak el, négyük állapota súlyos, illetve életveszélyes.”

T Ferenc szőke, vékony srác. Nem valami stabil alkat, egyik cigarettáról a másikra gyújt, amíg meséli történetét.

- Már elmúltam harminc éves, amikor rászántam magam, „jogsit” szerzek. A jelentkezés, az orvosi alkalmassági vizsgálat rendben lezajlott, megvolt a KRESZ és a műszaki vizsga, aztán jött a vezetés. Olyan nagyon nem voltam oda sohasem a gépekért, tudtam, az autó jó dolog, meg hogy kényelmes. A megbeszéltnapon, órában jött a kijelölt „atis” oktató. Már jó pár nappal korábban izgultam, mi lesz, hogyan megy majd? Ugyanis a kollégák már előre alaposan kioktattak, sorban elmesélték, ők hogyan vették az akadályt, meg hogy mire vigyázzak. Beültem az autóba, a kormányhoz természetesen az oktató ült, én pedig mellé. Abban a faluban az volt a szokás, hogy a leendő „mazsolát” kivitték a vasútállomásra. Ott az indóház mögött volt egy hatalmas kibetonozott tér. Ez általában üres volt, csupán ősszel, a cukorrépa betakarítás idején álltak rajta hetekig répahegyek.

Szóval itt kellett megtenni az első lépéseket. Itt nem volt semmi veszély. Amint kiértünk, az „atis” gyerek megállította a kocsit, és elkezdett magyarázni: - Ez itt a kormány, ezt kell forgatni, ha ide nyomom ez az egyes, ez a kettes, a hármas, a négyes, meg a lükverc. Ott a lábamnál van három pedál, a jobb oldali a gáz, a másik kettő közül a bal a kuplung, a középső a fék. A balláb csak a bal pedált kezeli, a jobb lábbal kell a gázt meg a féket működtetni. Ez a slusszkulcs, itt kell beindítani. Ezek a kapcsolók, Ezután kiszállt, és nekem kellett a helyére ülnöm. Tettünk a placcon néhány kört, jobbra meg balra, egy rövid hátramenetet. Amint megálltunk, már szembe is találtam magam az úttesttel. Ekkor az oktató azt mondta: - Kimegyünk a forgalomba! Innentől kezdve szinte nem emlékszem semmire, csak arra, hogy félórás autózás után bent voltunk az árokban. A kollégák röhögve fogadtak, hiába mondtam nekik, ennyi helyre, karra, meg pedálra nem tudok egyszerre figyelni. Megnyugtattak, ha négyszer elhúznak, az ötödikre már sikerülni fog. Aztán nekik lett igazuk, mert valóban ötödikre kaptam meg a jogosítványt, de már nem volt visszaút, mert az asszony elhíresztelte, lesz kocsink, megvolt a visszaigazolás, egy csomó pénzt befizettünk. A faluban szégyen lett volna, ha abbahagyom. Azóta vezettem már majdnem százezer kilométert, de ma is, amikor kocsiba kell ülnöm, a gyomrom egy kemény gombóccá rándul össze...

*

Újsághír:

„Tizenhat ember halálát okozta az a baleset, amely szombaton délután háromnegyed ötkor következett be a Velencei-tó partjának egyik fénysorompós vasúti átjárójánál. Bár a tilos jelzés – mint később a rendőrségi megállapította – szabályosan működött. A német turistabusz vezetője áthajtott a síneken és az épp abban a pillanatban odaérkező villanymozdony derékba kapta a járművét. Az ütközés következtében 16 utas a helyszínen életét vesztette, ketten még vasárnap is életveszélyes állapotban feküdtek a székesfehérvári kórház baleseti sebészetén.”

K. Adél nem több huszonegy évesnél, rövid fiús frizurát visel és sötétbarna hajában már van pár ősz hajsza. Ugyanis barátaival megjárta a halál bugyrát, akaratán kívül, némi szerencséivel.

- Egy péntek délelőtti napon történt, amikor négyen egy szürke Trabanttal elindultunk Prágába.

Parassapusztánál akartunk átmenni a határon. Rétságnál jártunk, ott egy vicinális vasútvonal leeresztett sorompója keresztezte utunkat. A sorompót már messziről észleltük, egy nagy teherautó állt előttünk. Egy olyan nagy platós, ponyvás IFA, tele málnás rekeszekkel. Megálltunk a teherautó mögött, úgy három méterre. A vonat nem jött, így a motort is leállítottam, mert én vezettem a kocsit. Ott volt a barátnőm, ő ült mellettem, azon a bizonyos „anyós ülésen”. Hátul még két lány, hasonló korúak mint mi. Őket azért hívtuk, hogy az utazás költségei jobban eloszódjanak. Azért mesélem így, mert a leeresztett sorompó előtt már eléggé hosszan várakoztunk. A barátnőm Ica, egyszer már volt Prágában, ő mesélte milyen szép város, és úgy gondoltuk, pár napra elmegyünk szétnézni. Így, ahogy most mesélem, lazítottunk, várakoztunk. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy az IFA sofőrje bekapcsolta a motort, éreztem a kipufogógázt, de valamilyen oknál fogva nem előre ment, hanem hátra tolatott. Olyan hirtelen jött, hogy nem volt időm beindítani az autót, meg ha lett volna is, én sem mehettem volna hátra, mert már álltak kocsik mögöttem. A teherautó egyből elérte a Trabantot. Az első szélvédő üveg azonnal ríptyára „robbant”. Tele lettünk szilánkokkal, és azok okozta vérző sebekkel. Ekkor a teherautó előre ment és elkezdett bennünket maga után vonszolni. Mint később kiderült, a vonóhorgára akadt a kocsink. A csattogásokra az IFA sofőrje ügyet sem vetett, megfordult, és elkezdődött a száguldás. A lányok sikongattak, a Trabant pedig magatehetetlenül „lengett” a teherautó mögött. Vitt bennünket vagy ötszáz métert, közben a jobboldali ajtó kinyílt, Ica a barátnőm kiesett. Úgy összetörte magát, hogy még ma is tolókoksiban tölti napjait. A szembejövők állították le az IFA vezetőjét, akiről kiderült, hogy egyetemista, a nyárra szerződött el a dunakeszi konzervgyárhoz, málna begyűjtőnek. Ott a sorompónál, a nagy várakozásban jöttek rá a barátjával, hogy a legutóbbi mérlegelésnél átverték őket négy mázsa málnával és ezzel a tudattal csak arra koncentráltak. Természetesen ezek után már nem is vagyok kíváncsi Prágára. . .

*

Újsághír:

„Évente százan halnak meg közúti motor-kerékpáros balesetben: hatvan esetben a motorosok hibájából, negyvenen véten áldozatként.”

A halál nem csak négy keréken száguld, két keréken is ugyan úgy szedi áldozatait, sőt még mozgékonyaságuk, merészségük miatt nem csak saját testi épségüket, de a véten gyalogosokét, kerékpárosokét is veszélyeztetik. – Száguldó donork! – így hívják mentőberkeken belül azokat a motorosokat, akik hajmeresztő gyorsasággal robognak az utakon.

T. János, harminc éves asztalos többé már nem fog motorozni. Egy hónapja jött ki a kórházból, most két mankóval biceg a sebészeti rendelőhöz, hogy átkössék bal lábának megmaradt csonkját. Ő meséli balesetét. – Egy pénteki napon történt. Végeztem a melóval, motorra ültem, hogy hazamenjek, mert ezzel jártam be dolgozni az üzembe. Siettem, hétvégére terveztük apámmal a szüretet, elő kellett készíteni. Úgy vezettem, mint már jó pár éve, mondhatnám megszokásból. Nem volt nagy forgalom, még a gondolatom is elkalandozott egy kicsit. Egy szimpla útkereszteződésben elvitettem az elsőbbségadást és egy nagy teherautó elkapta a lábamat. Olyan oldalt fűzős csizmát viseltem, mert ez jól fogta a szelet. Egy nagy csattanásra lettem figyelmes, a motor eldőlt, és a teherautó tolt egy darabig. Nem vesztettem el az eszméletemet, csak arra emlékszem, ott a földön fekve pillantottam meg a fűzős csizmát, amely tölem úgy tíz méterre hevert az aszfalton, és véres volt. Akkor még nem tudtam, hogy a bal lábam térd alatt benne maradt a csizmában.

*

Újsághír:

„A Tárcaközi Bizottság első megállapítása . . .
A pörbölyi tragédia egyértelműen emberi mulasztásra vezethető vissza. . .”
„. . . a tragédia után is sorra ellopták a vasúti fénysorompók akkumulátorait.”

H. Pál vállalkozó, és T. István kőműves szakmunkás már nem tudja elmesélni a történetet, amely velük megesett, az csak az események sorából rekonstruálható. Valahogy így történtek az események: - H. Pál kőműves vállalkozó volt, élt ötvenkét évet, nős, három gyerek apja. Úgymond jó módban, mert megbízhatónak tartották, a vállalt munkát mindig határidőre teljesítette, a minőséggel is elégedettek voltak a megrendelők. Sajnos neki is volt – mint általában minden embernek – egy hibája, időnként úgy havonta egyszer a pohár fenekére nézett. Pár évvel ezelőtt elkapták őt ittas vezetés közben egy karambol során, el is vették a jogosítványát két évre. Őt ez nem zavarta, ezért alkalmazta T. István huszonnégy éves kőműves szakmunkást, akinek volt jogosítványa és kocsija is. Vele dolgozott, meg a munkák szervezése során ő volt a házi „taxis”. A napok csendes időben jól is teltek, ebben nem is volt semmi hiba. Reggel időben kezdtek, este úgy naplemente körül végeztek, mert az építőipari tevékenység valóban időszakos munka. Ezt télen nem lehet csinálni. Az eset egy kora őszi napon történt, aznap H. Pál egy családi ház befejező munkálatai után nagyobb összeget kapott. A nagy összegű „dohány” úgy látszik égethette zsebét, mert az a bizonyos „havi” őt is elérte. Bementek a nagyközség legjobb presszójába T. Istvánnal, sofőrjével és elkezdtek iszogatni. H. Pál konyakkal kezdte, fizetett a betérő haveroknak is, legalább öt kört. T. István először kólát ivott, majd kiderült, ma már nem megyünk sehová! – így ő is felöntött egy-két felel. Megelégedett békesség alakult ki kettőjük között, mert a kapott pénzből, H. Pál T. Istvánnak adott vagy negyven ezret. Csendben üldögéltek, beszélgettek, amikor úgy kétórás iddogálás után belépett a presszóba J. Erzsébet, huszonnyolc éves bolti eladó. Szép, nagymellű, szőke hajadon, vele jött K. Panni, olyan huszonnégy év körüli barna lány, akiről senki nem tudta, hogy mivel foglalkozik, mert a nap nagy többségében csak úgy, minden elfoglaltság nélkül üldögélt a presszóban. H. Pál az asztalukhoz invitálta a két hölgyet, „gavalléros módon” meg is vendégelte őket. A hangulat az idő múlásával egyre jobb lett, éjszakai autózásról beszélgettek, de a lányok látva a fiúk állapotát, még józanságukban leintették őket. De az idő, meg az ital, a tragédia sátánjának kedvezett. Úgy este tíz óra körül K. Panni felállt, neki haza kell menni. Nem eresztették, de ő mégis menni akart. H. Pál felajánlotta, itt a kocsija, elszaladnak vele. Az ital, a körülmények, a hangulat minden gátlásra fittyet hányt. Innen a történet rém egyszerű és tragikus. Mind a négyen beültek a kocsiba, a lányok hátulra, H. Pál a kormányhoz, mivel ő volt az est parancsnoka, T. István melléje. Az ezt követő eseményeket másnap a rendőrségi hírekből lehetett tudni: „... H. Pál által vezetett Zsiguli személygépkocsi a nagy sebesség következtében... község határában, az út menti fának ütközött, a gépkocsi vezetője, valamint T. István, J. Erzsébet és K. Anna utasok a helyszínen életüket veszítették.”

*

Az autó, amennyire gyors és kényelmes, szolgálja az embert, annyira veszélyes is tud lenni. A halál ott lebeg, az indítókulcs elforgatásával megjelenik, és jelen van mindaddig, amíg a motor működik. 2006-ban 1.305-en haltak meg a közutakon és 35 ezer sérüléssel járó baleset történt. 2007-ben 15 százalékkal nőtt a halálos kimenetelű balesetek száma. Rémisztő számok és még rémisztőbb nemtörődömség, figyelmetlenség. Az okozók, akik volán mellé ülhetnek, akiknek jogosítványa van ma Magyarországon, 4,8 millióan vannak. Senki sem akar balesetet, de amikor a volán mögött ülnek, minden mozdulat meggondolandó! Tehát tudnunk kell: az autó veszélyes üzem!

*

Utóirat: az Európai Unió elvárása minden tagország számára, hogy 2010-re felére csökkenjen a közúti balesetek száma! Megvalósult? Lenne még mit tenni!

H. TÚRI KLÁRA

Verses tanács öregeknek

/Üldözési képzetek ellen/

Röviden szólj, ha kurtán kérdeznek!
Lassan járj, s...ahol mások sietnek -
el ne irigyeld lábaik'!
Fogatlanságod ne szégyelld, s ha mit
rólad hittek, a rosszat: ne vedd szívedre! -
Mocskuk ha érnek...a sihederekre
gondolj megbocsátón, és szánd őket azért!...
Barátaid becsületét mindig múlással mérd:
ne feledd a jót, s mind' mit veled tettek
orvosold: - a sírban...ne legyen, mi sért!
S ha bölcs lettél már...megbocsátani
minden bántást, mi emberektől ért:
- magadnak is bocsásd meg...hogyan él' ted
nem úgy élted s nem azzal, nem azért -
ahogy', akikkel és akikért
szeretted volna, valaha rég!

S...mert érted is hordta a keresztet
s érted is osztja szent kegyelmeit
- ki nem feledheti hû öregjeit,
s méltán nevezhetik Szer-etet-nek...
:sz Istenért, fel ne ródd magadnak
semmi botlásodat, - de csillogtassad
minden szidalmak- s szószegésekért
- e földön ha más semmi meg nem tarthat -
...fájdalom-sajtolta könnyeidet
:add a te megbocsátó Istenednek! -

Munka közben a Drégelyvár alatti tisztáson, a Schaffer-kútnál

VÉGH JÓZSEF

**Századokon át boráról volt híres:
Penc**

A község igen régi, területe már az őskorban is ismert és lakott volt. Ezt bizonyítja az Alsópencen, 1921-ben talált kőbalta, valamint a Penc-szűgyi út építésénél 1933-ban talált csiszolt kőkorszakból való véső is. A Zsobrák-dűlőn római bronzpénzt lelték Gordianus császár idejéből (III. sz.) és a honfoglalás korából néhány sarkantyú került felszínre. 1936-ban a Nemzeti Múzeum által, Dr. Gallus Sándor vezetésével végzett ásatáskor a Tuskolanban középkori, X-XI. századi temetőt tártak fel 12 sírhellyel. A leleteket a Nemzeti Múzeumba vitték.

Penc címere

A település első említését 1358-ból ismerjük. A helység a XIII. században valószínűleg a Ruhmann család birtoka volt, ezt alátámasztja a szájhagyomány és a Ruman-hegy elnevezés is. 1390-ben már a Penczy-család egyik őse, Penczy Péter volt a község birtokosa. Leánya, Agatha a Hont megyei Kelenyén volt 1407-ben birtokos. 1414–1416-ban is a Penczi család birtokában találjuk. A család kiemelkedő tagja volt Penchy János, ki 1449 és 1460 között esztergomi kanonok és komáromi főesperes volt. 1434-35-ben a váci káptalan, Pálóczi Máté országbíró kérése alapján a falut Penchi Balázs fia Tamásnak, valamint László fiai Gyárfás és Jakab közt osztja meg.

1444-ben Csövár Giskra huszita vezér kezébe került. A husziták egészen 1461-ig tartózkodtak benne. Penc is végveszélybe került, ám „csupán” rendszeres fosztogatások elszenvedőjévé vált. E kor szomorú emlékét őrzi a Zsobrák nevű dűlő is mely a cseh „zsebrák” szóból származik. (Így nevezték a 15. században hazánkban garázdálkodó cseh zsoldosokat.)

1473-ban a Szobi család volt a földesura. A 16. században két települést említenek az oklevelek Nagy-Pencet és Kis-Pencet. Kis-Pencet Szobi Mihály (Werbőczy István apósa) 1505-ben a székesegyházra hagyta misealapítványul.

Az 1529. évi hadjárat alatt, amikor Szulejmán Bécsset vette ostrom alá, Nógrád vármegye területe ismét visszakerült Zápolya János király birtokába. A király 1533 november 21-én Penc helységet - amely Penczy Tamás magtalan halálával a koronára szállott - ekkor már nagyszavú kincstartója, Martinuzzi György barát rokonainak, Amadé István budai alvárnagynak és Jadrai Malesith Miklósnak adományozta. János királlyal egyidejűleg azonban Ferdinánd is gyakorolta a királyi hatalmat, s Pencet 1535. június 30-án Komornyik Ferencnek, Penczy Krisztina férjének adományozta. 1540-ben pedig gróf Thurzó Elek titkára, Sebestyén nyerte el a települést Ferdinánd királytól. Zalukai Voxith-Horváth pécsváradi kapitány viszont Zápolya Jánostól kapta meg Felső-Penc helységet és a Zsidi (később Sűgyi) pusztát 1538-ban.

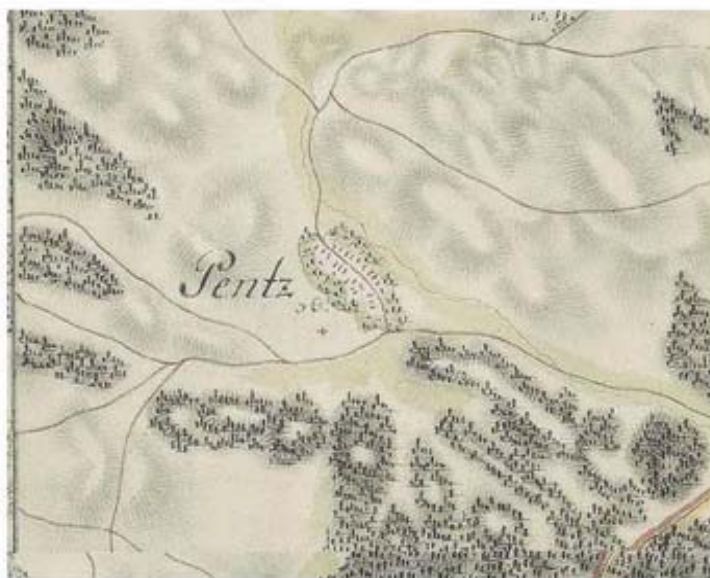
1542-ben Kispenc (Alsópenc) káptalani birtokként fizette az adóját. Kispenc lakói 1578 és 1594 között bor-, gabona-, és juhtizedet szolgáltatott a váci püspökségnek. A falunak ekkor 8 telkes jobbágy volt a lakója. A bortizedet Nagypenc faluval együtt fizették, hiszen

szőlők ennek határában voltak. 1580-ban a bortizeden felül fizettek még 14 köből gabonát, és 4 juhot is adtak tized címén. Nagypenc tizede ugyanekkor 14 köből bor és 10 kereszt gabona volt.

A település a XVI. század közepén behódolt a törököknek. Az 1559. évi timár-defter szerint a budai beglerbég hász-birtoka, melynek jövedelme 8000 akcse. Az összeírás említi az elhunyt Márton papot, s név szerint számbaveszi a családfőket. Az 1559. évi összeírás említi Hirvát János majorságát. Mivel azonban a major elhagyatott volt, tapuba adásáról határoztak. A tapu-illetéket Abdulvehháb váci vámagy fizette meg, s ily módon a birtok a nevére íratott. Az új tulajdonos hamarosan túladott a birtokon, mikor Hasszán nógrádi szandzsákbég ezer akcséért megvásárolta tőle, s a Buda közelében lévő Gülbaba kolostor egyházi alapítványává tette. Ekként jegyeztetett fel az új szultáni defterbe. Annak ellenére, hogy a térséget a török uralta, ez nem akadályozta meg Ferdinánd királyt abban, hogy 1559-ben ismét eladományozza a települést. Ez alkalommal Rác, vagy másképp Wratkovich Pál lett az elméleti birtokosa.

1562-1563-ban a szécsényi szandzsákhoz tartozott, 14 adóköteles házát írták össze, s Rusztem budai pasa hűbértoka volt. A török időkben mindkét Penc nevű falu elpusztult. Kispenc 1651-ben kezdett ismét betelepülni, Nagypenc pedig csak az 1700-as évek közepén települt újjá. A török uralom után a visszatérő földesurak szlovák nyelvű munkásokat telepítenek a községben.

A későbbi összeírásokban nem fordul elő és még az 1715–1720. évi összeírásokból is hiányzik, minden bizonnyal elnéptelenedett. 1770-ben, az úrbéri rendezés alkalmával, már ismét szerepel. Ekkor Benkó János, Gerhárd Pál, Dacsó Ferencz, Podmaniczky János és Sándor, Frideczky Teréz, Balogh Antal és Adám, Sréter örökösei, Osztroluczky István és Sándor, Zlinszky József, Mocsáry Pál, Pápay János és a Bossányi család, Vizsolyi János, Kőrössy Péter, Lieszkovszky Péter, s továbbá a Beleznay és Bujanovszky család voltak a birtokosai.

Az első katonai felmérés térképén

Egy 1799-ből származó forrás így említi: „Pencz. Magyar és tót falu Nógrád Vármegyében, földes Ura B. Podmanitzky, és több Uraságok, lakosai katolikusok, zsidók is laknak benne, fekszik Kosdhoz közel, szép szőlő hegyei vagynak, egyébiránt határja olyan, mint Kozárdé, első osztálybéli.”

Vályi András így fogalmaz a Magyarország leírása című kötetében: „Alsó Pencz. Szabad pusztá Nógrád Vármegyében, földes Ura a Vátzi Püspökség, fekszik Kosdhoz közel, mellynek filiája.” „Pusztá-Pencz, pusztá Pest-Pilis vmegyében, Pencz mellett.”

1826-ban Prónay Pál özvegye Osztrólczy Zsófia és a Podmaniczky család, később a Maithényi, Huszár, Martonfalvy, Bory, Lieszkovszky, Ruttkay, Szerémy, Tornyos, Tapolcsányi, Podluzsányi, Kosztolányi, Kozáky és Welser családok voltak főbb birtokosai.

Petőfi Sándor többször is ellátogatott Pencre, anyai nagynénjéhez, Hruz Évához, aki itt szolgált a faluban Kosztolányi Imre ügyvédnél, de idevaló diáktársai is voltak: Osztrólczy János és Kosztolányi Endre. 1835 karácsonyát és 1838 szüretét is itt töltötte. A Kosztolányi családnak a híres Menyecske-hegyen 15 hold szőlője termett. Petőfi így ír erről jó barátjának Csörföly Lajosnak Pozsonyba: „Nálunk october 13-án esett először a hó, hanem akkor nem voltam Selmeczen, de Penczen ... Penczen!! Én, Osztrólczy és Kosztolányi mentünk oda szüretre. S ott mulatánk két hétig.” A költő látogatásának emlékére 1926-ban emléktáblát avattak. Az avatáson jelen volt többek között Rákosi Jenő író, újságíró, színházigazgató, lapszerkesztő, a főrendiház tagja, Lampérth Géza író, a Petőfi Társaság főtitkára és Ferenczi Zoltán irodalomtörténész, könyvtáros, a kolozsvári és a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója is. A településen, az említett tábla utódán kívül még két tábla és a múzeum előtt egy emlékmű hirdeti büszkén a nagy költő penci látogatásainak emlékét.

A Petőfi-emlékmű a múzeumkertben

1826-ban Prónay Pál özvegye, Osztrólczy Zsófia, a báró Podmaniczky család, Kosztolányi Imre, valamint a Maithényi, Martonfalvy, Bory, Lieszkovszky, Ruttkay, Szerémy, Tornyos, Tapolcsányi, Podluzsányi és a Huszár család voltak a birtokosai. Ezévből már 110 zsidó lakott a községben. Számuk 1835-ben már 178 volt. Ezek alapján már nem is csodálkozhatunk azon, hogy a következő adat már zsinagógájukat is említi.

1850-től a község Felső-Pencz, Pusztá-Pencz elnevezése megszűnt, és Penc lett a neve. Fényes így ír róla 1851-ben: „Felső-Pencz, tót-magyar falu Nógrád vmegyében, Pest vmegye szélén: 515 kath., 460 evang., 9 ref., 200 zsidó lakossal. Kath. és evang. szentegyházak. Synagóga. Főgazdagsága szőlőhegyében áll, melly igen híres fehér bort terem. Földes urai b. Prónay, b. Podmaniczky, és felette számos nemesek. Utolsó posta Vác.”

Az 1848/49-es szabadságharc során több ízben is érintett volt a település. Az 1849. évi tavaszi hadjárat során egy Órbottyánból Verőce felé igyekvő dandár eltévedt, s Pencen kötött ki. Az 1849. évi július 17-n történt váci ütközet során pedig napokig tele volt Penc térsége is katonákkal, sebesültekkel. A kiéhezett honvédek szőlővel csillapították éhségüket. Az elhunytakat pedig ott is temették el az erdőben.

A szabadságharc után – mintha nem lett volna elegendő a sok megpróbáltatásból – újabb csapás várt a volt honvédekre. 1849. októberében a császári hadsereg főparancsnoksága elrendelte, hogy „a felkelő seregben szolgált minden egyén előállítandó és a hadsereg állományába osztályozás nélkül besorozandó”. Valóságos hajtóvadászat indult meg a volt honvédek után, kik közül sokan inkább vállalták a bujdosó életet, hogy szegénylegényként, betyárként a Börzsöny rengetegeibe menekültek. Szeletzky György hites jegyző 1850. április 16-án kelt összeírása szerint a penci húsz honvédből is mindössze heten tértek vissza. Valamennyien jelentkeztek is a Balassagyarmati Verbung Commandónál szolgálattételre. Közülük hárman - Ország Istvány, Ország Márton és Zima Mihály – nyilvánítottak alkalmasnak. Mindhárman az 1848 szeptember 21-én tartott újoncösszeírás szereplői. A visszatértek közül négyen - Folt István, Novák Istvány, Ország Márton bajzsis és Chovanyecz Misa – alkalmatlanként mentesültek a további szolgálat alól. Tizenhárman vállalták inkább a bujdosást a császári mundér helyett, s nem tértek vissza szülőfalujukba: Kulman Mihály, Brhlik József, Kotsis Istvány, Dobisz János, Horváth Pál, Bojtos József, Kromer Antal, Kotsi Antal, Sipitzki Pál, Jakabb Bálint, Beszki Istvány, Agárdi Pál és Viskus Imre.

A jelentés támogatásra javasolja Szrsen András 40 éves tüzér váci csatában mindkét lábát elvitte az ágyúgolyó, valamint Beszki István árván maradt leánykáját, Erzsébetet.

Egy forrás említi Grisza Ágost honvédzászlóst, aki az 1849. április 5-én Abonyban felszentelt honvédzászlót a huszonkét éves külföldi emigrációjában is megőrizte, majd a családjára hagyta mint nemes ereklyét.

1860-ban megszűnt a dézsma. 1873-ban itt is nagy mértékben pusztított a kolera. Az 1870/80-as években a próbafúrások jó minőségű kőszén találtak.

A Pallas Nagylexikon ezt olvashatjuk a településről: „Penc, kisközség Nógrád vármegye nógrádi j.-ban, (1891) 981 magyar lak., határában igen jó fehér bor terem, 1893. pedig u. o. jó minőségű kőszén találtak.”

1911-ben így ír róla a nógrádi megyemonográfia: „Pest megye határán fekvő kisközség és körjegyzői székhely. Házainak száma 192, lakosaié 1131, a kik nagyobbára magyarok és róm. kath. és ág. ev. vallásúak. Postája és telefonja helyben van, távirója., vasúti és hajóállomása Vác. A lakosok hitelszövetkezetet tartanak fenn. A községhez tartozik: Barina-telep, Curgó-telep (azelőtt Kosariszka Sándor-tanya) és Jóvíztanya. Jelenleg gróf Vigyázó Sándornéknak van itt nagyobb birtoka. A községbeli úriházak közül az egyik, mely mintegy 600 éves, a Pencz családé volt, később a Prónayaké lett és most Welser Andoré, a második régi kúriát az Osztrólczykák építették, ez most Osztrólczyk Miklós dr.-é. Az egykor báró Podmaniczky éle kastély jelenleg gróf Vigyázó Sándornéé. A Kámánházy-féle úrilak a XIX. század első felében épült; később a Kormos családra, szállott, majd Laczkó Adolf, azután Bencze György birtokába került és most báró Malcomes Jeromosé.”

Az I. világháború elesett 31 hőseinek emlékét emlékoszlop hirdeti. Az emlékművet 1926 augusztus 15-én avatták fel.

Szőlőművelés évszázadokon át a legfontosabb gazdasági tényező volt a falu életében. Penci borvidékhez a nógrádi és a balassagyarmati járásnak mintegy 40 községe tartozott; de egész Közép-Nógrád hasonló minőséget adott egyforma fekvéseiben Szécsény községig.

A Vasárnapi Újság 1860. július 15-én hírül adja, hogy a szomszédos Csóváron tűzvész tombolt. A paplakon kívül még tizennyolc ház lett a lángok martaléka. A kár igencsak nagy

volt, miután a helyiek közül jóformán senki nem volt otthon, mert a szomszédos penci határban lévő szőlőt művelték.

Nem csupán a szomszédos falvak lakóinak voltak szőlőbirtokai a penci határban. A Borovszky-féle monográfia Vácán írja, hogy a „köznép földet mivel és bort termeszt. A város határának legnagyobb része szőlőhegy. Noha a város területéből alig 2000 hold van szőlővel beültetve, a lakosság legelterjedtebb foglalkozása mégis a szőlőművelés, mert a polgárok szőlőinek nagy része a szomszéd (Csörög, Cseke, Pencz, stb.) határban van.”

A Menyecske-hegy híres szőlői egy régi képeslapon

Az 1870-es években a penci szőlőbirtokosok a fővárosban, a Magyar utcában „Penczi bortermelők pincéje” néven raktárt tartottak fent helyi boraiknak.

A jó bort persze a helyiek is szerették. A Vasárnapi Újság 1854. június 11-én számában ír le egy tréfás esetet. „Pencz helységében hol ama jó borok termenek, minap egy furcsa dolog történt: Egy gazdaember kiment komájával lovát legeltetni; az út épen Rumany mellett vitt el (Rumanynak a pinczék sorait nevezik), de mivel torkuk kiszáradt, és a koma pinczukulcsa velök volt, elhatározzák a Rumanyt meglátogatni; de míg ők ott mulatoznak, azt gondolák, addig lovaik se szenvedjenek hiányt, azokat tehát bepányvázva egy rétbé bocsátották. Midőn már becsületesen bekaptak, haza vanczorgának; útközben a koma két lovat vesz észre a réten, figyelmezteté a másikat, nem jó lenne-e azokat behajtani, legalább hajtópénz fejébe holnap lesz pálinkára való, s ugy is tőnek. Másnap nagy megütközésökre tapasztalák, hogy saját lovaikat hajtották be, mellyekért 2 pftot voltak fizetni kötelesek. Rájok illik a közmondás: A ki másnak vermet ás, maga esik bele.”

Shvoj Miklós így ír 1874-ben: „Lakosai leginkább bortermeléssel foglalkoznak, mely minőségre, de nevezetesen mennyiségére nézve e megyében legelső helyen áll. A szőlőhegy 1062 katasztrális holdat tészén. Boraikat legnagyobbbrészt külföldre, de főképp Ausztriában adják el, meglehetősen jó áron. A penci bor a kereskedelmi világban oly jó hírnevet szerzett magának, melyért sok más bortermő vidék méltán irigyelheti. Szántóföldje kevés ugyan és sárgaagyagos, de azért jó s bőven termő, szintén ilyen a rétje is. Erdeje tölgyes, kevés, de jó. Kár, hogy e valóban áldott határban ennyi a vízmosás. Lakosai munkásak és jóindulatúak. A közbirtokosságé.”

Az egykoron méltán messze földön ismert penci bor pirosdinka és az ezerjó keverékéből készült. Ez a zamatos és testes borokat, felvidéki kereskedők szállították a legmesszebb vidékekre is. Az 1786-ban megjelent, Korabinsky-féle, német nyelvű lexikon írja, hogy a bányavárosokba is szállították belőle rendszeresen. Az egykoron méltán híres menyecskehegyi borról Mikszáth Kálmán is megemlékezik, s már a török korban szerepelteti azt.

Látnivalók

Katolikus templom

Az első, a penci egyházra vonatkozó ismert adatunk 1358-ból származik, mikor Penci-i Erihus (dictus) András, mint nógrádi esküdtet említik. 1423-33-ban említésként szerepel az „egyház rétje” kifejezés, melyből kiderül, hogy az egyház kegyurai a Penczy család tagjai voltak. 1757-ben még romokban álló templomát említik, melyet aztán Kőrössy Samu özvegye, Kisvárdai Mária építtette újjá 1769-ben, a török hódoltság alatt elpusztult régi helyére, Krisztus Urunk színeváltozása tiszteletére. 1870-ben bővítették tovább, s alakították ki mai formáját. Az átalakítás megőrizte az eredeti félköríves szentélyzáródású, ismeretlen korú sekrestyével ellátott, torony nélküli templom alaprajzát. Egy 1934-es forrás említi, hogy a szentélyben nagyon régi olajfestmény van, amely az egyiptomi menekülést ábrázolja. Bejárata eredetileg nyugaton, a mostani szentély helyén volt. Az 1969. évi munkálatok során bontották ki az eredeti déli bejáratot, s így tudták bemutatni az enyhén csúcsíves, homokkőből faragott ajtó részletét.

A katolikus templom egy régi képeslapon és ma

Érdekességként említhetjük, hogy az egykoron Penchez tartozó Sügyi pusztán szintén állott egy templom. A török hódoltság alatt, az 1456. évi defter említi Horvát János elhagyott majorságát, melyet a penciék művelnek. A templomos a falu a 10-11 századtól a 13-14. századig állott fenn. A váci káptalanhoz tartozó terület 19. századi térképén Pusztá Templom felirattal jelzik a helyét. A hódoltság után az elnéptelenedett területre betelepített szlovákok adták neki a templomhely jelentésű Kosztolik nevet. (Ugyanígy keletkezett a Lucfalvához tartozó hasonló földrajzi név is.) 1866-ban egy feltáró ásatás során megtalálták a szenteltvíztartót és egy kulcsot is az építésre használt kövek és habarcstörmelék között. A

helyi hagyomány úgy tartja, hogy a templom lépcsőit a közeli magtár küszöbeként használták fel.

Egy régi feszület a templomkertben

Az evangélikus templom

A egyház keletkezésének első biztos nyoma az 1779. évre esik, mert ekkor már szervezett egyházi életet éltek az itt élők. 1787-ben megindult a gyűjtés egy építendő imaházra és iskolára. Az imaház az iskolához volt toldva. A temetéseknel s egyéb alkalommal a katolikusok harangjait használták. 1788. márciusában haranglábat építettek, amely a jelenlegi templommal szembeni kertben volt felállítva. 1796-ban aláépítik a haranglábat. Egy szerencsétlenség is éri az egyházat, mert a nagyobbik harang megrepedt. 1803. szeptember 19-én éjjel ismeretlen tettesek betörtek az imaház ablakán és ellopták a szószéket az asztalkával és a terítőket. 1811-ben a négy faoszlopos roskadozó haranglábat lebontják és új kőből való harangláb építését határozzák el. A harangláb az „imaház mellett” épült. 1822-ben gyűjtés folyik egy új templomra és mikor különböző adományokból az összeget előteremtette az egyház, 1825-ben hozzáláttak a mostani templom felépítéséhez, a Vizsolyi János által adományozott telken épült régi imaház és iskola helyén. Ez a munka óriási anyagi és munkaáldozattal 5 év alatt Isten segítségével lett befejezve és 1830-ban.

Az oltárkép Raffael Santi: Krisztus megdicsőülése című vásznának másolata, melyet Rumbold budapesti festő festett. A legnagyobb harangot 1917-ben hadicélokra elrekvirálták, s 1920-ban pótolták. 1930-ban, a templom 100 éves évfordulójára kívül-belül renoválták az épületet.

Az evangélikus templom

A baptista imaház

Építése 1942-ben kezdődött meg, majd 1984-ben kibővítették.

Mária Magdolna kápolna

1820-ban épült, egy, a szőlőültetvényt megkímélő jégeső miatti fogadalom eredményeként. Építtetője Horváth János nézsai bíró.

A kápolna egykoron és ma

Cserhát Táj- és Falumúzeum

A falu múzeuma - amely négy falu helytörténeti emlékeit gyűjti össze - a szintén műemléki védetség alatt álló egykori Osztrólczy-kúriában foglal helyet. Rendkívül gazdag régi kelta és szkíta tárgyi emlékekben, köszönhetően a múzeumot 1952-ben megalapító - az akkori iskolaigazgató, történész, régésznek - Jakus Lajosnak. A múzeumot 50 évig vezette és tárlatát évről évre gyarapította. Neki köszönhető, hogy nem vesztek el a régmúlt és jelenkor emlékei. Személye elismert Petőfi kutató.

A Múzeum egész évben nyitva tart és látogatóit szeretettel várja. Gazdag régészeti anyaggal, értékes kőtárral és sokoldalú néprajzi tárgyi anyaggal rendelkezik. A szőlészetet, borászatot a prések képviselik, közülük a legrégebbi 1824-ben készült. A szövés-fonás teljes eszköztárával és mintegy 150 csövári hímzés is megtalálható a gyűjteményben. Állandó kiállítása, A Cserhát történeti emlékei - Penc, Rád, Kosd, Csövár régészeti, néprajzi, történelmi dokumentumait tárja a látogató elé. Kőtárában csövári gótikus és reneszánsz faragványok és penci barokk emlékek láthatók.

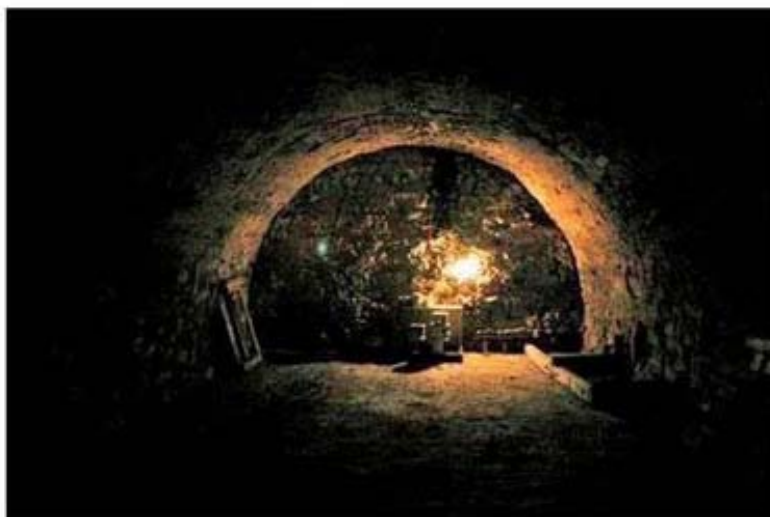
A penci múzeum

Kozáky- vagy Evva-kúria

Az épület ma általános iskolaként üzemel.

A Kozáki-kúriából az apagi Evva család által kastéllá felfejlesztett épületben kapott helyet, a nagyiskola, míg a kisiskola a Haltenberg-kúriában található.

Osztrolenszky - pince , boltozata a középkort idézi: a 15-16. században épült.

Kálmánházy-kúria "L" alakú, földszintes, klasszicista épületét 1810 körül emelték. Ma is lakott. Udvarán toszkán oszlopos tornácot láthatunk.

A Kálmánházy kúria és egy síremlék a templomkertben

A **Kozmikus Geodéziai Obszervatórium** a község határában található.

Az Obszervatórium feladata a geodéziai célú űrtechnikák nemzetközi eredményeinek megismerése, kapcsolódó hazai K+F feladatok ellátása és az eredmények bevezetése a hazai gyakorlatba, valamint a hazai felsőrendű geodéziai hálózatok karbantartása és folyamatos

fejlesztése, a Magyar Űrkutatási Iroda bázisintézményeként hazai és nemzetközi kutatási programok megvalósítása.

Az egykori Kiszely-kastély

Híres emberek

Balassovitz Márton, ágostai evangélikus prédikátor

1770. május 3-án született Felső-Penczen, hol atyja Balassovitz János jószágberlő volt. Iskoláit a losonci gymnasiumban végezte. Innen a német nyelv megtanulása végett Pozsonyba ment, hol kilenc évet töltött. 1794-ben Vittenbergába ment, hol félévig teológiát tanult. Hazájába visszatérve, a Földváry Károly fiait tanította Pesten. 1798. nov. 24-én pappá szentelték, majd mint káplán működött Oroszlánban, s tanított az iskolában. Egy év múlva Gyönkre (Tolna megye) helyezték papnak; 1812. március 4-én a tordasi gyülekezet hívta meg lelkészének. Halála időpontját nem ismerjük

Kézirati munkája: *Historica enarratio de origine ecclesiae Tordasiensis aug. conf. in incl. cottu Albensi situatae* (1814. ivrét 361.) a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában.

Balassovitz M., *Hisztzica Enarratio Eccl. Tordasiensis.*

Bencze Margit (Soltyné) festőművész, zeneszerző

1876-ban született Pencen. Karlovsky Bertalan magániskolájában és Hollósy Simonnal Münchenben folytatott tanulmányokat. A Nemzeti Szalon kiállításain rendszeresen részt vett tájképeivel.

Drucker Jenő szőlészeti és borászati szakember, mezőgazdasági író

Pesten született 1866. március 16-án. Tanulmányait a bécsi mezőgazdasági főiskolán és a budapesti egyetem bölcsészeti karán végezte. Itt doktorált 1890-ben. 1891-től Schönborn gr. munkácsi uradalmában gyakornok, majd Pilisszántón és Pilisvörösváron, végül a Nógrád vármegyei Pencen gazdálkodott, ahol mintaszőlőgazdaságot létesített. 1896-ban Budapestre költözött és 1897-től (haláláig) a Borászati Lapok felelős szerkesztője, 1902-ben egyik alapítója és 1925-ig ig.-ja, majd haláláig ügyvezető alelnöke volt a Magyar Szőlőgazdák

Országos Egyesületének. Jelentős tevékenységet fejtett ki a magyar szőlőművelés filoxeravész utáni felújítása, a bortermelés fellendítése érdekében, a magyar bor külföldi propagálása és a borexport fokozása terén. Mint a „Fructus” Gyümölcsértékesítő és Szeszfőző Szövetkezetek Központjának elnöke szorgalmazta a szeszfőző szövetkezetek szervezését. Ő rendezte az 1900. évi párizsi magyar borkiállítást. Számos írása jelent meg a szőlőtermelés és a borkultúra népszerűsítése érdekében. Budapesten hunyt el 1926. augusztus 5-én.

Drucker Jenő könyvei

Evva Lajos színházigazgató, író, műfordító

Kétfegyvermenen született 1851. augusztus 17-én. 1870-ben Budapesten tanári oklevelet szerzett. 1871-től a Nemzeti Múzeum könyvtárában dolgozott, és a Reform című lapban zenei szakcikket publikált. 1875-től a Népszínház munkatársa, 1881–1897 között igazgatója volt. Blaha Lujza mellett ekkor nőtt fel az első vonalba Hegyi Aranka, Pálmai Ilka és Küry Klára, s aratta nagy sikereit Kassai Vidor és Szirmai Imre. 1896-ban megszervezte a Magyar Színház Rt-ot, melynek először 1898-ig, majd 1906-ban ismét elnöke lett. 1897-ben a Magyar Színház alapító tagja volt. 66 eredeti népszínművet mutatott be. Scribe két regényén kívül sok színdarabot fordított, zenetörténeti cikkeket, színbírálatokat írt. Budapesten hunyt el 1912. október 2-án. A család egykori kastélyát ma iskolának használják.

Evva Lajos, ismeretlen festő alkotása

kokavai és kishonti Gerengay Pál Gusztáv evangélikus tanító

Hodrusbányán született 1894-ben. Selmezbányán szerezte meg a tanítói oklevelét. 1912-től tanított Pencen, s ellátta a paphelyettesi teendőket is. Az első világháborúban katonaként szolgált, hol fogságba esett, s csak 1920-ban szabadult. Több vidéki lap munkatársa volt. Írt monográfiákat, s gyűjtötte a népmondákat is. Pencen utcát nevezték el róla.

baráthi Huszár Károly földbirtokos, huszárfőhadnagy

Pencen született 1909. május 26-án. Szödligeten hunyt el 1971. november 18-án.

Jakus Lajos tanár, helytörténész, iskola- és múzeumigazgató

1915. január 20-án született Tatatóvároson. Iskoláit szülőhelyén, illetve Tatán és Sopronban végezte, az utóbbi város Evangélikus Tanítóképzőjében 1935-ben szerzett tanítói oklevelet, 1952-ben pedig a budapesti Tanárképző Főiskolán magyar-történelem szakos diplomát. 1937-től 1939-ig katona volt, 1939 és 1945 között az Esztergom megyei Farnadon (ma Szlovákiában) kántortanítóként tevékenykedett. 1946-tól a penci Evangélikus Iskolában tanított, majd az államosítás után az általános iskola igazgatója lett. 1973-tól 1975-ben történt nyugdíjba vonulásáig a penci és a rádi általános iskola közös igazgatója volt.

Jakus Lajos, a múzeumalapító

Fiatal kora óta végzett helytörténeti kutatásokat. Első írása 1936-ban jelent meg nyomtatásban, ezt követően több könyvet adott ki, valamint számos tanulmányt és cikket közölt országos és helyi folyóiratokban, múzeumi évkönyvekben, tanulmánykötetekben és újságokban. Kutatóként behatóan foglalkozott Vác és környéke török kori történelmével, a Rákóczi-féle és az 1848–1849-es szabadságharc Pest és Nógrád megyei vonatkozásaival, iskolatörténettel, Tata és Pápa ipartörténetével.

Az 1940-es évek végétől kezdve gyűjtötte a Pencre, Csővárán, Kosdra és Rádra vonatkozó régészeti, történeti, néprajzi és irodalmi tárgyi emlékeket és levéltári

dokumentumokat. Ennek eredményeként nyílt meg 1952-ben a penci általános iskola egyik termében a falumúzeum, amely 1960-ban került mai helyére, a település legrégebbi épületébe. 2004. augusztus 18-án hunyt el Pencen.

jobbágyi Kaszap János 1848-as honvéd alezredes

Pásztón született 1819. február 16-án. Apja Kaszap János földbirtokos, Heves megye szolgabírája. 1833-ban hadfi az 5. tüzérezredben (három éves tüzérségi iskolát végez), 1839-nemesi testőr, 1844- főhadnagy a 4. Sándor huszárezredben. Nőtlen.

1848 nyarán ezredével a magyar kormány alá rendelik. Szeptember-októberben részt vesz a Jellačić elleni hadműveletekben. Október 28-án kilép ezredétől. December 9-től kiképző tiszt, december 17-től századkapitány a Hajdúságban szerveződő 17. Bocskai huszárezrednél. 1849. jan. 25-től őrnagy. Februárban osztályával beosztják az Asbóth-hadosztályhoz, mellyel részese lesz az áprilisi hadjáratnak. Májustól osztályával a II. hadtestben szolgál. A június 16-i zsigárdi csatában a katonai érdemjel 3. osztályával tüntetik ki. (Ő fedezte a hadtest visszavonulását.) Július 12-én hadtestével a komáromi várórséghez kerül. Szept. 13-án Klapka tábornok alezredessé lépteti elő. A vár átadásáig szolgál. A kiegyezésig penci birtokán gazdálkodott. Losoncon hunyt el 1880. januárjában.

jobbágyi Kaszap János

kosztolányi és felsőlehotai Kosztolányi György honvéd főhadnagy

Nemeskosztolányban született 1829 körül, Evangélikus diák, nőtlen.

1848-ban őszén önkéntes, illetve őrmester lesz a Győrben szerveződő 39. honvédszászlóaljnál. Dec. 14-én hadnagy, 1849. jún. 23-tól főhadnagy alakulatánál a feldunai ill. VII. hadtestben. Az 1850-es években Pencen gazdálkodik. 1867-ben a Torontál megyei, 1890-ben a Nógrád megyei Honvédegyelet tagja volt, az utóbbi időpontban Pencen élt.

Reicheneggi báró Malcomes Jeromos földművelésügyi miniszteri tanácsos

1851. december 27-én született Vajda-Hunyadon. Tanulmányainak befejezése után a katonai pályára lépett, melyről azonban csakhamar visszavonult gazdálkodni. 1875-ben állami szolgálatot vállalt és mint kataszteri felügyelő a földadó-kataszter elkészítése körül fejtett ki jelentékeny tevékenységet. Eredményes munkája következtében 1885-ben a

pénzügyminisztériumba nevezték ki, hol különösen a regale megváltásánál működött közre, mint miniszteri biztos. Amikor megszervezték a különálló földművelési minisztériumot, ide került és 1891-ben osztálytanácsos lett. A telepítési ügyek, majd a földművelési szakosztály vezetésével bízták meg. E hatáskörben, a külföldön tett ismételt tanulmányok alapján, a mezőgazdasági ismeretterjesztés s különösen a mezőgazdasági kísérleti ügy fejlődését mozdította elő. Mint az országos magyar gazdasági egyesület igazgató választmányának tagja, ezen szaktestület egyik vezetője volt. Elnöke volt a mezőgazdasági központi kísérletügyi bizottságnak; és tagja az országgyűlés elé terjesztendő évi kormányjelentést szerkesztő bizottságnak is. A magyar köztisztviselők fogyasztási szövetkezetének alelnöke volt. 1898. december 18. a III. osztályú vaskorona-rendet, 1899-ben pedig a miniszteri tanácsosi címet nyerte. A közgazdasági, ezen belül a mezőgazdasági szövetkezés érdekében fejtett ki jelentős irodalmi tevékenységet. A XX. század elején volt penci birtokos, s az egykori Kámánházy-úrilak tulajdonosa.

Sándorfalvi Sándor festőművész

1914-ben született Pencen. Gyakran festető gyerekkori tanítóját csodálva már korán megfogalmazódott benne, hogy ő is festeni szeretne. 1953 óta élt Székesfehérváron. Nyugdíjazásáig a városi közigazgatás tisztségviselője volt, eközben, évtizedeken át kitartó önképzéssel, szabadiskolák tagjaként sajátította el a festészet tanulható részét, a többit a tehetsége adta hozzá. Így vált idővel a tanítványból mestereivel Áron Nagy Lajossal, Pallay Józseffel, Ballagó Imrével, M. Tóth Istvánnal együtt kiállító művésszé. Számos egyéni kiállításon mutatta be alkotásait, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének és a Székesfehérvári Művészek Társaságának is tagja volt. 2010. január 13-án hunyt el.

Sándorfalvi Sándor festőművész

Schönfeld Rózsi állami díjas orvos

Pencen született 1898. május 30-án. Orvosi tanulmányait Budapesten végezte, 1925-ben orvosdoktori oklevelet szerzett, majd különböző biztosítótársasági munkakörben dolgozott orvosként. Szülészet-nőgyógyászatból szerzett szakképesítést. 1925–1945-ben Karcagon működött. 1945 után részt vett az orvos-egészségügyi szakszervezeti mozgalomban, mindvégig körzeti orvosként működött Nagymaroson. Állami díjat a gyógyító-megelőző

tevékenységben kifejtett munkásságáért kapott 1973-ban. Tapasztalatait a Népegészségügy 1970. 1-6. számában foglalta össze. Nagymaroson hunyt el 1980. szept. 15-én. A Duna-parti város 2006-ban emléktáblát avatott a tiszteletére.

Dr. Schönfeld Rózsi a Parlamentben átveszi az Állami díjat

Szrsen András 48-as honvéd

Szrsen András 1828-ban született, csak 1842 után költözött családja Pencre. A húszéves ifjú 1848-ban kerülhetett katonasorolásra, mégpedig Damjanich vörössipkás hadtestéhez. Részt vett a tápióbicskei-nagysallói csatában, majd az oroszok elleni, második váci ütközetben július 15–17-én, mikoris Csörögnél megsebesült. Mellét szuronnal átszúrták, mindkét lábát keresztüllőtték. Szrsen András sebesülése után ott feküdt a halottak között, s magához térve óriási fájdalmak között sikerült elvándorognia Pencig. A Bok hegyre vándorzott, ott kunyhójában húzódott meg. A szőlőpásztor talált rá. Hosszú gyógykezelés után sok szenvedés közepette, de életben maradt. Mindkét lábára bénán. Nővére, Zsuzsanna gondozta, s amikor 1858-ban Pápay Gáspár kovács- mesterhez férjhez ment, magukhoz fogadták. A házaspárnak két gyermeke született 1860-ig, de az apa és egyik csecsemőjük az évben meghalt. Az özvegy is hamarosan sírba követte szeretteit. Ekkor Szrsen András is kis Pápay Ferencet maga vette gondozásba, és nevelte. 1864-ben, 35 éves korában megnősült, feleségül véve Alsó-Stubnyáról származó Dubovesz Annát, aki hűségesen megosztotta vele életét 26 éven keresztül, egészen a csonka honvéd elhunytáig.

Szrsen András emlékműve a múzeumkertben

Varga Mihály, római katolikus plébános

1861. szeptember 26-án Pencen született. A váci püspöki megyében lett pap és 1888. július 18-án szenteltetett föl. Segédlelkész volt Szöd, Úri, Sári és Félegyháza helyeken, 1890-ben II. osztályú tábori lelkész és székesegyházi karkáplán lett; 1899-től pedig plébános Csongrád-Csányon.

Munkái közül számos elbeszélése, szentbeszéde, imádsága és fordítása jelent meg. Szerkesztette a Reménységünk című képes havi folyóiratot.

A Rákóczi-legenda penci szilfája

Felhasznált irodalom:

Dr. Borovszky Samu: /szerk/ Nógrád vármegye, Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1911.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, Pesten, 1851.

Jakus Lajos: Szrsen András 48-as honvéd emlékére 1999/1/40. oldal Honismeret

Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1559. évi összeírása, Budapest, 1977.

Dr. Ladányi Miksa: Nógrád és Hont vármegye, Budapest, 1934.

Magyar Életrajzi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

Mocsáry Antal: Nemes Nógrád Vármegyének Históriai, Geographiai, és Statistikai Esmertetése, Pesten, 1820.

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendbeli táblákkal, Pest, 1857.

Nógrád megye története I.-IV. kötet, Salgótarján

Shvoj Miklós: Nógrád megye leírása (1874 – 1875), Salgótarján, 2006.

Szarka Gyula: A váci püspökség gazdálkodása a török hódítás korában 1526 – 1686, Vác, 2008.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, Budapest, 1897.

Tari Edit: Pest megye középkori templomai, Szentendre, 2000.

Varga Lajos: A váci egyházmegye történeti földrajza, Vác, 1997.

Két régi képeslap Pécéről

VÉGH TAMÁS

versei

Július végi töredékek

I.

Öklömnyi nagy csöndekét görget a szél,
Néptelen utcára néha zaj ficamodik:
Motorhörgés, lánynevetés, nyitott
Ablakom alatt csattanó kérdés,
Légszomj. Minden több kevés.

II.

Maradtak itt még, mint romok között
Botladozó túlélők, némely öregek,
Felettük már az idő sem száll,
Inkább, mint fénylő glória lebeg.
Nézem őket: ismerős ismeretleneket.
Értem távolodó emlékeik üzenetét.

III.

Sokan vannak itthon, a többiek
Meg szabadságon. Strandok, tavak,
S egyéb vizek telnek, zajlanak
A kirándulások, s a magánszféra
Ismeretlen katonáinak autóival telnek
Meg a parkolók, terek, állomások.

IV.

Kertjeink felett a kora délutáni hőség,
Mint gazdátlan gondola ring, szélroham
Kerekedik, majd elül, felhő kékül,
Feketedik, de ma sem fog esni, tudjuk
Azt, hogy locsolnunk kell este megint.

V.

Öklömnyi nagy csendeket görget a szél,
Néptelen utcánkra léha zaj ficamodik.
Edénycsörgés, vacsorazaj, csukott
Ablakok mögött sustorgó tévék.
Légszomj. Minden egyéb kevés.

2012-07-29.

Kitántorgó

Akiknek menni kellett, azok mentek.
Bizonytalan jövőbe, idegennek.
Ma sem kell más, ugyanaz a kényszer
Űzi, hajtja a lelket: hátat fordítani

E szólamokkal süketítő, abszurd jelennek,
El oda, hol még megfizetik a munkát,
S a tisztességet nem zálogba csapják,
S mint a jövő remény-maradékát,
Egyszer majd, valamikor kiváltják.

Velünk telik meg újra a nagyvilág,
Velünk, akiknek minden út kevés,
Akiknek, mindig későn érik a hazai
Vetés, velünk, örök kivándorlókkal.

Akiknek menni kell, azok mennek.
Bizonytalan jövőbe, idegennek.
Azóta már biztosan jól keresnek...

2012-08-01

Amint a szó zokog

*„Hogy fényesednek az éjszakák!
amint élesednek a kések,
de a félelmes penge-arsenált
kicsorbúthatja az ÉNEK”*

/Nagy Gáspár/

Bár vérzik az éj, még csorbulnak a kések.
Füledbe ordít, szívedig iramlík az ének.
Türelmünk fogyó holdja alatt még a május
Illat-orgiái parancsolnak szerelmet, kábult

Nyöszörgéseket, a virágözöntől reszkető
Lombok alatt. Kibomló lelkek szállnak
Ziláltan az örült szélben, s öntudatlan
Eufóriában ráng, lüktet minden porszem.

Gyomgyökérzetbe ájult erek robbannak
Pipacsosan, égre szórva börtönük rögeit.
Mindenünnen a lét szózata zeng, s a csábító
Fény karjaiba új hajtás hajlik önfeledten.

Jeles korunk hajmeresztő udvaroncai is
Bacchusi táncba kezdenek, s amíg előttük
Lengén érő lánykák könnyed vággyal
Lejtenek szabadon, addig mi odalenn

Még lírává nemesítünk minden indulatot,
Omlatag álmat, melyeket boros, karcos,
Kanyargó éjszakákon álmodunk, az utolsó
Vonatra várva Gázsival a szárszói állomáson.

2012-06-15

SZÁJBELY ZSOLT

AMBROSE HUNT GONDOLATAI...

Melyik eltévedt éjszakából érkeztem most ide? Melyik szellemhajó tett partra ezeknél a folyton változó szigetcsoportoknál, mint amilyen Palawan, Maluku, Mindanao és az apró Salamon szigetek? Milyen napba, milyen elveszett századba hajóztam át az álmok váltakozó öbléből? A balta nyelvétől meghasadt fák sikolyai a százhuszadik hosszúsági fok ívén egyensúlyozva közelednek a fehér némaság jeges csapdájába, hogy utolsó pillantásukkal tisztelegjenek a jégbe fagyott tigrisek emléke előtt.

ÉJSZAKÁNKÉNT A TÁVOLSÁG A VÉGTELENBE OLVAD...

Feljő a Hold, fényes kobakján sötét hínár-haj pihen, majd halkán így szól misztikus fényessége mögül: „Ugye te is hallod, mikor az elfeledett csontok zörögnek a partokon, s Borneó tenger-mosta partjain lábukat lóbálva, kacagva nézik egymás gondolatait a vérre szomjazó háрпиák?” Szótlatlan nézem táncoló árnyékomat. A déli napsugarak aztán megmozdítják a fekete szilüetteket, s halkán suttognak a szélben: „Amott, a korallok birodalmában, éjszakánként a távolság a végtelenbe olvad.” Amikor aztán órák múltán az orkán elmozdítja a hegyeket, a nádfedeles kunyhókban vacogni kezdenek a csontvázak, és a tigrisek bőre keservesen siratja az ammoniteszek vérgőzös bukását.

MIKOR HAJÓK JÖTTEK A TÁVOLBÓL, S VITORLÁJUKAT BOLDOGAN LENGETTE A SZÉL...

A víz emlékezete tiszta, nem szennyezi elképzelt gondolat. Mikor hajók jöttek a távolból, s vitorlájukat boldogan lengette a szél, az evezőlapátokra kúszó vízcseppek magukba zárták a színeket és a formákat. Most, e különös alkony idején, mintha a víz alatt hajók bolyonganának, hasztalanul kutatván saját életük után. Aztán a partra vetett horgony alatt felsír a homok, s a kapitány kiadja a parancsot: „Trombiták harsogják világgá nagyságunk!” A madarak mindent látnak. Látják a lassan fogyatkozó reményt, látják a dagály és az apály váltakozását, látják a zendülést, a poshadt vizet, s a visító patkányok húsát. Az árbóc és a vitorla a tűz martaléka lesz, s a tovaszálló füst-ódák alatt lassan elhalványul az élet szent lángcsóvjája.

AMBROSE HUNT FELMÁSZIK A SZIKLÁRA ÉS A TÁVOLBA TEKINT...

A távolság uralma egy napon a végéhez ér majd. A Nap ujjait lenyesik a felhők, s a nemlét abszurd gondolata valósággá lesz, vagy megszületik egy terve, amely majd éji permetként borítja be a hajnalt, s Ambrose Hunt megláthatja eltorzult arcát a kristályá lett óceánban. Ambrose Hunt ekkor felmászik a sziklára és a távolba tekint. A Dél-kínai tenger frigye beteljesül a Csendes-óceánnal, s a Melanéziai-medence magába zárja a Marshall-szigeteket. A térkép végre elkészült! Szellem-árnyak ülik körbe a magányos felfedezőt, csontos ujjairól lehúzzák a gyötrő börtön gyűrűjét. Most végre eljöhét a némaság régen várt ideje! Lassan visszasétál a partra, és vár. Majd hajnalban, a magányos koponya-sziget felett, összezáródnak a fodros hullámok...

A tűz megszelidítője

KARAFFA GYULA

Szabó Géza bácsi meséi

A cseresznye...

Eccer Jézus Péterrel mendegélt s hát ahogy mennek, észrevette Jézus, hogy egy fillér hever a porba magába.

-Vedd csak fel te Péter, jó lesz a még meglásd!

-Ugyanmán, dehogy hajtom én meg a derekomot egyetlen fillérére, majd felveszi más szegény rászoruló, de én ugyan soha!

No, mennek csak tovább mennek szép csendbe, hát hajja ám a Jézus, hogy a Péternek igencsak megbődült a bendője. Betértek hát egy piacra, s az egyik asztalnál épp cseresznyét árult egy kofa, de az hajják épp három szemet adott egy fillérére, olyan fukar vót. Nem vót pénzi a Péternek, hát csak nyeldekelt, s tán még az es az eszibe juthatott vóna, hogy ha lehajolt vóna, most vehetne három szem cseresznyét, oszt az es milyen jó lenne, de inkább ilyesmi gondolat meg sem született a csökött agyába. No, se baj, mentek tovább. Vót a mán többször es, hogy éhen vótak napokat a Jézusval, meg se kottyant mán nékik ez.

No, ahogy mennek, hát lássa ám a Péter, hogy hopp, az út porába ott egy szép piross cseresznye. Menten lehajolt s bé es kapta azon poroson. Még a magját es lenyelte. Ahogy megy tovább, hopp, ott egy másik es. Azér es lehajolt oszt azt es békapta magostul. Így vót ez harmaccor es, hát egy harmadik cseresznyét es bepakkolt a bendőjébe.

Látta eztet a Jézus, s jót mosolygott a bajsza alatt.

-No, látod, te Péter, csak meghajtottad a derekodat kisebbér es, mint a fillér, mégpediglen háromszor es. Mer emlékezzél csak, egy fillérére ugyan le nem hajoltál vóna, de épp annyiért kaptál vóna annyi cseresznyét, milyér most háromszor döntötted meg a derekod. Máskor ne hord annyira fent az orrodot, oszt tanuld meg, hogy a kicsinél es van kisebb, de a legkisebb es értékes annak, kinek semmilye nincsen! Rájadással nékem még a magját se kínáltad fel a cseresznyéknek, pedig én es éhes vónék!

Hogy így vót? Nem így vót? Így tuggya eztet a történetet a nagyoroszi Szabó Géza bácsi, oszt néki mán csak hihetnek, hajják, merhogy reformátuss. Ösmerem én es az öreget, hát nékem es hihetnek kendtek!

A mesterek mestere...

No, eztet a mesét esmentcsak Szabó Géza bácsi mesélte, s neki elhiggye mindenki!

Eccer Jézus jártába elveszítette a csizsmájáru a patkót, hát kereste, hon tanál egy susztert, vagy akár csak egy patkolókovácsot, ki visszaveri reá s mehet esment uttyára. No, ahogy megyeget, lássa csak egy cégéren, hogy itt kovácsol „a mesterek mestere”. Gondolta magába, no várjál csak, majd megtanítlak én tégedet. Bémegy, hát épp patkolt a mester, de csak úgy eccerűjen a surcához emelte a lúnak a lábát, oszt faragta a patáját a patkó alá.

-Nem így kell aztat mesteruram, aggya csak ide nékem aztat a lovat.

No, fogta Jézus, oszt a térgyinél levágta a lúnak a lábát, oszt bévitte a műhelybe, befogta a sutuba, oszt jól megpatkolta, ahogy csak kell. Visszavitte a megpatkolt lábot, oszt fogta, rejápökött, s visszarakasztotta a lúnak a lábáho. Ment es a, akár csak a parancsolat, még nyerített es hezzá vidámon.

Demán a csizsmát csak reábízta Jézus a kovácsra. Meg es patkolta az a kovács a csizsmát úgy, akár a lovat, mán mehetett újfent benne csángálni a Jézus. De mielőtt elindult vóna, esment gyött egy lú a gazdával, patkolnyi. No, gondolta a kovács, mostan megcsánnya, amit látott, megmutassa, hogy ű es. Fogta hát, oszt levágta a lúnak a lábát, oszt bévitte ű es a műhelybe, oszt odabe a sutunál megpatkolta azt a patát. Hát

ahogy kiviszi s ragasztaná a helyire, nem ragatt az atyaúrstennek se. Se jobbrul, se barrul, se elűrül, se háturrul, sehogyse. Megszánta a Jézus a lovat, mer a mán igencsak nyerített a lábájér, hát fogta, rejápökött, oszt visszaragasztotta ennek es.

-No, lássa csak kovács uram, maga aztat írta a cégérre, hogy „a mesterek mestere”. Hát vegye tudomásul kend, hogy amit én meg tudok csányini, aztat egy ember se. Hát rajtam kívül ne híjjanak kendtek se sénkit mesternek, mer nem mester a, csak kontár, ki utánnam nem csánnya amit én tudok!

Hát így történlett, hogy ótán mán levette a kovács a cégért, de ótán es csak olyan jól patkolt a, mint annakelőtte. Persze minden lúnak a lábát a surcáho szorította, mint addig es. Mégha szaros vót es. Hát ha aztat úgy kell!

Mikor állott...

Eccer Jézus bément egy faluba, hol tanitványival letelepedett egy nagy fa alá, oszt elkezdett nékik, meg azoknak, kik kíváncsiak vótak, tanittani a mennyeknek országirul. Ámde hejába es, merhogy ebbe a faluba olyan hitványok éltek hajják, hogy nemhitték el rulla, hogy ű a Jézuskrisztus. Akarmit es tett, vagy mondott, máncsak istentagadónak, meg gyaláskodónak monták, mignem eccercsak eléállott a tömeg elé egy vénségessen vén öregember.

No, mongya a tömegnek az öreg, majd én kiszedem ebbül az emberbül, hogy valóban ű é a Jézuskrisztus, mer van énnékem egy biztos móccerem erre, van egy kérdésem, mire ha tuggya a választ, amán csak valóba ű. Oszt akkor jobb, ha nem pickájjuk, hanem szót fogadunk néki mindenbe, hajjátok!

No, odament az öregember Jézusho, oszt mongya néki:

- Moncsak nékem te ember, ha tudod, meg ha te vagy a Jézuskrisztus, hogy mikor es állott élettyibe Jézus féllábon? He?

- Hát bátyám, erre a kérdésre nem nehéz a válasz, hát akkor állottam én féllábon életembe hajja, mikor felléptem arra a számárra, mi Jérusálembe bévitt éngemet.

- Híjjnye, azáldóját, hajjátok, - monta az öregember – ebbiza valóba a Jézuskrisztus, hát menten süvegejjük meg, hajcsunk térgyet es néki, oszt fogaggyunk szót az égi üdvünk mián!

No, így esett, hogy felismerték színrül színre a Jézuskrisztust, oszt megtért a bűneitül abba a faluba a sok ember, meg asszony, meg gyerek, oszt lássák, mindez csak egy tanálókérdésnek vót köszönhető. Meg egy böcs öregnek. Meg egy szürke számárnak.

Hejj, ha minden ilyen eccerű vóna a földön, de jó es vóna! Egyébiránt jobb ha tuggyák, ez a mese es Szabó Géza bácsitul vagyon. Láccik, hogy egy mesélős ember a, akárcsak én vónék!

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVASMÁNYAIM

Oda van a virágos nyár

Gyermekkorom kedves felnőtt alakjai bukkannak elő gyakran a múlt képzeletbeli vetítövásznán. Lehet, hogy egy kissé már ködös ez a kép. Filmes nyelven szólva dörzskarcossá vált. Némelyük több mint fél évszázad óta. Ám igaz emberségük egy embertelen korból, és a rájuk fröcskölt szennyes hazugságokon túl is tisztán és nemesen fénylenek előttem. Ezért nem lehet őket elfelejteni.

Játszom egy parányi, kis homokrakás szélén. Gyáni Károlyék udvarán. Kisfiú koromhoz tartozik ez az emlékkép. Ismerkedés az anyaggal, amiből játékvarat lehet építeni, alagútat fúrni. Ennek előtte csak a kocsiút porából raktam kicsi halmazokat, kinevezve azokat búza asztagoknak, melyek közé cséplőgépek kinevezett kartondobozokat fektettem. Gőzgépnek pedig megfelelt egy bádóg konzervesdoboz.

Bejáratos volt a családuk Gyániékhoz. Apai ágon távoli rokonságról is beszéltek otthon. Nagypám sokat emlegette Gyáni bírót, akit én már nem ismertem, csak Károly bácsit, aki a fia lehetett, és akinél apám részes kukorica művelést vállalt harmadán, és aratást majdnem minden esztendőben, míg Gyáni gazda bajba nem került.

Nagyobbacska koromban én is dolgoztam a határ cséfényi dűlőjében lévő földjein, meg a csíkéri dűlőben levő tanya ólpadlásán, ahol egy télen kukoricát morzsoltunk. A gazda fiáról, aki később kiemelkedő értelmiségi pályát futott be, csak gimnazista korából vannak emlékeim. Azok közül is a legélénkebb az, hogy a környéken neki volt egyedül igazi futballabdája, amit időnként kihozott a Garai- térre. Kergette is azt a labdát a sok-sok szegénygyerek, aki máskor csak a rongylabdát rugdoshatta, legfeljebb egy régi vásárfia, kopott teniszlabdával mérkőzhetett a Nagy-gyepnek mondott, egyébként félholdnyi tér fűvén.

A korán megözvegyült Gyáni gazda emberséges, jó gazda volt. Mindenkivel közvetlen, nem gögös. Vele könnyű volt megegyezni. Az ínséges időkben is segített, ahogy tudott. Ismétlem, amíg ő is bajba nem került, s rajta már senki sem tudott segíteni.

Szubjektív emlékezés ez, cseperedő korom kedves felnőtt alakjait gyakran felidézve. Az eseményfeltáró, hiteles dokumentum fáradtságos munkáját mellőzve. Mert azt már elvégezte Sípos András és Závada Pál, a Statárium című könyvében, A Füzesgyarmati tűz című fejezet megírásával. A könyv 1989-ben jelent meg az MTA Szociológiai Kutató Intézet és a Művelődéskutató Intézet Vita kiadójának gondozásában, de nekem csak másfél évtized múltán került a kezembe. Az én számomra sok más embernél izgalmasabb olvasmány az, mert személyesen megélt epizódok emléktörődékei bukkannak fel benne. Eredetileg elhangzott mondatok, melyek kimondásakor jelen voltam.

Érdekes, hogy úgy emlékeztem, mintha a családuk által nagyon szeretett Molnár Sándor és sógora, Gyáni Károly tragédiája akkor történt volna meg, mikor én már Budapesten dolgoztam, s csak hazalátogatásom idején estek volna meg azok a szomorú események. Pedig nem így történt.

Még otthon voltam és 1950-ben éppen a nyolcadik osztály elvégzése után, az akasztó-pusztai állami gazdaságba jártam ki hajnalonként lórévasúton, hogy napi 15 forintért tíz órás munkaidőben gyapotot kapáljak korombeli gyerekekkel. Rajtuk kívül még a faluba deportáltakkal, akik között úgy tudom, történelmi családok tagjai is voltak.

Node, innét most megint vissza kell térnem egészen a háborús évekig. Csodálatos fotográfus az emberi agy, amely megőrzi a régi emlékképeket, s most is magam előtt látom a csodálatos türelmű, csendes szavú Erzsike nénit, Molnár Sándornét, amint édesanyámmal az ablak előtti asztalnál lámpafényben beszélgetnek. Tőle jobbra, a fal melletti vetett ágyon néma mozdulatlanságban fekszik a nagymama, akinek a gondozása végett Molnárék hazaköltöztek Köröstarcsáról, hogy gondozhassák, mert Károly bácsi, a fia, éppen úgy katona valahol, mint az én apám.

Sándor bácsi, a beteg nagymama veje valamiért mentesült a bevonulástól. Valahol kint tesz-vesz az udvaron, de amikor bejön, mindig mond valami kellemeset, vagy olyat, amin nevetünk. Erzsike néni pedig szelíd nehezteléssel nyugtázza a tréfáit. Úgy emlékszem, hogy ő kevés beszédű, csendes asszony volt, akit én gyerekszemmel már nagyon idősnek láttam. A könyvet olvasva mégsem lehetett az, ha a tragédia után még annyi megpróbáltatást bírt ki, amennyi abban a dokumentumban olvasható, amely arról szól, hogy 1950. június harmincadikán a füzesgyarmati földjén arató Molnár Sándor köröstarcsai lakos ebédet akart főzni. Tüzet rakott egy lyukas vödörben, de a tűz szétterjedt, amit el akart oltani, s a tippanos legelőn valamekkora terület leégett. A gépállomás traktorosai körülszántva a lángra kapott területet, megakadályozták, hogy a tűz továbbterjedjen. Molnár Sándorra mégis ráfogták a hatóságok, hogy fel akarta gyújtani a termelőszövetkezet kereszttekbe rakott gabonáját. Békéscsabán statáriális bíróság elé állították, és július 15-én igazságtalan ítéletet hozva, kivégezték. Az újságok arcpirító hazugságokat írtak róla az ügyvel kapcsolatban. Még a birtokát is pontatlanul, mindig más területűnek jelölték meg.

Kulákpert kellett produkálni, s a sztálinista-rákosista személyi kultusz idején találtak erre alkalmas végrehajtókat. Tönkretették a családját is. Mint a lánya, Molnár Jolán Hajdú Károlyné nyilatkozta a könyvben, a férjét is meghurcolták. Édesanyját a beszolgáltatással, az adókkal zaklatták. Békés városában be is zárták egy időre. Végül lemondtak a földjükről s így megszabadulva a zaklatásoktól, Erzsike néni ezután háztartási alkalmazottként tartotta el magát Budapesten.

Nem dolgom bővebben részletezni azokat a tényeket, amelyek már mások által megíródtak. Arra való a könyv, hogy mások figyelmébe ajánljam. Csupán Sándor bácsi személyiségének néhány jellemző vonását akarom most felvillantani. Károly bácsi gimnazista fiáról szeretettel gondoskodtak. A könnyed családi légkörben Karcsi még a diákhumort és elővehette, s olykor latinus paródiával keresztmamusznak és keresztpapusznak becézte a házaspárt.

Dehogyan volt Molnár Sándor cselédnyúzó kulák, ahogy a korabeli szolgasajtóban írták róla. Gazdag sem, mert azt a földet a határ Csíkér nevezetű részén, ahol feleségének az öröksége terült el, sokan csak Tücsökdöglőnek nevezték Füzesgyarmaton. Merthogy még az a kis rovarmuzsikus is éhen pusztulhatott rajta. Hiszen szíkes föld volt az a terület. Holdanként három aranykoronát érő.

Kirándultunk oda egyszer, vasárnapi napon. A kirándulás annyiból állt, hogy a szüleinkkel kiszekereztünk Sándor bácsi kocsiján egy tágas legelőre. A férfiak összeszedték a birtokhoz tartozó akácerdőben korábban már lenyesett néhány kéve tűzrevaló rőzsét, amit felraktak a szekérderékba. Az asszonyok még beszélgettek valameddig, aztán hazadöcögött velünk a fogat. Kukoricát is törtünk egyszer, s nagyon örültem mint gyerek, hogy jól haladunk a munkával, mert csak ritkás, pálcikavékony száraz teremtek azon a talajon.

Korábbi emlék még a háborúból: Orosz katona állja el nálunk az utcai kijáratot, s fegyvert tart az udvarunk belseje felé. A másik elől édesanyám fut kétségbeesetten, a kezem és a húgom kezét fogva, s a kiskerten át menekülünk. Az alsó utcán beszaladunk egy házhoz, ott rejtőzünk sötétedésig. Aztán a sötétség beálltával elindulunk új menedéket keresni. Mert azt hittük, nincs már veszély, elvonult a front, s épp aznap költöztünk haza a nagynéméktől, ahol a sógorbácsi beszélte az orosz nyelvet, s mindig szót tudott érteni a katonákkal. Udvarokon, kiskerteken át bujdokolva, távoli puska lövésektől riadozva jutottunk el Molnárékhoz, ahol egyetlen szóra befogadtak minket.

Azokban a napokban minden nő feketében járt, hogy minél öregebbnek lássák. Sándor bácsi lánya, akit Jolikának szólítottunk, serdülő korban volt még. Ő is fekete kendőbe rejtette az arcát, amit kicsit be is kormozott.

Feltételezem, hogy ennek előtte, vagy később, mások is menekülhettek hozzájuk, mert a háború után már megkönnyebbülve, Sándor bácsi ezt is nevetve mesélte:

-Hárman aludtunk egy ágyon, s egyszer arra ébredtem, hogy a feleségem leszorult és a földre kerülve, szinte csodálkozva közölte:

-Ni, én meg leestem!

Tény, hogy nekünk vetett ágy jutott, amikor hozzájuk mentünk és édesanyánk mellett alhattunk, de Sándor bácsi akkor is a földre terített alkalmatosságon töltötte az éjszakákat.

Mindig tréfált. Olyannyira, hogy még nekünk gyerekeknek is mindent megengedett. Sokat járt hozzánk. A hatéves húgomat a vállán hurcolásza, és azt ismételte: -Ez az én nőm, ez az én nőm.

Egyszer meg is dobáltuk. Kiáltozva szaladt előlünk, mintha félne. Ezért persze anyánk, tiszteletet parancsolva intett rendre bennünket.

A Gyáni Károly szőlőskertjét még a katonai bevonulása előtt vállalta el apánk feles művelésre. Ez aztán anyánkra maradt, de nem bírt vele. Sándor bácsi segített a munka nehezebb részét elvégezni. Jó kotlónak nevezte anyámat, mert a mama mindenhová magával vitt minket, s mikor a kerthez közeledtünk, Sándor bácsi már a szőlőtőkék közül kiabálta felé, hogy;-Kat-kat-kat-kat!

Apám hazatérése után sokszor dolgozott vele együtt. A közös munka, két szegényember barátságává nemesítette a kapcsolatukat. Persze, Sándor bácsi mindig évődött. Mivel apám szakmája cipész volt, hozta hozzá a javítani való lábbelit, „ ehhez a csizlikhez.”

Disznótorok és névnapok alkalmával is ott volt nálunk, míg Gyáni Károly hazatérése és a nagymama halála után vissza nem költöztek Köröstarcsára. Hozta a hegedűjét. Szépen tudott muzsikálni, de még azt is heccelődésre használta egy disznótori, vagy névnapvi gadozás után. Mikor már mindenki hazament és lefeküdtünk, félálomban muzsikaszó hangzott fel az ablakunk alatt.

„*Oda van a virágos nyár.*”-szólt az emlékezetes nóta, az éjjelizenét adó Sándor bácsi hegedűjén.

-Nahát, hogy ez a Mónár képes éccaka ezért fennmaradni!- dörzsölgették félálomban a szemüket a szüleink, de mire apám kitalálta volna, hogy gyertya helyett valami mókás dolgot dugjon ki neki azért az éjjelizenéért, a muzsikus már el is tűnt a sötétségben. Ki gondolt még akkor arra, hogy ez a nóta később szomorú emléket is idézhet majd az őt nagyra becsülők emlékezetében!

-Igen. Így volt. Bólintok az említett könyv olvasása közben azokra a mondatokra, amelyek a jelenlétemben hangzottak el. Apám mesélte, amikor azon a végzetes napon Gyáni Károlynál járt, és délután hazajött tőle:

-Nem éhes édesapám? Enne valamit?-kérdte a lánya.

-Vettem két kiflit Békéscsabán. De azt is mondta, hogy Szeghalmon járt, tehát zavart volt. Zaklatták a sógora miatt, s valószínűleg bántották is. Később, a vasajtós magtárban találtak rá. Végzett magával. Ezt már apám mondta el otthon, akadozva, elcsukló hangon. Két kitűnő jellemű, ártatlan áldozat. Mátyás, az igazságtalan korából.

Íg is lehet összekötni, akár a sorsokat

HÖRÖMPŐ GERGELY

A munka becsülete

Összezártuk a dolgokat.
A rabszolgamunka átok.
De szép alkotás örömét
igaz munkába találtok.

Lenézzük egymás munkáját,
“tanár, orvos, a pap henyél”
- gondolja, ki nagyon nehéz
fizikai munkából él.

-A munka sokféle. Mindegyik
szükséges legyen,
kerek a világ, és a becsület
segítőtársként van velem.

-A munka nem nemesít, hanem:
nemes szíveknek minden munka,
lehetőség, önmegvalósítás,
szent cselekvés. A Lét ősi titka.

VASÁRNAP KIRÁNDULUNK

(Slawomir Mrozek után à la Petrozsényi¹)

A Katz család új, nagyobb házba költözött. Megtehetette, polgármester lett Katz úrból. Szimpla mérnökként kezdte egy jelentéktelen kisüzemben. Szerény, halk szavú ember volt, akinek a felső zsebében rendszerint egy író toll, díszszekendő vagy egy szál virág virított. Beosztottjai szerették, mert mindi g csak kért, sohasem „dirigált”. Kollegái kegyes leereszkedéssel biztatták, az igazgató sajnálta, kell ennél több, hogy valaki akadálytalan lépjen feljebb a ranglétrán? Így lett belőle főmérnök, aztán városházi képviselő, végül polgármester... egyelőre. Akkor megpihent (mint a hatodik napon az Úristen). Túl sokat könyökölt a... városért, no meg gyorsan is, és ha ehhez hozzáveszünk néhány évecskét, az ember bizony elfárad. Lassanként hasat, tokát eresztett, még a szemöldöke is dúsabb lett, s egyre ritkábban csókolt kezét titkárnőjének, a Mancinak.

Ezzel kezdődött. Egy előadót kirúghat, egy jogtanácsost kicserélhet, vagy fogkefével súroltathatja fel az irodát, ha akarja, de egy titkárnőt (aki mindent hall és lát) mellőzni...? Ehhez nagyon bátornak kell lenni vagy hülyének. Hogy Katz úr a kettő közül melyik volt, most ne bolygassuk, a lényeg az, hogy még ő is megérezte, mintha megfagyna körülötte a levegő. Mi ez? Sztrájk? Jelképes tüntetés vagy az Úr irigykedik arra a világra, amit ő, Katz Karcsi teremtett? Hiszen nélküle még ma sem lenne nyilvános illemhelye a városnak. Ő vezette be a hétvégi mosolynapot, cigarettázás helyett a pipázást, a hajléktalanok és kóbor kutyák ingyenes tetvetlenítését. Gondolják csak el, uraim, mekkora lépés ez a higiéniai jegyében... Elhatározta, hogy résen lesz, és ismét akcióba lendül, ha a becsület és város érdeke úgy kívánja. Sajnos minden jel arra vall, hogy titkos aknamunka folyik ellene. Hogy kik állnak e mögött? Nyilvánvalóan az ellenzék, akinek a körmére rá-rákoppintott időnként. Hát most újra rákoppint, ezúttal azonban sokkal fájóbban, amivel talán azt is eléri, hogy szolgálatainak elismeréseként végre megdobják egy bársonyszékkel odafönt – árulta el terveit tiszteletben megőszült harcostársának és nejének.

– Te tiszta hülye vagy! – dorongolta le az időközben melléje hízott asszony-ság. – Előbb gondolkozz! Nehogy maholnap ő billentsen téged tunikán, mert az idők változnak, és akit ma megütnek, holnap duplán üthet vissza, malacka.

---

¹ Petrozsényi módra. (fr.)

Katz úr elgondolkozott, de annyira, hogy szinte csurgott róla a verejték. Végül elunta, és frissítőnek meghallgatott egy ősrégi dalocskát:

Sej, haj, Rozi, vasárnap kirándulunk,
Meglásd, Rozi, unatkozni nem fogunk.
Két szép szemed hamisan kacsint le rám,
S nóta közben súgom neked, hogy egy csókra szomjas a szám.

– Felkérhetem egy táncra, asszonyom? – hajolt meg a felesége előtt.

A nő elkacagta magát.

– Nagy selma vagy te malacka. De én éppen ezért szeretlek.

– Ez finom volt! – csókolta kezét a férfi úgy öt perc múlva lihegve; hiába a kilócskák... – Remélem, nem léptem a lábadra.

– Csak annyira, mint az esküvőnkön pár száz évvel ezelőtt.

– Ó, azok a régi szép idők! Hanem tudod, mit? Nem is olyan rossz ötlet ez a kirándulás! Nyár eleje van, gyönyörűen süt a nap, és a hegy itt van két lépésre előttünk.

Csakugyan! A várostól nem messze erdős, sziklás hegy magasodott. A város apraja-nagyra oda járt kirándulni, síelni. Maga Katz is fiatalkorában, aztán fokozatosan mellőzte. Elnehezedett, ellustult, s már csak messziről csodálta. De most azért is feldöcög, hogy legalább néhány órára hátat fordítson ennek a hűtlen városnak.

– Fáradt vagy, édesem? Ne is tagadd, látszik az rajtad messziről. Persze, az ellenzék, a kormány meg a cigányok.

– Cigányok? Mi bajod neked a romákkal?

– Nekem semmi, csak hát mostanság ez a sláger, úgy tűnik. Kiránduljunk holnap vagy halasszuk későbbre, amikor mindketten kivesszük a szabinkat?

– Holnap. Bevágjuk magunkat a kocsimba, és irány a világ teteje!

Így is tettek két, ugyancsak dundi csemetéjük, Jancsi és Julcsi legnagyobb örömeire. Reggel hat óra volt. Búcsúzni nem kellett senkitől. Rokon, háziállat egy fia sem, akiről gondoskodni kellett volna. Különben estére úgyis visszatérnek. Felkaptattak a serpentinén, majd egy tisztavízű tó partján letáboroztak.

– Istenem, mit hagytunk ki ennyi éven át! – sajnálkozott a polgármesterné.

Mellettük a tó, távolabb impozáns szikla meredt az ég felé. A fákon madarak csicseregtek.

– Anyuci, éhes vagyok. Még nem is reggeliztünk – nyafogott Jancsika.

Bőségesen megreggeliztek, utána elindultak gombászni. Kicsit bújócskáztak a fák között, mire újfent megéheztek.

– Hát akkor ebédeljünk! – mosolygott vidáman Katz Károlyné.

Sült kacska, rizs, krumpli, süti, fagyalt, kávé, bor... Akadt itt minden, ami szem-számnak ingere, és a kocsi is belefért.

– Még egy kis sütit? Szegények vagyunk, de...

– Jól élünk – vágta rá a család kórusban.

– Sej, haj, Rózi, vasárnap kirándulunk... – énekelte a város első embere. Ebéd után kifeküdtek a tó partjára napozni.

– Na, sikerült-e kikirándulni a gondjaidból, malacka?

– Nagyjából. Csak az a kár, hogy még túl hideg itt a tó vize. De ami késik, nem múlik. Ha legközelebb itt járunk, nemcsak megfürdünk, pecázni is fogok, ígérem.

– Csodálatos! Imádom a hallevest!

– Én meg a sült halat, azonkívül... Látod azt a nagy sziklát?

– Hogyne! Miért kérdezed?

– Legközelebb ezt fogom megmászni.

– Nono, nem túl magas ez neked, másrészt mi célból? Mit nyersz azzal, ha megmászod?

– Pénzt biztos nem. Csak úgy... úgy virtusból. Meg akarom mutatni magamnak, hogy nem vagyok még olyan vénember, továbbá egy kis testmozgás sem ártana – tapogatta meg a hasát az exmérnök.

Még beszélgettek egy keveset, majd észrevétlenül elszunnyadt. A csend, a madarak éneke és nem utolsósorban az ózondús levegő úgy elaltatatták, mint egy csecsemőt. Arra rezzent fel, hogy a felesége keményen rázogattja.

– Ébredj, malacka! Vihar készül, mennünk kell.

Rémülten szökkent talpra, és az égre tekintett. A magasban fekete felhők gomolyogtak, s még mielőtt magára kaphatta volna a ruháit, a kitörő szélvihar elrepítette a két gyereket, utána a nejét, végül őt magát is.

– Segítség!

Válaszként megdördült a mennyország kapuja, körülötte villámok cikáztak.

– Olga, Jancsi, Juliskám!

Senki sem válaszolt, csupán a Volvóját látta maga alatt elhúzni. A szél lefújta Katzot a hegycsúcsról, s pár pillanattal később a városuk felett keringett. Ha ugyan tényleg ez volt a városa, mert ezeken a házakon nem piroslott egyetlen cserép sem, sehol egy ember, jármű, fa. Még a templomok is csonkán, torony nélkül meredeztek az ég felé. Hopp, az anyósa! Egy hosszúnyelű seprűn száguldott.

– Most mit nézel? Nem láttál még anyóst repülni?

Igen, ez az ő városa. De hol lehet a házuk vagy az önkormányzati épület? Bármerre nézett, nem látta, kivéve egy több ezer pipából álló felhőcskét. Ajvé, ha ezek nekicsapódnak! Szerencséje volt, elsüvöltöttek mellette. Megkönnyebült. Most az egyszer megúsza. Azért nem bánna, ha a szél is elállna, és leten-né valahol szép szelíden a főtéren.

– Tiszteletem, polgármester úr!

– Maga meg kicsoda? – nézett a feje fölé, ahonnan a hangokat hallotta.

– Nem ismer meg? Kukk Gazsi vagyok, tudja, akit a múlt hónapban méltóztatott kilakoltatni.

– Én, magát? Nem emlékszem.

– Jellemző, de hagyjuk! Inkább tegye jóvá a hibáját, és utaltasson ki azonnal egy új lakást a számunkra.

– Jelenleg hol laknak?

– Csak nem érdekli?! A városi kennel egyik óljában. Kiutaltat?

– Szívesen. Nem vagyok én olyan rossz ember – kuncogott kajánul. – Tesék, válasszon! – mutatott a romba dőlt városra. – Melyik romhalmazba kíván költözni?

– Szégyellje magát, maga szőrösszívű kapitalista. Megjegyzem, magától nem is vártam egyebet – szellentett egyet, és tovaszállt.

Nem sokkal utána Katz úr is, miután a szél egy pillanatra sem csillapult. Hideg és meleg, sötét és napfényes országok, sőt, földrészek felett keringett. Afrika, Amerika, Antarktisz... Teremtőm, mi következhet még ezután? Hirtelen egy fekete lyuk fölé sodródott. Ha eddig volt némi reménye, hogy megússza ezt a repülést, annak mindörökké vége, ha a fekete lyuk magába szippantja. Most örült a szélnek, még be is segített azzal, hogy meglebegtette a karjait. Hasztalan, a földi világból belezuhant a semmibe. Lehunyta a szemét, és várta a végzetes landolást, melynek folyamán örökre búcsút mondhat az életnek. Nem landolt, csak repült, pontosabban zuhant tovább egy szál fürdőruhában, egyedül.

Figyelem, figyelem! Kérjük a kedves úrutasokat, tartsák tiszteletbe a közlekedési szabályokat, és viselkedjenek kulturáltan, mert előbb vagy utóbb úgyis mindenki révbe ér. Alleluja, dicsérjétek az Urat!

Ezek szerint mégsem vagyok egyedül? – nyitotta ki a szemét egy fokkal nyugodtabban Katz Károly. Társaságban zuhanni nyilván kevésbé unalmas.

– Semmi alleluja! – csattant fel váratlanul egy még nálánál is gömbölyűbb „úrutas” görcsösen kapaszkodva egy impozáns trezorba. – Én nem akarok révbe kerülni!

Ismerős dzsentlemen. Vajon hol láthatta? Megvan, a tévében, és bizony senki más, mint a Világbank világszerte ismert elnöke!

– Nagyon jól megvagyok én az Úr nélkül is odafent, ezért azt kérem, nem, követelem, repítsen vissza tüstént a bankomba! – fisztulázott a tiszteletreméltó pénzmágnás.

– Dugulj el! – ripakodott rá egy apáca. – Ha nem tudnád, az Úr mindenkit érdeme szerint ítél meg.

– Annál inkább, avagy nem elég érdem-e könnyíteni egy egész bolygó terhein? Mert én ezt teszem. Álljon elő az, aki ennél többet tesz a világért.

– Például én – vitorlázott eléje egy toprongyos munkanélküli.

– No csak! Tapsoljuk meg a nagy embert! – gúnyolódott a potentát. – Aztán hogy? Árulja már el nekünk is!

– Úgy, hogy minden áldott nap szarok a világra, s vele együtt reád is.

– Hallatlan! De hisz ez gyűlölet-beszéd. Istenem, te hagyod ezt? – fordult méltatlankodva az ég felé.

Az ég szolidárisan dördült meg, mire mindenki hanyatt-homlok elinált. Valaki Katzba ütközött.

– Bocsánat!

– Á, főpolgármester úr! Ön éppen hova zuhan jelenleg?

– Ki mondta, hogy zuhanok? Én emelkedek, barátom.

– Persze, persze. Sok szerencsét! És ön? – vette észre az egykori magyar miniszterelnököt. – Különös, hogy ennyi ismerőssel találkozom idebenn.

– Mit én! Én nem zuhanok, mert már lezuhantam. Vigyázzon!

Katz feje mellett, mint egy ágyúgolyó robbant el egy piros szalaggal átkötött szavazóurna nyomában egy fekete ruhás gárdista.

– Állj meg, te nyomorult! Most mit bámulnak? Segítsenek már elkapni! Köszönöm! – ragyogott fel az arca, ráült az urnára, és rágyújtott egy cigire.

Katz úr úgy pillogott, mint a csillagok az égbolton. Brr, de hideg van! Mindjárt megfagy, ráadásul éhes is, bár ennek úgyszincs már jelentősége, hiszen nem-sokára „földet” ér. Na ja, egy zuhanás sem tart örökké, és akkor... És akkor majd elválík, a pokolba vagy mennyországba érkezett.

– Ébredj, malacka! Vihar készül, mennünk kell.

Dideregve tért magához. Magyarán: felébredt, méghozzá ugyanannak a tónak a vízpartján, ahol nemrég álomba szenderült.

– Jancsi, Juliska?

– Megvannak. De most már tényleg csipkedd magad, mert elázunk.

A város első embere boldogan gyömöszölte magát a kocsiba. Felesége há-lásán bújt hozzá este a rekamién.

– Köszönöm neked ezt a szép napot. Szerintem megismételhetnénk ezt máskor is.

– Meg is ismételjük, ne izgulj. Mindent a hazáért és a családjáért!

– Aludj jól, szép álmokat!

Erre már nem válaszolt, elaludni azonban reggelig sem mert elaludni. Nem úgy az irodájában, ahol szinte ültében elszenderült, s csak annyi ereje maradt, hogy átpártoljon az ellenzékhez.

– Gratulálok! Ön figyelemreméltóan bölcs ember – áradozott a titkárnője, Mancika.

– Köszönöm – csókolt kezét Katz úr a vörös hajú, villogó körmű vénkis-asszonynak, s azontúl minden reggel sine exceptione¹.

Mint a régi szép időkben.

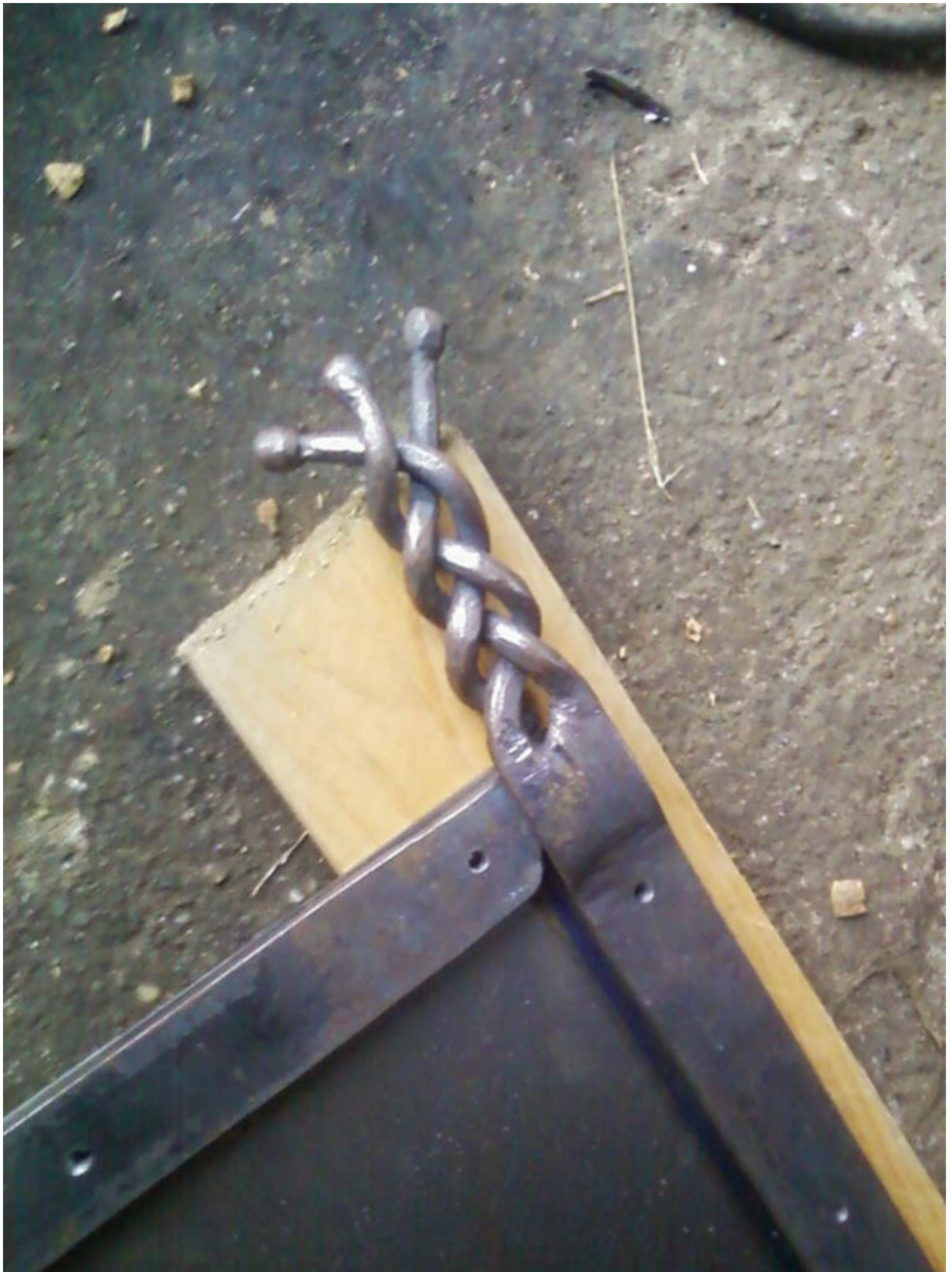
¹ Kivétel nélkül. (lat.)

B. TÓTH KLÁRA

Óbora napfény

Szőlődombok közt zakatol vonatunk fel a hegyre,
égre tekint ez a táj, döfködi szálfá karó.
Ósi ligúr szellem, s erkölcs keveredve a mával,
templomi orgona hív, elhagyatott temetők.
Sziklás tengere partján ámul, néz a turista,
távcsöve lencséjén mozdul a gazda s a kéz:
teste kinyíló bicska, a légben tartva egyensúlyt,
keskeny földterazon éppen előrehajol,
permetcsővel eléri az alsó szinten a tőkét
– hajdani mozdulat és mostani permetező –
óbora napfény íze a szádban, tűz a kebelben,
gondûző a nedû, tudd, vele mennyi a gond:
míg kortyintod a hegy vérét és bõ adományát,
képzeld, mívese mint hajlik a tõke fölé...
Hányszor mássza a sziklán kígyózó kicsi földjét,
szõleje szintjeit és lelket is adva belé,
hányszor is áll szemben zivatarral, nap melegével,
míg lenn zúgva a mély inti az arra menõt:
meddig a mámor, meddig mézzel, borral az élet?
Termi e föld s ez a kor benned a krisztusi vért?

Összecsavarodva

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

PÉNTEK 13.

Csont Elek, a kiváló, népszerű futballista, többszörös gólkirály nősülési szándékának híre futótűzként terjedt szét a városban, ahol nem volt ember, aki ne ismerte volna a nevét. Szerették eredményes játékáért, kedves, szerény modoráért, a lányok meg éppen a jóképűségéért epedtek utána. A menyasszony se volt akárki, kétszer egymás után nyerte el az Alföld szépe koronáját, szülei a leggazdagabb emberek voltak, gyönyörű villában laktak, s köztudott volt, hogy az ügyvéd papa már felépíttette a fiatal pár részére a leendő fészket a település legszebb magaslatán, a plébánoshegyen. Pletykálták, hogy nem a vőlegény döntött a házasságról, hanem a szépséges Duduka, azaz Herczog Sarolta kisasszony. Csont Eleknek minden jó tulajdonsága mellett sajnos hátránya is volt. Szerződött játékos volt a megyeszékhely NB.I-es csapatának is, ami azt jelentette, hogy mindkét csapatban heti három edzésen kellett részt vennie, ehhez jöttek az időközi ligameccsek, itt is, ott is. Egyszóval, Csont Elek kedvesének lenni unalmas lehetett. Ráadásul amilyen fürge, harcias volt a pályán, olyan gyámoltalanná vált, amint lányok körül forgolódott, mi több, még táncolni sem szeretett, legalábbis táncos szórakozáson még nem látták. Viszont, olyan nagy tekintélye volt a városban, hogy minden lány kitüntetésnek vette, ha Elek szóba állt vele. A városi nőegylet teadélután szervezett a jegyespár tiszteletére, de sajnos, időhiányra hivatkozva nem fogadhatták el a meghívást. S valóban; Elek edzésekre rohagált, Duduka intézte a tulajdonában lévő fodrászszalonok ügyeit, ahol három alkalmazottja dolgozott, s kereste számára a pénzt. A nőegylet megértően fogadta az udvarias elutasítást, s a hölgyek elhatározták, hogy testületileg képviselgetik magukat a hivatalos ceremónián, a polgármesteri hivatalban, amikor majd...

Igen ám, de mikor lesz a *majd*?... Hiszen az idő volt legfőbb ellensége az ifjú párnak, egyikük sem rendelkezett a saját idejével. A naptárt böngészték, órákat, percekét számolták, hogy legalább az esküvőre jusson egyetlen szabad óra. Hosszú fejtörés után végre megszületett a döntés: Két hét múlva, egy pénteki napon fognak összeházasodni. Elkészültek a meghívók, szét is küldték, a város lázasan készülődött, a virágboltok soha nem látott forgalmat bonyolítottak, mert a nőegylet elhatározta, hogy az anyakönyvvezetőtől az új otthonig szirmokkal szórják fel az utat.

Közben megindult a szóbeszéd. Kiderült, hogy a megjelölt péntek éppen 13.-ára esik. Több se kellett a babonás népnek, küldöttséget menesztettek Csont Elekhez, hogy az esküvő napját tegyék máskorra, mert a péntek, 13.-án kötött házasságok szerencsétlenséget hoznak. Elek azonban nem hallgatott a vészjósló hangokra. Csak legyintett, jót nevetett, s vígan készülődött a nagy napra. Természetesen, a csapatársak se akartak kimaradni az ünnepelésből, ők is kifejezték jókívánásaikat, s egyben aggodalmukat is a baljós időpont miatt. Elek ezen már elgondolkozott. A sportolók is? Elmondta kétségeit Dudukának, de a lány hallani se akart időpont eltolásról: Örül - mondta -, hogy végre sikerül véglegesen a magáénak tudni a nagy Csont Eleket, egy percig sem hajlandó várni. A fiatalembert kellemesen érintette a gyönyörű lány ragaszkodása, hízelgett a hiúságának. Elek egy pillanatig sem vette komolyan a nép babonás beszédét, ő sok péntek 13 - án játszott már győztes meccseket, s akkor is berúgta a maga góljait, ám megszokta, hogy együttérezzen a szurkolókkal, hatott rá az emberek hangulata, ami elkerülhetetlen egy sportolónál. Tépelődött, töprengett, s legszívesebben kihátrált volna az egészből, de józan esze azt súgta, nem! Ilyen szépséges feleséget sosem tud találni, s kár volna tagadni, ilyen gazdagot sem. Az após jelölt tudtukra adta, hogy a nászútra már a saját, vadonatúj Mercedesükkel utazhatnak, mert az lesz a kettes számú nászajándék. Az egyes a kis palota a Plébánoshegyen, aminek berendezését az anyósjelölt kíséretében hárman válogatták össze, pénzt, jó ízlést nem kímélve.

Végre mentőötlete támadt Eleknek. Van egy ember, az edzője, akinek tanácsában, szavában jobban bízunk, mint önmagában. Igen Dezső bácsihoz kell fordulni! - határozta el. S amit ő mond, úgy lesz!

Bátor Dezső vezetőedző apró gyerekkorától volt példaképe, imádott, bár szigorú mestere Csont Eleknek. Ügyetlen, málészájú kisfiúként került a keze alá, Dezső bácsi faragott belőle kiváló sportembert, nevelte

férfiúvá. A csapat minden tagja habozás nélkül áldozta volna életét Bátor Dezsőért. Lehetetlen, hogy Dezső bácsi ne tudna igazságot tenni a valóság és a szóbeszéd zűrzavarában. Hogy is van ez a péntek 13? - mese? Igaz, hogy olyan veszedelmes nap az esküvőhöz? Merthogy állítólag szerencsétlenséget hoz. Az esti edzés után belekarolt Dezső bácsiba, s kérte, üljön le vele egy rövid beszélgetésre. Bátor Dezső nagydarab, erős testalkatú, kemény arcú, harcsabajszú ember volt, bozontos szemöldöke alól szúrós szürke szempár nézett szigorúan a világra. Semmikor nem kertelt, senki előtt meg nem juhászodott. Jogtalan dicséret az ő szájából soha el nem hangzott, de igaztalan bíráló sem.

A nézőtéren ültek le, ott senki sem hallgatózhatott.

- Mondjad, fiam! Hallgatlak! - biztatta az edző a fiút. - Mi bánt?
- Ugye, tetszik tudni, hogy házasodni készülök?
- Tudom hát, az egész város erről fecseg. Van valami gond? Mikor lesz az esküvő?
- Nos, éppen erről szeretnék beszélni Dezső bácsival. Jövő héten, pénteken, 13-án.
- Mi itt a gond? Se edzés, se meccs. Elengedlek.
- Egy probléma van, Dezső bácsi, nem tudom, szabad - e komolyan venni - s elmondta, mit hallott a péntek 13 - mal kapcsolatban. - Dezső bácsi hiszi, hogy az e napon kötött házasság szerencsétlenül végződik?
- Igen! - emelte fel akaratos állát Bátor Dezső. - Feltétlenül hiszek!
- Hogyan? Dezső bácsi is babonás? - Elek őszintén meglepődött.
- Nem babona ez, fiam. Miért lenne kivétel éppen a péntek 13? Mindegy az! Nősülj csak, aztán rúgd a góljaidat. A fociban sosem fogsz csalódn! Én is túléltem a házasságot. Pont te lennél a kivétel?
- El tetszik fogadni a meghívót?
- El is várom! Még szép, hogy ott leszek. Van még valami? Várnak! Mennem kell!
- Nincs más, köszönöm a beszélgetést, Dezső bácsi!
- Szívesen, máskor is! Szervusz, fiam, fel a fejje! Nem háborúba mész! A háború ezután következik, az esküvő után. De ahhoz én már nem kellek. Arra ott lesz az anyós!

HORVÁTH ÖDÖN

versei

Korunk

Ezen a csúnya csámcsogáson
nincs közös kivetnivaló.
Kit érdekel, ha fogy a jó?
A közömbösség karja átfon.

Talán azért olyan fakó
arcszínünk s a levél a fákon.
A száj csöndes, nem mondja vádlón:
"elég!" Belebénul a szó.

Kétfajta lét van: az önérdek
pöffeszkedő porcukor-pokla;
a mosollyá szépülő szörnyû,

és a nyomor, ahol temérdek
senki között állva, guggolva
tapasztalod: meghalni könnyû.

Befalazva

Négyszögben felhúzott, sima falak
ajtó és ablak nélkül körülöttem.
Idekerültem sorsomtól üzötten;
bilincsbe-vert fogolyként tartanak.

Nappalom, éjem egyforma, időtlen;
komor unalom kő súlya szakadt
rám, érzékeimből már nem maradt
semmi; ülök szótlánul, szélütötten.

Csak azt tudom, hogy amikor mögöttem
befalazták a kegyetlen falat
félelmemben örülteként üvöltöttem,

csomókban tépdestem ki hajamat;
de azóta lehiggadtam a csöndben,
s megbékültem, hiszen elmém szabad.

Égetés

Halomba feltornyozott rongyainkat
leöntjük benzinnel, és alágyújtunk.
Hadd pusztuljanak; boldogságban úszunk;
nincs többé kosz, se tetű; forgószínpad

lett a lét, együtt pörgünk vele, ujjong
a lelkünk, nincsen bánatunk, se gondunk.
A haverokkal mindent idehordtunk,
amit évekig viseltünk, az undort,

gyötrelmeink jeleit: málló matrac
foszlányait, szakadt pokrócot, mocskos
mellényt, nadrágot, talp nélküli, ócska

cipőket. Hé, bajtársam, miért hallgatsz?
Talán bánt, hogy nincs köztünk idegorvos,
se tûzoltó, hogy a tüzet eloltsa.

Nagy örömmel ajánlom figyelmükbe Horváth Ödön barátom verseit. Ödön egy mélyen filozofikus, igazán emberi verselést művel, s mindent tud a szonettéről. Verseit megtalálják a <http://horvathodonversei.blogspot.hu/> oldalon. A Szerk.

DOBROSI ANDREA

Szeretni kell

Ma már holnap van –
de holnap lesz-e ma?
Lágykenyeres vágy
átír elégiát,
meddig hiszi el,
hogy szeretni fontos,
hogy szeretni kell...?

A pénz kelendőbb –
de mindenek előtt?
Habos sütemény
csak kirakatba fér,
vagy gyomorra lel,
mert szeretni fontos,
mert szeretni kell...?

Oszthat újra ész –
de nem önz, nem csibész?
Kibicet ér gond
amiért nem bolond,
maskarát visel,
ha szeretni fontos,
ha szeretni kell...?

Teljes a kezdet –
de csonkul. Engeded?
Félbe hagyjuk tán
kûrünk bukás után,
vagy úgy állunk fel:
szeretni még fontos,
szeretni még kell...?

Asztal rózsákkal, és egy gyertyatartó

BARNA KRISZTINA

Elveszett bárányok

A saras, gödrös úton lassú menet haladt előre: gyászmenet. A szekér kerekei négy irányban álltak, ahogy a földút egyenetlenségeivel dacoltak. Rajta fekete koporsó nyugodott, ezt követte a csendes, néha-néha feljajduló csoport.

Ebben az esős időben a menetelőkkel szemben egy szerzetes bontakozott ki a ködből, ahogy elmélyedve gondolataiban, arcát csuklyájába rejtve, lassú léptekben közeledett. Barna csuhája viseltes volt, nyilván már jó ideje hordhatta. Messziről látszott, hogy durva szöttesből készült. Alakja magas volt és erőteljes, de most a hűvös szél és a szemetelő eső miatt testét összehúzta, széles hátát begörnyesztette.

Elmélkedéséből csak akkor riadt föl, mikor már a gyászmenet majdnem elérte. Fejét a szekér felé fordította és végignézett a csoporton, majd keresztet vetett, s valamit latinul maga elé mormolt.

- Philip?! – hallotta a háta mögül érkező hangot.

Megfordult. Maga mögött egy alacsony, ősz szerzetest vett észre.

- Philip! Hát tényleg te vagy az?! – kérdezte az öreg.

A kérdezett hátrátolta csuklyáját, láthatóvá téve az arcát. Nagy, kék, értelemről sugárzó szemeit a kérdezőre meresztette, pár pillanattal később pedig egy röpké mosoly suhant át az arcán.

- Janus testvér! – szólalt meg mély, kissé érces hangján.

- Nahát Philip! Hogy kerülsz ide? – csodálkozott tovább az idős szerzetes.

- Rám bízta annak a kolostornak a vezetését, melyben te éltél, mikor novícius voltál.

- Óh! – bólintott Janus testvér – Az nem lesz könnyű feladat. A szerzetesek kolostora és az apácák zárdája egymás mellett épült, és rengeteg belőle a konfliktus. A főnökszony nagyon ellenséges, nem akar meghallgatni senkit sem.

- Isten segítségét fogom kérni e probléma orvosolásában. – felelte Philip – Eddig még mindig segített, most sem fog cserbenhagyni.

- Tudom. – válaszolta elismerően az öreg – Meglátod, szent leszel, Philip.

- Istennek nincs szüksége ilyen semmitmondó szolgára, amilyen én vagyok. – hártotta el a hallottakat.

- Alázatos vagy, szerény és istenfélő.

- Mint minden tagja Jézus nyájának.

Janus szerzetes a halottasmenet után sietett, de még visszakiáltotta:

- Isten legyen veled Philip! Te még szent leszel!

Philip visszahúzta csuklyáját megázott barna hajára, és ő is tovább indult a megadott cél irányába.

Már délfelé járhatott az idő, mikor Philip megérkezett a kezei alá adott kolostor és rendház nagy kőkapujához. Most az nyitva állt, így minden idővesztés nélkül bejutott a kőfallal körülvett belső udvarra. Az az épületegyüttes egy szélesebb domb tetejére épült, melynek oldalán földút kígyózott. Éppen akkora, hogy egy kétökrös szekér elférhessen rajta. Az utat öreg fák összeboruló lombkoronája árnyékolta be. A domb egyik oldalát jóformán végeláthatatlan nádas szegélyezte, míg a többit egy patkó alakban épült városka.

Philip körülnézett az udvaron: tömött, smaragdzöld fű borította az egész teret, benne kitaposott kisebb-nagyobb ösvényekkel. Most, hogy az eső elállt és kezdett a felhők mögül előbújni a Nap, a szerzetes előtt feltárló látványra napsugarak vetültek, s bearanyozták az amúgy szürke falakat. „Jó jel.” – mondta magának. Szemben vele állt a könyvtár, melyből most szerzetesek és apácák léptek ki; némelyek könyvet szorongattak hónuk alatt, mások beszélgetve jártak-keltek az udvaron.

Jó idő eltelhetett, míg végre egy szerzetes felfigyelt az újonnan érkezettre, s elébe sietett.

- Üdvözöllek, testvérem! – köszöntötte Philipet – Mi járatban vagy?

- Reám bízták e kolostor irányítását. – felelte.

- Á! Jöjj utánam, kérlek. – indult meg a szerzetes.

Philip követte, de közben nem szalasztott el néhány kérdést feltenni Peter testvérnek – mint ezt a beszélgetésből megtudta.

Fellépkedtek a könyvtár hosszan elnyúló lépcsőin. A legfelső lépcsőfokon egy fehér ruhába öltözött fiatal leány üldögélt, összehúzva magát. A ruhájáról ítélve még novícius volt. Az apácák viseletére jellemző fehér fátyolt viselt, de ez sem tudta teljesen elfedni homokszín, hullámos haját. Kék szemeit egy pillanatra az érkezőkre emelte, majd ugyanolyan gyorsasággal el is kapta róluk, és újból az udvar világossága felé nézett.

Philipék beértek a félhomályos terembe.

- Ki volt ez a gyermek? – kérdezte alig hallhatóan Petert.

- Chrysis. – válaszolta az.

- Mindig ilyen furcsa?

- Nem furcsa. Ilyen a természete. Nagyon zárkózott.

- Értem... - bólintott Philip, és tovább igyekeztek a könyvtár belseje felé.

E közben Chrysis még mindig ugyanabban a testtartásban üldögélt az árnyékban. Több perc múlt el, mire végre megpillantotta, amire várt. Leszaladt a lépcsőkön ruháját kissé megemelve, de a lépcsősor aljában megállt. Mély levegőt vett, és az udvar belseje felé indult. Éppen ott sétált egy magas, aranyszőke hajú szerzetes, aki mosolyogva köszöntötte a többi szerzetest. Nem lehetett több huszonöt évesnél.

Chrysis, amióta bekerült a zárdába, csak vele szeretett volna beszélni, de mindig félt megszólítani. Olyannak tűnt a szemében, mint a kolostor templomában lévő festmények egyik szentje. Most végül rászánta magát. Öt év alatt először.

Ahogy közeledett a szerzeteshez, szemeit ráfüggesztette, s egy percre sem vette le róla. A férfi épp indulni készült előbbi helyéről.

- Justus testvér! – kiáltott a lány, és megszorította lépteit, hogy minél előbb odaérhessen.

A szerzetes megállt, és felé fordult. Chrysis hirtelen elfelejtette, mit is kellene kérdeznie, mikor Justus zöld szemeibe nézett.

- Tessék, nővérem... - szólalt meg a férfi.

A lány szólásra nyitotta ajkait, mikor egy másik apáca sietett hozzájuk.

- Justus testvér! – mosolygott az újonnan érkező nővér.

- Parancsolj, Berenicé nővér... - mosolyodott el Justus is.

A nővér óriási, fekete szemét a szerzetesre emelte, miközben kósza fekete tincseit helyezte vissza a fátyol alá.

Ahogy egymás mellett állt a két apáca, látni lehetett, hogy Chrysis legalább egy fejjel magasabb; fehér bőre vakító, míg Berenicé bőre a mediterrán népekhez hasonlóan kreolos.

Berenicé karon fogta Justust, és elindult.

Chrysis nem bírta tovább. Minden nap ezt látta, de bízva bízott... Ám most hirtelen minden reményét elvesztette, és hangosan zokogni kezdett.

Justus és Berenicé visszafordult. A nővér arcán mintha mosoly tűnt volna fel. Azonban Justus a lány felé lépett.

- Nővérem! Mi bajod történt? – kérdezte.

Chrysis nem felelt. Megfordult, és amilyen gyorsan csak lehetett, elszaladt a könyvtár felé. Az ajtón ekkor lépett ki Peter, aki utat engedett a lánynak. Pár pillanattal később megpillantotta a felfelé rohanó Justust is. Lassan megcsóválta a fejét, és tovaigyekezett a kolostor felé.

Chrysis beszaladt a könyvtár legeldugottabb, félhomályos sarkába abban a hitben, hogy nem követte senki. Megállt, majd térdre roskadva, arcát kezeibe rejtve sírt tovább.

- Mi lelt téged, nővérem? – hallotta maga mögül Justus hangját.

Szemeit a szerzetesre emelte, de nem tudta, hogyan is magyarázhatná meg a történeteket, ezért erőt vett magán, és azt mondta:

- Semmi baj nincs, Justus testvér. – de hangja megremegett.

A szerzetes arca szánalmat tükrözött, miközben Chrysis mellé térdelt, megérintve annak vállát.

- Ha nyomja a lelked valami, és nem öntöd ki a szíved, az önsanyargatás. És Istennek az a célja velünk, hogy mint földi szolgálói segítsünk teljesíteni parancsait. Ha elemészted magad, nem tudod szolgálni az Urat.

- Mondd, Justus testvér: Ugye Isten előtt mindenki egyenlő?

- Természetesen.

- És a Földön miért nem egyenlők az emberek?

- Mert míg a Mennysorszámban minden koldus egyenlő a királlyal, a Földön a király a vagyona miatt eltaposhatja a koldust.

- De nem csak a pénz tesz különbséget az emberek között. – csóválta meg a fejét a lány.

- Mire gondolsz, nővérem?

- Reád.

- Reám? – lepődött meg Justus – Hogyan érted ezt?

- Te miért teszel különbséget az emberek... a nővérek között? Berenicé...

- Berenicé?! – ámult el a testvér – Hát ez a te nagy bajod! – felugrott – Ne feledd nővérem, hogy az irigység bűnétől szenvedő juh nem kedves a Mi Urunknak. Hát tégy ellene...

Megakadt mondanójában. Észrevette, a hallottak utáni félelmében hangja megkeményedett. Igen, megijedt ettől a fiatal leánytól, a szavaitól. De mindezek közben féltette is, hogy így elvesz a lelke. Lenézett a még mindig összeszkadt nővérré, és szíve összeszorult az eltévedt lelket látva. Lehajolt hozzá és karon fogva, fojtott hangon folytatta:

- Ami pedig irigységed okát illeti, azt se feledd, hogy hamarosan milyen fogadalmat fogsz tenni, és én milyen fogadalmat tettem.

Justus lassan a lány fölé hajolt, és szemeit lehunyva homlokukon csókolta Chrysiszt. Majd újra kiegyenesedett, és elengedte a nővér karjait.

- Isten legyen veled, - mondta hangosan, majd lehalkította beszédét, s alig hallhatóan fejezte be – Chrysis...

Keserű mosoly suhant át arcán, aztán megfordult, s a történetektől kábult fejjel, lassan eltávozott.

Chrysis egyedül maradt. Nagyot sóhajtott.

- Néha az Úr akaratát az emberek összetévesztik saját önző érdekükkel. – hangzott egy magabiztos hang.

A lány egy pillanat alatt megfordult. Philip állt mögötte; szúrós, kék szemei tekintetét az ő kisírt szemeibe mélyesztve. Chrysis falfehérré vált. Valaki tudja a titkukat... Nem is valaki: az új perjel! Szégyenkezve ejtette le a fejét. Most el fogja bocsátani a kolostorból, és többé nem láthatja Justust.

- Gyermekem, felelj nekem őszintén: Mennyire szeretnél Maria főnökszonynak szolgálni?

Chrysis meglepődött: nem ezt várta. A perjel szemébe nézett.

- Hogyan is szerethetnék majd, mikor az a teljes reménytelenséggel lesz egyenlő? Azzal az úttal, melyen visszafelé nem lehet lépni?

- Ha megígérem, hogy nem kell felszentelt nővérré válnod?

Chrysis szeme felcsillant.

- Mit kéne tennem?

- Úgy tudom, mielőtt novícius lettél, sokat foglalkoztál a gyógyfüvekkel...

- Az Maria főnövér szemében boszorkányság!

- Úgy van. – bólintott Philip – de nem neki kéne dolgoznod, hanem nekem...

A lány furcsa, kérdő pillantást vetett a perjel felé.

- Szeretnék olyan helyet létrehozni, ahol az embereket nem érvágással gyógyítják, hanem az Isten alkotta természetből fakadó csodákkal. És ehhez nem kéne felszentelt nővér, csak tanult, amilyen te is.

- Miért akarnál segíteni nekem? – kérdezte Chrysis kételkedően.

- Mert Istennek nem olyan juhokra van szüksége, akik csak a vezérkóst szolgálják, hanem olyanokra, akik a nyáj többi tagját is segítik. Maria nővért önző érdekek vezérik, és nem hajlandó észrevenni a sínylődő, rászorult embereket. Azokból az adományokból éltek, amiket az új rendtaggal kaptok ajándékba, és ezzel gazdálkodtok egész évben. Ellenben a szerzetesek minden nap kijárnak a városba, és segítenek annak, aki kéri, s aki hálás, az viszonzásul adományoz. Nem egyszer, hanem amíg tud. S ez több bevétel, hiszen mi is kapunk az újonnan érkezővel földet és pénzt, de még az emberek is

adományoznak nekünk.

- De ha a nővérek felszentelés nélkül a kórházban dolgoznának, egy idő után megszűnne a rendház, hiszen lakhatnának a városban. Ellenben a szerzetesnövendékek száma nem apadna, így igényt tarthatnátok a volt rendházra, s pénzt, időt és erőfeszítést spórolnátok meg a kolostor bővítésének szükségtelessé válásával. – folytatta Chrysis az elmélkedést.

- Mondhatjuk így is. – döntötte kissé oldalra a fejét Philip, s szemöldökét felemelte annak jeléül, hogy a lánynak igaza van.

- De ezzel az én problémám még mindig nem oldódna meg teljesen, csak a tiéd. – mondta Chrysis – Justus szerzetes lesz akkor is ha novícius maradok, és akkor is, ha felszentelnek.

Philip szóra nyitotta száját, de hirtelen nem tudott reagálni, hiszen a lánynak megint igaza volt. Chrysis látta a perjel megtorpanását, s ez idő alatt gyors léptekkel indult az ellenkező irányba.

- Mindenki saját sorsának a kovácsa. – hallotta Philip hangját.

Visszafordult.

- De olyan is van, aki mások sorsának kovácsa akar lenni. Igaz, perjel uram?

Most Philipen volt a sor, hogy lesüsse szemeit, de ez csak néhány másodpercig tartott. Aztán újra felszegte a fejét.

- Segítségért segítséget kapsz, s a jutalom nem marad el.

- Ámen. – vágta rá Chrysis, és hamarosan beleveszett a félhomályba.

A szürkületből a fényre lépve úgy tűnt a lánynak, mintha az előbbi hely egy ablak nélküli, sötét zárka lett volna. Az első sugarak okozta vakság után Chrysis körülnézett, de sehol nem látta Justust. „Persze! Szombat délután három óra. Ilyenkor a szerzetesek mindig lemennek a városba vacsoráig.”

A lány megkerülte a kolostort, és lement a nádas tó előtt árválkodó szomorúfűzhöz, gondolataiba mélyedve. Ha szerzetes, ha nem, akkor sem akarok apáca lenni. Semmi szükségem nincs rá. Amit idáig megtanultam, az elég lesz egész hátralévő életemben. Bárcsak élnének a szüleim! Ők bizonyosan azt szeretnék, ha egy nagy családban a szerető édesanya szerepét tölteném be. A mostohaanyám meg csak arra várt, hogy az apám meghaljon, és övé legyen az egész, óriási birtok, aminek a rendház kb. az egytizedét kapta meg velem. De ha nem kéne apácának lennem, enyém lenne újra a családi birtok, hiszen már nagykorú vagyok, s én vagyok a vérszerinti örökös. Akkor én adnám mostohaanyámat zárdába. De tennék is róla, hogy felszenteljék.

Chrysis szemében felcsaptak a lángok. Felpattant ültéből, szoknyáját kissé megemelte, hogy ne legyen útjában, és felfelé szaladt a dombon. Meg kell keresnie Philip perjelt!

Justus még egyetlenegy lehetőséget sem szalasztott el, mikor kísértált a kisebb szerzetescsoporttal, hogy meglátogassa hön szeretett szüleit.

Amint a csoport széteszlott a városka szűk utcáiban, első dolga volt felkeresni azt a kisebb kőházat, mely a gazdagabb városrészben épült, s számára az oly boldog és felhőtlen gyermekkort jelentette.

Ahogy közeledett a földszintes, zsúpfedeles házikóhoz, úgy elevenedtek fel előtte kisfiús csínytevésai: mikor az atyai dorgálás elől kiugrott az ablakon; mikor az ajtó előtt összeverekedett a többi fiúval; vagy mikor tökembert faragott, a fejére húzta, és azzal ijesztgette az utcában a lányokat. Ám emlékezett arra is, mikor téli estéken édesapja a tűz fényénél lovat meg katonát faragott neki; édesanyja varrt vagy fonogatott; ő pedig hallgatta a meséit sárkányokról, gonosz manókról és bátor, délceg lovagokról, akik végül mindig elnyerték a királylány kezét. Ő is ilyen szeretett volna lenni. . .

De akkor hogyan lett szerzetes? Egyszer édesapjához betért egy idős szerzetes. Bölcs volt, és nagyon sok mindent ismert. Mesélt neki messzi országokról ahol járt, édesapjával pedig a főurak által űzött politikai véleményüket fejtegették. Ekkor kapott kedvet hozzá, hogy ő is barát legyen, s ő is bebarangolhassa azokat a vidékeket, és ő is olyan okos legyen, mint az öreg.

Ettől az ötlettől édesanyja sírva fakadt, édesapja viszont komoly arccal kérdezte meg tőle: „tényleg szerzetes akarsz lenni, és tanulni?” „Tényleg.” – jött rá a felelet is. Másnap elmentek a kolostorba, s aznap óta rója ő is azokat a köveket, melyeket már előtte több száz éve ezer meg ezer szerzetes. Állandóan tanult, s döntésében egyszer sem rendült meg. És ez után sem fog. – ráncolta össze szemöldökét.

A házuk ajtaja előtt állt. Benyitott a mindig félhomályos helységbe. Benn két ősz fej üldögélt az

asztalnál. Az asszony egy inget varrogatott; a férfi, fejét lehajtva szundikált.

- Dicsértessék az Úr Jézus! – köszöntötte szüleit mosolyogva Justus.
- Kisfiam! – állt fel az anya, és karjaiba zárta magas, szőke fiát.
- Anyám... - ölelte meg ő is apró, fürgé édesanyját – Hát hogy vagytok?
- Sokkal jobban lennénk, ha nem csak egy héten egyszer jöhetnél ki a börtönből.
- Neked tán börtön. Nekem az üdvösség.
- Üdvözl az az ember is, akinek családja van, és gondoskodik róluk.
- De olyan ember is kell, aki gondoskodik a hívők lelkéről.
- Én boldogabb lettem volna, ha csak két vagy három lélekről gondoskodtál volna: egy rendes, szerető feleség, és gyermekeitek lelkéről. Istenem! Bár adtál volna egy kedves leányt a gyermekem mellé, mielőtt elment! – mondta imára kulcsolt kezekkel, az ég felé nézve.

Justus elsápadt. . .

- Már hét éve siratsz, mikor el sem mentem!
- De elmentél, fiam. Messzebb vagy tőlünk, mint valaha. Nem veszed észre?! – emelte fel a nő a hangját – Teljesen az egyházé vagy. A gondolkodásod, a cselekedeteid. . .
- Anyám! – próbálta Justus lecsendesíteni édesanyját.

De az már elszánta magát, hogy a végsőkig kitart álláspontja mellett.

- Az egyház a népnek nem ad semmit, csak elvesz. Olyan, mint a király, és ti vagytok a csatlósai.
- Mi az örök életet adjuk a hívőknek.
- Isten nem akar ilyen becsvágyó papokat szolgálóknak, mint a te feletteseid.
- Az egyház Isten földi helytartótanácsa!
- Fiam! Vedd már észre: az egyház megvesztegethető.
- Ez már Istenkáromlás! – figyelmeztette édesanyját.
- Akkor azt mondd meg: ha Isten szereti híveit és földi helytartóit, akkor miért halnak meg országszerte ugyanúgy a spanyolnáthában, mint a pogányok, s miért temetik őket a pogányokkal egyazon tömegsírbába?!

Justus megakadt. Arról sem hallott, hogy az országba betört a spanyolnátha, arról pedig mégúgysem, hogy már ennyire szedi áldozatait. De ebbe a városba úgysem fog betörni. Az Úr meg fogja védeni a lakosokat, már csak azért is, mert a püspök, mikor az új templomot szentelte fel, a lakókat is megáldotta, s védelmi imát mondott értük minden nemű betegség és baj ellen. És a püspök szava szent, és sérthetetlen. . .

Mindeközben Chrysis Philip perjel keresésére indult. A kolostornál azt mondták nincs ott; a könyvtárban sem volt; a rendházba pedig minden bizonnyal nem ment be. Utolsó esélyként benyitott az épüleategyüttes templomába.

Az ablakok alig engedték be a Nap éltető sugarait. Úgy szűrték meg a fényt, mintha ők lettek volna egy cet szájában a szilák. Az oltáron néhány vastag faggyúgyertya hunyorgott. Előttük térdelt a perjel, szeméit a gyertya ide-oda pislákoló lángján pihentetve.

- Perjel uram! – szólította meg a lány halkán.

Philip hátranézett, majd megfordult.

- Hát mégis visszajöttél? – kérdezte mosolyogva.
- Gondolkodtam. Megteszem, amit kérsz, de még néhány kérdésre kérlek, adj választ.
- Parancsolj. . . - emelte fel Philip a tenyereit annak jeléül, hogy őszintén fog válaszolni.
- Az első az lenne, hogy mit jelentene számodra a novícius lét, ha nem kéne utána fogadalmi esküt tenni?

- Ebben az esetben nekem olyan személyt jelentene, akit már tanult emberek tanítanak, s értelmesebbé, okosabbá válnának az átlag embernél. Munkájuk során hordaniuk kéne a kórházban a fehér ruhát, de élhetnének a kolostoron kívül, és családot alapíthatnának.

- A püspök ebbe bele fog egyezni?
- Neki is érdeke, hiszen ha gazdagabb egy kolostor, az ő vagyona is gyarapszik.
- A másik kérdésem, hogy ha beválna az ötleted, és a rendház népszerűsége a kórház miatt csökkenne, mi lenne a következő lépésed?

- Levelet menesztenék a püspök úrnak, hogy az apácázárda jövedelme nem haladja meg azt az összeget, melyet egy évben el kéne érnie, s már nem tudják fenntartani a rendházat.

- A harmadik pedig, hol lesz a kórház?

- Pontosán még nem tudom. Úgy gondoltam, hogy itt lesz a templomban mindaddig, míg a rendház ajtajai végleg be nem zárulnak, s utána átalakíthatnánk annak étkezdéjét kórháznak. Az ideig a város templomában miséznenk.

- Igen, ez elfogadhatónak hangzik. – bólintott Chrysis, és elmélyedt gondolataiban.

- Hadd kérdezzek meg valamit, gyermekem... - törte meg a csendet egy idő után Philip – A természeted nem olyan, mint egy apácától elvárnák. Akkor hát mégis mi vezérelt téged, mikor idejöttél?

- Hőn szeretett mostohaanyám. – válaszolt félreérthetetlen iróniával a hangjában a lány.

- Így már világos. – emelte fel fejét a perjel, mint aki hirtelen megvilágosult – Akkor hát a tervezetés után jöjjön immáron a megvalósítás! – csapta össze tenyereit.

A két fél cinkostársul egymásra nézett.

ELBERT ANITA

A varázsló botja

Alkonyatkor sután, suttogón
Beállított egy varázsló, dús
Szakála földig leért, csomókat
Hagyva benne a tél, a botjával
Kopogtatva, tért be minden kis
Házba, jószerencsét, s bőséget
Kívánni számukra, jövőt mondott,
Élelmet varázsolt, mosollyal
Töltve meg kis szíveket, betûket
Varázsolt a semmiből, melyek
Égtek a levegőben, s magukat
Hamuvá porlasztották, hordóban
Töltötte az éjszakát, didergett
Az álom, vacogott a mély, s
Párnát húzott fejére, ne hallja
A lármát, melyet az egyszerûek
Csaptak a kocsmában, mert van,
Ki egy centivel feljebb nem megy
A szellemi létrán, dadog az élete,
S nem találja meg a mennybe
Vezető utat, mely erősebb, mint
A kötött anyag. A varázsló ellenben
Világokat, csillagokat teremt,
Egyetlen csettintésre egy armada
Áll előtte, s az egyszerûek irigyek
Rá, ugyanis övé a minden, mert
Benne van az Isten, s erre ráeszmélten
Sziklaszilárdan nézi vasarcát, mely
Soha nem inog meg. A varázsló
Előveszi a botját, forgatja maga
Körül, csillagok szállnak feje
Felett, s a csillogásban mindjárt
Más ébrenlétre réved, emberek
Hajolnak meg előtte, s a varázsló
Botja önálló életre kel, megalkotva
Csillagát, embereit, s eszközeit.
S ha majd egyszer a varázsló és
A botja újra egyesül, a lélek útja
A végtelenbe visz, hol minden
Lehetséges, a mágia kódében.

Patkószögekből ki állít....

HÍREK

---

86 éves korában elhunyt Gere János, diósjenői lakos, alkalmi költő, igaz, érző lelkű ember. 2007-ben lett bemutatva verseiből a BH-ban. Borsi István akkor megjelent méltatásával, és egy fiatalkori képével búcsúzzunk embertársunktól! Isten nyugosztalja János bácsi! (A Szerk.)

Mocsári János, Gere István és Gere János

GERE JÁNOS-ról

Mikor kirándultam a Börzsöny csúcsait bejárva Diósjenő felett, a Kőszirt kopasz sziklái között makacsul kapaszkodó cserfák vonzották a figyelmemet.

Félujjnyi talajban, kövek között, napszitta, szélszaggatta kiugrókon, ott, ahol az ég ad találkát a földnek, megannyi magányos cser próbál gyökeret eresztetni. A fáért indulóknak értéktelenek, hiszen alig magasodnak néhány méternyire, inkább elágazva, görcseikkel gazdagon kiterülnek a föld felett. Kicsiny árnyékuk viszont bűvkörbe vonja az eddig ott megélhetést nem találó növényeket. Élet, szelíd televény rakódik le alattuk. Egy új, gazdagodó világ munkás előőrsei ők.

Épp ilyenek találtam az embert, akit Gere János bácsinak hívnak. Mikor először olvastam verseit, megérintett az a táptalaj, mit ő teremtett maga körül.

A test nem fiatal. A tisztas 80 év, s az özvegyiség beleírta a maga történetét a szikár, csontos termetű ember izületeibe, bőrébe. Figyelme, szeme azonban kortalanul ifjú.

Mint mondja, élete hasonló kihívásokkal találkozott, mint sok más sorstársé. Szegénység, háború, halál. Bukás és talpra állás örök körforgása. Minden nehézség ellenére, paraszti lét fáradalmait, majd mellette a tolmácsi üzem feladatát ellátva családot nevelt, házat épített, fákat ültetett.

Ma is dolgozik. Már nem a megélhetésért, hanem azért, mert értéket teremt a világba. Munkálja földjét, nyulait gondozza, olykor a családnak is segít.

Miközben tette dolgát, a benne éber költő-lélek érzéseket, élményeket gyűjtött. Nem csak akkor ír, mikor előtte a papír. Sok év kihagyás csak érleli benne a szavakat. Amikor formát kap a vers, a sorok akár évtizedek emlékéit ölelik magukba. A természet szépségét állandónak, de mégis izgalmasan változóknak érzi:

„Pattanó rügyek halk zenéje / Kebled lassú lélegzése / Zöldellő fű, virágos ág /

Nap-nap után újabb csodák” – írja a Gondolatok-ban.

E mellett, egész életében törekedett, hogy jobbra válhasson a világ. Látja, érzi élő receptoraival, hogy mennyi szenvedést zúdít a világra a közönyösség, főként abban az időben, amikor már nem az ínség, hanem az irigység marja az emberek zsigereit. Még mindig hisz az emberi lélek erejében. Minden csalódás után hisz az örök idealista: „A vad háborúknak vessünk egyszer véget / És tegyük boldoggá az emberiséget” – részlet a Gondolatok-ból.

Szerénysége valós. A versírói tevékenységéről így ír az Apám emlékére című versben: „Nem vagyok költő sem! Senki se higgye! / Mert ilyet az élet megtorol / Talán millió régi őszám lelke, / Apránként lelkembe hatol.”

Gere János egyszerű, nyílt, őszinte. Egy az utolsó „kóbor lovagok” közül. Szerelme tárgya nem a női test, hanem az isteni szikra, mely mindenki bennében lapul. Vallja, hogy az ember többre, igazabb életre rendeltetett. Mondja mindegy, hogy: - Az ősembertől, Istentől, vagy Ádámtól származunk-e, egyformán testvérek vagyunk e földön.

Beszélgéseink éppúgy, mint versei, kellemes melegséggel töltenek fel. Figyeltem közben a bölcs öregurat. Szemei egy álomvilág képeit kutatják. Rajtunk is múlik, hogy belépünk-e az ő álmaiba: „Lelkemhez egy parányi rést / A szememen át nyitva hagyok / Nézz bele őszinte bizalommal, / És meglátod, milyen vagyok.” – Gere János; Lencsevégén.

Őszinte tisztelettel: Borsi István.

Diósjenő, 2007. május 1.

ATHÉNÉS HÍREK

Megjelent „Athéné Almanach 2012” című kiadványunk.
2000 Ft-ért (Athénéseknek 1000 Ft-ért) megvásárolható.
Érdeklődni lehet: paszti.szabo@gmail.com

Csapó Lajos válogatott verseiből
„Szemen szedett” címmel jelent meg egy kiadvány,
amely a szerzőnél 1500 Ft-ért megvásárolható.

Szeptembertől folytatódik nyílt alkotói találkozóink
havi rendszerességgel megtartandó sorozata.
Helyszín: Ózon Ételbár (Pásztón, a központban, a zeneiskola mellett)
Időpontok (havonta minden második szombat du. 14.00-tól):
szeptember 08. szombat 14.00
október 13. szombat 14.00
november 10. szombat 14.00
december 08. szombat 14.00

2012. szeptember 28. péntek és 30. vasárnap között
ősz Pegasus Poéta Piknik a szurdokpüspöki Anna-ligetben.
Aki irodalmi pályázatunkra jelentkezett, meghívást kapott a piknikre.
Eredményt nem hirdetünk.

Felhívásainkra, rendezvényeinkre és programjainkra
minden érdeklődőt szeretettel várunk!
Érdeklődni lehet: athene.paszto@gmail.com
Részletek és egyéb információk: www.athenefala.hu

KÖNYVAJÁNLÓ

Teszáry Károly egész életén át az erdő embere volt. Ott lakott, ez adott számára munkát, s ez vált meghatározóvá számára. Védte, óvta, tanulmányozta és tanította. A Jenői Napló hasábjain egy sorozatot indított, melyben mesélve tanított bennünket, s körbejárta mindazon témaköröket, melyeket a legfontosabbnak tartott. Már menet közben is felvetődött, hogy valamilyen tartósabb formában is érdemes volna csokorba kötni mindazt, mit a viszonylag múlandó újság nehezebben őrizhet meg az utókor számára.

Mikor aztán vége lett a sorozatnak, sokan hiányolták írásait. Így született meg a könyv gondolata. A Naplóban megjelentekhez hasonlóan a könyv is a Barangoló címet kapta. Előszót Haraszthy László természetvédelmi szakállamtitkár írt hozzá. Írása jól egybecseng Teszáry Károly szándékával, ezért idézünk belőle néhány részletet.

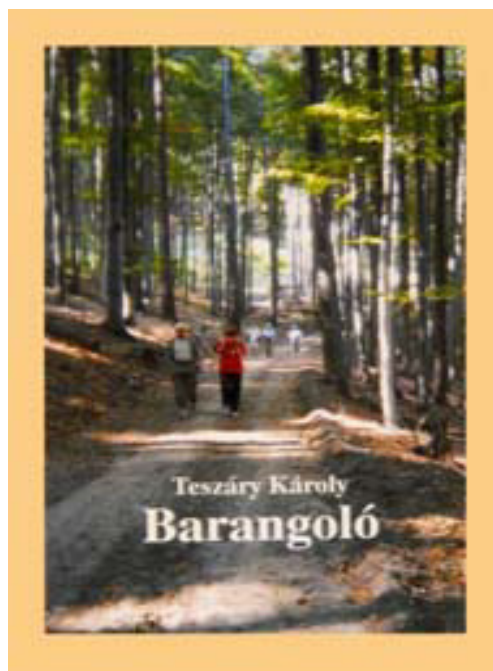
„A szabad állású fák, azok közül is különösen a tölgyfa, még az erdőben élő társainál is nagyobbra nő, hosszabb életű. Minden irányába egyenletesen növekszik, szemet gyönyörködető lombkoronája évszázadok lassú növekedésének eredménye.

Amit a természetben a tölgyfa „csinál”, azt csinálja Diósjenőn Teszáry Károly erdőmérnök, természetvédelmi szakember. Akik közelebről ismerik eddig is tudták, hogy ismeretanyaga és elszántsága mindannyiunk számára példamutató. Barátai, ismerősei, tisztelői az utóbbi évtizedben elsősorban várépítő munkásságáról hallottak. Akik már jártak fenn a Drégelyvárnál és látták azt az embert próbáló tevékenységet, ami ott folyik, joggal tekintenek rá elismeréssel.

Teszáry Károly most természetismereti erényeit felcsillantva új oldaláról mutatkozik be számunkra. A nagyközönség által is jól ismert Börzsöny rejtelseibe vezeti el az olvasót, személyes élményei alapján. Írásai nemcsak szakszerűek, de közérthetőek is. Kellemes stílusa segít bennünket szembesülni azzal a ténnyel, hogy egy természetvédő milyen sokrétű ismeretek birtokában végzi mindennapi tevékenységét”.

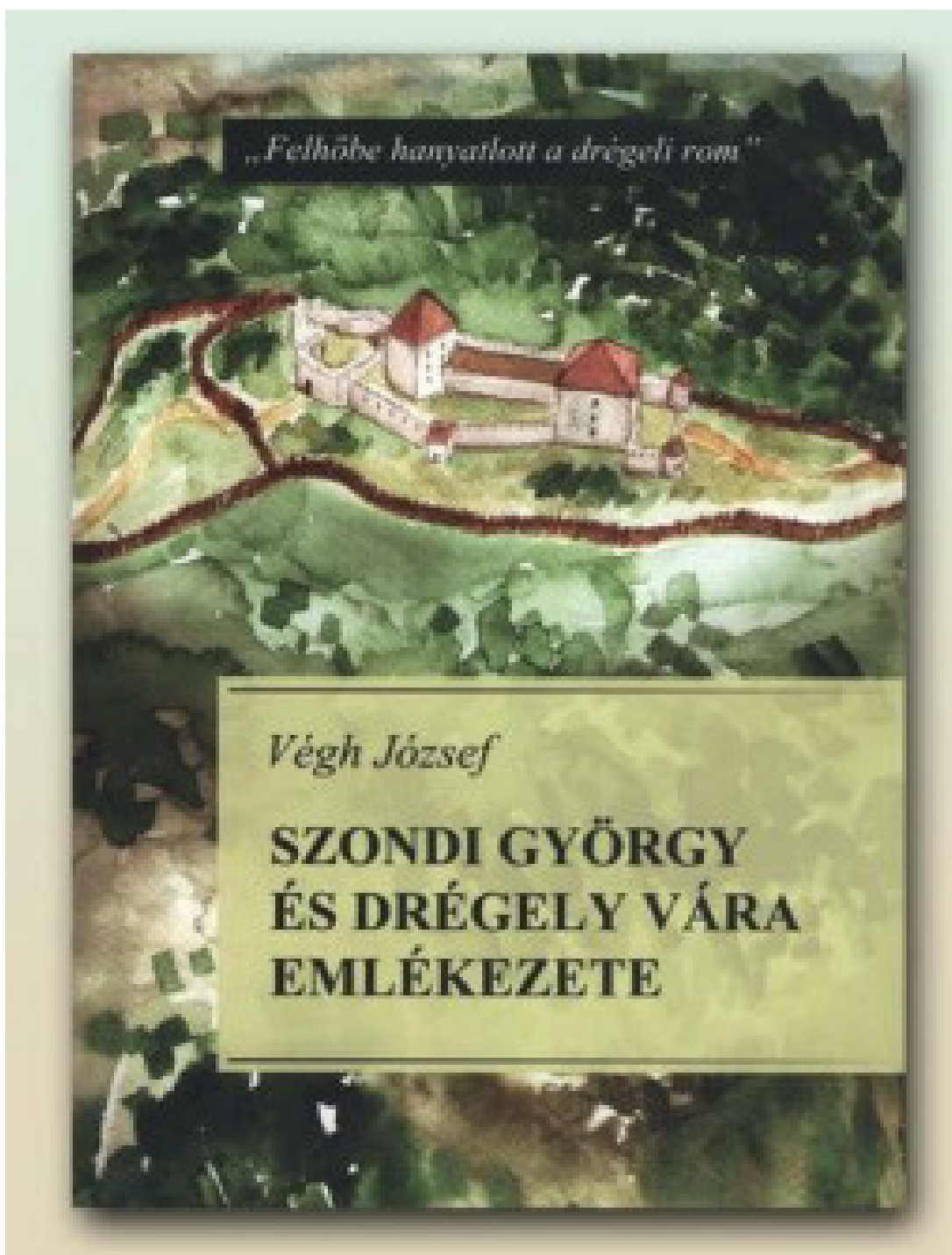
Jó szívvel ajánlom Teszáry Károly könyvét mindenkinek, aki itt él, s mindenkinek, ki csak túrázóként szerelmese a Börzsönynek. Sokan vannak úgy, hogy természetes számukra az a szépség és érték, mit a hegység jelent. Ez az írás segít bennünket abban is, hogy megismerjük, hogy büszkéek legyünk rá, s hogy mi magunk is megtegyünk mindent azért, hogy unokáink számára is élményt, gyönyört jelenthessen. Azt kívánom a kötet minden olvasójának, hogy forgatása jelentsen legalább annyi örömet, mint amennyit a szerkesztőnek, a megjelentetés segítőjének jelent.

Végh József mkl

Második kiadásban megjelent Végh József Szondi György és Drégely vára emlékezete című kötete. Drégely vára és Szondi György emlékezetét tárgyaló első kiadású valamennyi kötet „perceken belül” gazdára talált, ám elfogyását követően sem csökkent az érdeklődők száma. Természetesen ez elsősorban a Drégely iránt megnyilvánuló töretlen érdeklődésből fakad. S ha már újra kiadásra került, magától értetődően kínálkozott az alkalom a bővített kiadásra. Egy helytörténeti munkának ugyanis soha sincs vége. A kézirat lezártát követően is előbukkanhatnak új információk, sőt születnek új irodalmi, képzőművészeti alkotások. A drégelyi maroknyi várvédő hősiessége ugyanis máig sokakat inspirál arra, hogy tollat, ecsetet ragadjanak. Még gazdagabb tehát a kínálat, mely alapján csak remélni lehet, hogy újabb olvasóknak szerez forgatása örömteli órákat.

A könyv kapható a szerzőnél és a rétsági könyvtárban (vegh.jozsef@gmail.com).

Megjelent Százdí Sztakó Zsolt első verseskötete (a két prózakötet után), amit megvásárolhatnak, megrendelhetnek a karaffagy@gmail.com címen, vagy közvetlenül a szerzőnél.

Százdí Sztakó Zsolt

anyavegyélgitárt!

Százdí Sztakó Zsolt verseivel jelentkezik e könyvben. Próza-kötetei komolysága után néhány versét akár könnyednek, „Jazának” is tarthatnánk, ám ne hagyjuk magunkat becsapni! Ezek a versek néhol egyszerűségükkel, néhol látszólagos nyersességükkel, szókimondásukkal, vagy épp „szótlanságukkal” mégiscsak egy komoly, filozofikus embert mutatnak be. Olyan gondolkodó embert, akinek van ideje és szándéka átrágni magát régi fogalmakon, ismert folyamatokon, unalomig látott képeken, s tán épp emiatt a fricska, a cinizmus, a kettősség a versekben. „Élek mindennapi sovány létben...” „...ketrecbe zárt szellem...” „...mint egy merész gondolat...” „... hogy enyhüljön az ő mostoha sorsa, és szelídség, békesség legyen eztán életének társa.” – ollózom össze a gondolatokat a „kaszalnyi” versekből, ám „...sorsot nem cserélünk, jó ez nekünk, megszoktuk már, mint a rosszul szabott öltönyt, miben púposak vagyunk.” – írja. „...”a szó az enyém” mondod, és a világ járhatja veled a bolondját!” sor rezignáltsága ellenére végül mégis egyszerűen feloldja a kötet súlyos, már-már vészterhes feszültséget, mert „...hogya fájón egyedül vagyok, elhagyatott...”, akkor is „...olyan jó Isten közelében lenni...”.

Szeretem ezeket a Sztakó-verseket, mert magamra ismerem bennük. És lehet-e más célja egy versnek, ha nem az, hogy visszatükrözze az Embert?

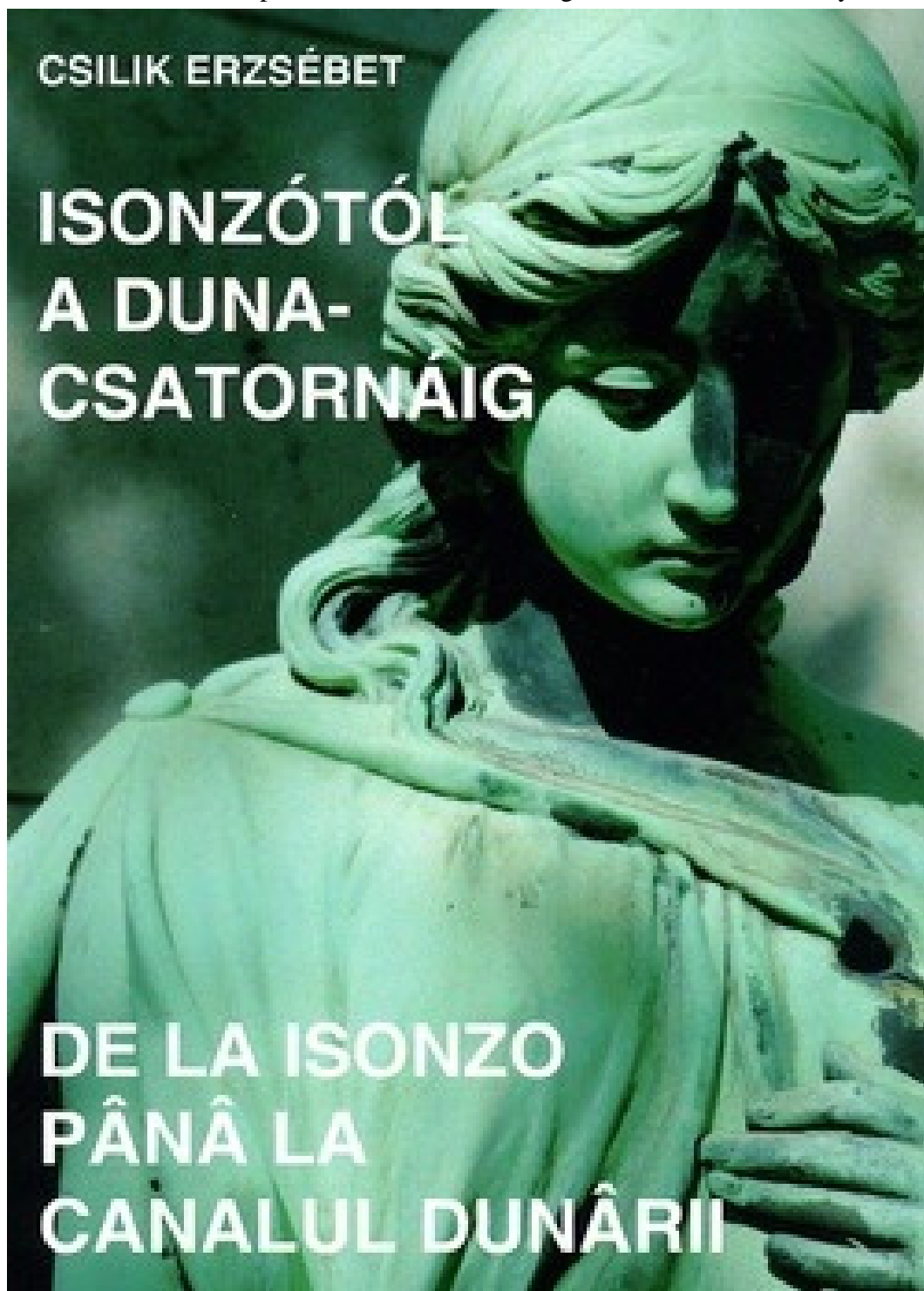
Karaffa Gyula

“Isonzótól a Duna-csatornáig” két olyan földrajzi helyet jelöl, amelyek több tízezer ember halálát jelentik. Az olaszországi Isonzónál az első világháború alatt mintegy százezer magyar katona lelte halálát, míg a Duna csatormánál már nem csak magyarok, de Románia “osztályellenségei” pusztultak el ezrével. Magyarok, románok, szerbek, oroszok és ki tudja ma már, hogy hány nemzet fiára és családjára sütötték rá ezt a tipikusan sztálinista jelzöt 1950-56 között.

Mindkét helység ártatlan emberek ezreinek lett vesztőhelye és ezáltal sok tízezer család vesztette el édesapját, gyermekét vagy családját.

Csilik Erzsébet visszaemlékezése egy tipikus kelet-európai történetet mesél el, amelynek főhősei - szenvedő és megnyomorított alanyai - a saját családja, szülei, testvérei voltak a kárvallottak, úgylis, mint kisebbségben élő magyarok, ártatlanul meghurcolt kiskorú gyermekek és nagymamák.

A kötet után érdeklődhetnek a lap emailcímén, illetve a Rétsági Művelődési Ház és Könyvtárban.

Szemen szedett válogatás

Vékony kis kötetet tartok a kezemben, családi magánkiadás. Csapó Lajos, a költő születésének 65. évfordulójára jelentették meg lányai a szerző több évtizedes költészetének legkedvesebb darabjait.

Szemen szedett a könyv címe, amely már sejtetni engedi a tartalom lényegét. A társadalmi hiányosságokat, igazságtalanságokat, visszasságokat soha nem tűrő, mindig jobbítani szándékozó akarat jelenik meg a kötetben, amelyet jó kézbe venni, lelki feltöltődést és megnyugvást jelent olvasgatni a benne rejlő verseket.

126 oldal önvallomás és tenni akarás. 126 oldal szintiszta költészet. Ez a Szemen szedett válogatás. Egy csipetnyi Csapó Lajos írásaiból.

Kontra Marika Szvíta

Magyar, angol, német és szlovák nyelven megjelent Végh József: *Nepomuki Szent János tisztelete Nyugat-Nógrádban* című kötete. A kötet kiadója a Gödöllői Innovációs Központ Kft. A borítót Végh Borbála Karolina tervezte. A szép kiállítású, sok képpel illusztrált könyv bemutatójára a penci általános iskolában kerül sor szeptember 20.-án, 18.00 órakor. A Szerk.

VÉGH JÓZSEF

Nepomuki Szent János tisztelete Nyugat-Nógrádban

BEMUTATJUK:

Lauró Sándor diósjenei

díszműkovács

Nevem Lauró Sándor, 1992 november 17.-én születtem. Diósjenőn élek. Már gyerekkoromban figyeltem a nagyapám szomszédjában dolgozó Csaboda Feri bácsit, aki kora ellenére a környékbeliek szerszámaikat nagy gonddal javíttatta, de még lovat is patkolt. Mindig is tetszettek a régi mesteremberek által készített eszközök, amelyeket egyszerűségük mellett szépekre is készítettek. Ezért is jelentkeztem a Gödi Piarista Szakiskolába, ahol szerkezetlakatos, díszműkovács szakmákat szereztem. Külső gyakorlaton Bálványkövi Györgynél tanultam (Kismarosi kovácmester A Szerk.), akit mesteremnek tekintek. Tudását szóban is átadta, de azt gyakorlatban is alkalmaztuk, népművészeti bemutatókon és vásárokon, fesztiválokon is részt vettünk vele. Fa és vaskereszt című kiállítási tárgyainak, és Nyírbátori címerpajzsának elkészítésében én is részt vettem.

Idén márciusban zsűriztettem, és egyik tárgyamra „A” minősítést kaptam (a legmagasabb elérhető fokozat A Szerk.). Több hagyományörző vásáron és várjátékon is bemutatót tartottam, például a Füleki várban, a Visegrádi palotajátékokon, illetve a drégelypalánki Várnapon.

Mindeközben Diósjenőn egy több mint száz éves parasztházat újítunk fel, ahol egy igazi, hagyományos kovácsműhelyt hozunk létre.

Tüzes vas, ősi mítosz, látványosság

Addig kell ütni...

PROGRAMAJÁNLÓ

EKSZPANZIÓ XXIV.

NEMZETKÖZI KORTÁRS MŰVÉSZETI TALÁLKOZÓ

A DUNAKANYARBAN: VERŐCÉN A MŰVELŐDÉSI HÁZBAN
2012. AUGUSZTUS 24-ÉN, PÉNTEKEN 9.30-TÓL

tematikájú kiállítás-performansz kiállítói és aktorai:

Baksai József, Bálint Zsombor, Bereczki Katalin (D), Bertina Bosch (NL), Bert Meinen (NL), (+) Bohár András, Bészabó András, Cs. Nagy Balázs, Csorba Simon, Dénes Imre, Gaál József, (+) Gas János, Filep Sándor, Györffy Sándor, Haász Ágnes, Hager Ritta, Herendi Péter, Hoffmann Tamás Boldi, (+) Hubay Miklós, Kecskés Péter, Kettős Tamás, Kovács István, Kovács Kristóf, Ladik Katalin, Ladócsy László, Laura Kosach (B) Meenghann (GB) (+) Mocsári Mária, Nikolaj Ivanov (Bg), Németh Balázs Kristóf, Németh Zoltán Pál, Olescher Tamás, (+) Ruff Judy, Swierkiewicz Róbert, Szathmári Botond, Szécsi András, Triceps, Wámos Mikwla.--Kurátor: KÖPÖCZI RÓZSA művészettörténész

Közreműködnek: BÁLVÁNYOS JUDIT (szaxofon)

Keuler Jenő: NÉZELŐDVE – Zenei képfűzér Horváth Ödön haikuira

„VÉRE-KÖLTŐ-IDÉZŐK-IMPROVIZATÓRÖK”

15 órától FELOVASÁSOK A FORRÁS IRODALMI KÁVÉZÓ TERASZÁN

András Sándor, Asztalos Tamás, Balogh Robert, Barna T. Attila, Bokor Levente, Botz Domokos, Bujdosó Alpár, Cselényi László, Dukay Nagy Ádám, Fabó Kinga, Fabók Endre, Györffy Ákos, Ladik Katalin, Horváth Ödön, Jász Attila, K. Kabai Lóránd, Karaffa Gyula, Károly György, (+) Kemenczky Judit, Kepes Károly, Konczek József, Kurdy Fehér János, Lipcsey Emőke, L. Simon László, Marczinka Csaba, Mile Zsigmond Zsolt, Nagy Pál, Németh Péter Mikola, Nyilas Attila, Nyírfalvi Károly, Papp Tibor, Péter Péter, Petőcz András, Pécsi Sándor, Prágai Tamás, (+) Szabados György, Szombathy Bálint, Szügyi Zoltán, Varga Klára, Zelei Miklós, Wehner Tibor és mások opusai

Közreműködnek: NÉMETH ZSÓFIA NÓRA és PÉTER PÁL versmondók

18 órakor NIKOLAJ IVANOV zongorajátéka a színházteremben

20 órától RICSÁRDGÍR KONCERT az udvaron

Márton Dániel (gitár+ének)—Zsirai András (basszusgitár)—Paál László (billentyű)
Németh Balázs Kristóf (dob) Vendégénekesek: Deák Edina – Hoffmann Tamás Boldi

N É M E T H P É T E R M I K O L A
az Ekszpanzió(k)alkotó-rendezője <expansio@vipmail.hu(20)953-1932

"IDÉZET/EK/IDÉZÉS/E/"

Gyermek-élekeztem óta foglalkoztat az az idegrendszeremet nyugtalanító „gond és gondolat”, hogy jaj, mi lesz velem, velünk, a 20. század gyermekeivel, átbukdácsolva a 21. század küszöbén, planétáink „szépítkezve zsugorodó zöld pontjai láttán”, most épp a harmadik évezred narthexében téblábolva? Mi történik majd menthetetlenül globalizálódó világunkban, ha csak annyit leszünk képesek örökségként átadni gyermekeinknek, a felnövekvő nemzedékeknek, mint amennyit jól vagy rosszul megtanulhattunk tanítóinktól az iskolákban. Az iskolában, ahol, ahelyett, hogy hagytak volna „tovább játszó felnőtt gyermekeké” érne, időnap előtt koravén termelőerőkké formáltak és deformáltak bennünket, vagy még azzá sem. Mi lesz velünk, ha idéző jelek szorításában telik el majd az életünk? Ha az in extremisben csupa idézetekből összegződik majd a végkifejlet? Hogyan leszünk képesek, képesek leszünk-e egyáltalán, azt a génjeinkbe plántált isteni többletet létre menteni, meg- és felidézni, ami „életre tévedt egyszerűségünk” bizonyossága, itt, ebben az egyszerre szűkülő és táguló kozmikus világban? Napjainkban úgy érzékelni: a teljesség igényével se vagyunk képesek már az idő szorításában önönmagunk isteni lényegéből jóval többet létre hívni, megvalósítani a megtanultaknál. Ma már az is jó, ha „Fogyó életünk növekvő lázában” csak annyit tudunk, mint amennyit megtanultunk, vagy még annyit se. Felejtünk, ösztönösen védekezünk az információáradat, kommunikációs zajártalmak ellen. Háritunk, agyunk magnója is akadozik olykor, törli időnként emlékeinket – amnéziát okoz. És hogy ettől rossz a közérzetünk, a lelkiismeretünk, s egyre elbizonytalanítóbb a jövőbe vetett reményességünk is? Boldogulásunkra, egzisztenciánkra összpontosítjuk minden energiánkat, miközben képtelenek vagyunk felismerni üdvözülésünk tárgyát, lényegét? Mit is mond Hamvas keresztre tett mutatóujjal: „Minden valódi érték üdvérték, ami pedig nem üdvérték, az az életben is értéktelen, legfeljebb és csupán csak élet”. Sorsunk visszafelé olvasata: élet- és emlékképeink, az „idézetek”, eposzaink, meséink, költeményeink emocionális feldolgozása sorsunk leglényegibb lélektani folyamataihoz tartozik. Arról van itt szó, hogy a genezisben átöröklöttek: a József Áttila-i, az összejtig vagyok minden őst; a fel- és megidézettek: „Verset írunk – ők fogják ceruzámat, / s én érzem őket, emlékezem”; a megtanultak: – „a világ vagyok, minden, ami volt, van” – hogyan épülnek be személyiségünkbe. A klasszikusok művei: – az Ótestamentum és az Újtestamentum könyveitől Homérosz Iliász és Odüsszeiáján, Joyce Ulysses-én és Marcel Proust Az eltűnt idők nyomán át Szentkuthy Miklós Prae c regényéig; Szophoklész Oidipuszától Shakespeare Lear királyán át Albert Camus Szisüphosz mítoszáig; Goethe Faustjá-tól Madách Az ember tragédiáján át Dosztojevszkij Bűn és bűnhődése, valamint Karamazov testvérek című regényéig etc. – miként rendezik át emléknymok formájában sejtjeink köztársaságát egy olyan modernnek és posztmodernnek vélt korban, mint, amilyen épp a 20. század volt. Akkor hogyan, amikor divatossá lett évezredek szándékával, mások gondolatainak időnként tartalmak nélküli átvétele, kisajátítása, mások szövegeinek újrahazsírása történik. Jövőnkre nézve ez az alkotói módszer, mára már hatványán érzékelhetővé vált, de hosszabb távon veszélyes is lehet, mert a természetes lélektani folyamatokban feldolgozhatatlan, megemészthetetlen, lebont-hatatlan „műveket”; mű-anyagot, konzervet, hulladékot „termel” és mérget generál. Így ez az alkotói gyakorlat a klasszikus alapok ismerete nélkül értékválsághoz, „szent-káoszhoz” vezetett, vezet. Ilyenformán napjainkra a vendégszövegek, a „text-reklázs”, a „tolvajszintézis”, a „Lop-Art” reneszánszát éljük. Vajon mire jó ez nekünk „életre tévedt egyszerűségünk” valódi értéké, üdv-értékké válása szempontjából? Jó-e egyáltalán valamire? Ezúttal erre, az olykor megválaszolha-tatlannak tűnő kérdéskörre keresnek válaszokat az EKSZPANZIÓ XXIV. alkotói, a legutóbbi: „VÍSZASEJTÉSÍT”; a HrabALIÁnÁk >< „A SÖR”, a ReÁNGeLiZáGió = VÍSSZaÁNgyALÍT; az ArcMaszk, valamint a „Jel” tematikájú ösztönművészeti „kísérletek” tapasztalatait alapul véve. Most, 2012-ben megkísérik tovább tágítani a műfajok átjárhatóságának, szintézisének lehetőségeit, a ha-gyomány és avantgárd összefüggésében az „Idézet és Improvizáció” hívó gondolatára folytatva happenningjeiket, performanszaikat, gesztus értékű akcióikat, koncert- és vers-színházaikat etc. – elmélkedéseiket.

A meghívás mindenkinek, Neked is szól, tarts velük az idézített Idézésben!

Vác, 2012. Április 15.

NÉMETH PÉTER MIKOLA

E havi számunk szerzői:

Brana Krisztina(Balassagyarmat, 1992) Rimóc,
tanuló, meseíró
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő,
szerkesztő
Elbert Anita ( ) Veszprém, tanár, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007)
református lelkész, költő
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő
dr. Koczó József (Peröcsény, 1950) Vámosmikola,
helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró,
író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Petrozsényi Nagy Pál (Kolozsvár, 1942) Kecskemét,
tanár, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda,
tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő,
restaurátor
H. Turi Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő,
író, előadó
Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő
Szûk Balázs (Eger, 1960) Debrecen, középiskolai tanár,
író, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385
+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@ gmail.com

hgev@ freemail.hu

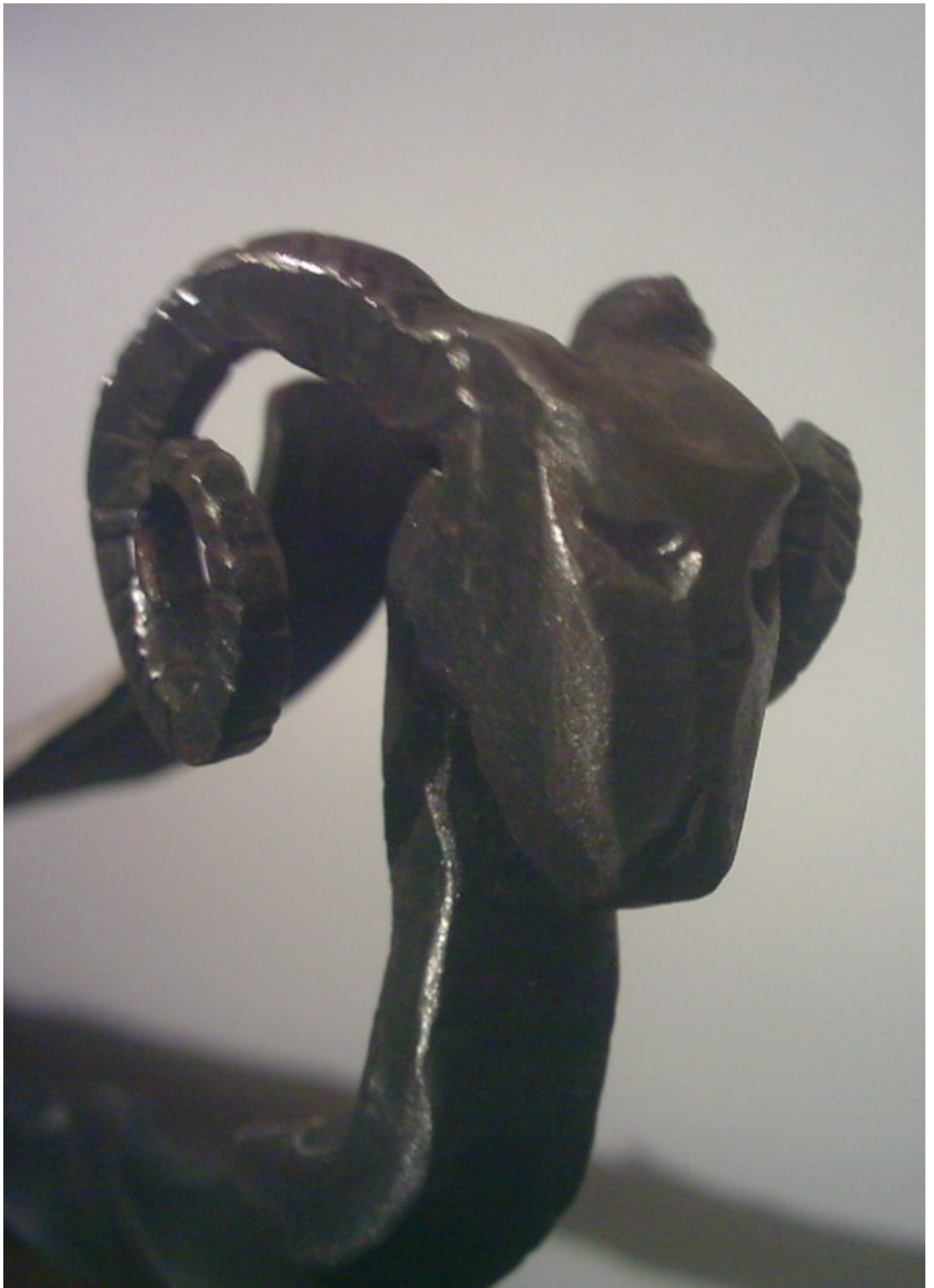
Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu

**Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a
szerzői jog védelmének szabályai,
ezért a Börzsönyi Helikonban
megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való
felhasználásához az érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

**A Börzsönyi Helikon 2012. március
27.-től tagja az Ipoly Eurorégió
Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés
egyesületének.**

Lauró Sándor kovácsoltvas kosfeje